

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Primárního vzdělávání

Studijní program: ISP

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ – výtvarná výchova
(kombinace)

Vliv společenských událostí na dětskou knihu
The Influence of Social Events on Children
Literature

Diplomová práce:

Autor:

Eva RAINBERGOVÁ

Podpis:

Adresa:

U Josefa 113

530 09 Pardubice

Vedoucí práce: Mgr. Karel Dlabola

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
104	6	16	0	23	9

V Liberci dne: 4.12.2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra primárního vzdělávání

Vliv společenských událostí na dětskou knihu (pro magisterský studijní program)

pro (diplomant): Rainbergová Eva
adresa: U Josefa 113, Pardubice, 530 09
studijní obor (kombinace): Učitelství pro 1. stupeň ZŠ – výtvarná výchova
Název DP: Vliv společenských událostí na dětskou knihu
Název DP v angličtině: The Influence of Social Events on Children Literature
Vedoucí práce: Mgr. Karel Dlabola
Konzultant:
Termín odevzdání:

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 4.12.2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): Rainbergová Eva

Datum: _____

Podpis: _____

Název DP:	Vliv společenských událostí na dětskou knihu
Vedoucí práce:	Mgr. Karel Dlabola
Cíl:	Srovnat jednotlivá vydání vybraných knih Ondřeje Sekory a na základě rozboru textu ukázat, jak se v nich projevovaly změněné společenské poměry.
Požadavky:	Prostudovat jednotlivá vydání vybraných knih, definovat nejdůležitější rozdíly a prověřit, jak tyto rozdíly vnímají dnešní děti.
Metody:	Srovnávací analýza textu.
Literatura:	<p>Balajka, Bohuš; Soldán, Ladislav; Charous, Emil: Přehledné dějiny literatury – II. díl, Fortuna, Praha, 1997</p> <p>Čapka, František: Dějepis 9, Scienta, Praha, 2004</p> <p>Dějepis od roku 1918 do současnosti, Scienta, Praha, 2004</p> <p>Galík, Josef; Machala, Lubomír; Petřů, Eduard; Podivínský, Martin; Schneider, Jan; Skalička, Jiří; Štěrbová, Alena: Panorama české literatury, Rubico, Olomouc, 1994</p> <p>Chrátka, Miroslav: Metody pedagogického výzkumu, Grada, 2007</p> <p>Jožák, Jan: Československo a svět, Práce, Praha, 1995</p> <p>Klimeš, Lumír: Slovník cizích slov, SPN, Praha, 1981</p> <p>Mateřídouška, Čtrnáctideník pro nejmenší čtenáře, roč. II, 1946</p> <p>Nová brázda (zemědělské noviny okresu Holického), 1951 – 1952</p> <p>Olivová, Věra: Dějiny Československa, IV. díl, SPN, Praha, 1967</p> <p>Písková, Milada; Charous, Emil; Siegllová, Naděžda: Přehledné dějiny literatury – III. díl, SPN, Praha, 1997</p> <p>Rudé právo (pro okres Přelouč), 1950</p> <p>Stehlíková, Blanka; Vařejková, Věra; Sekora, Ondřej, J.: Ondřej Sekora, práce všeho druhu, osobnost a dílo, Práh, P.O.box 46, Praha, 2003</p> <p>Sekora, Ondřej: Ferda Mravenec, nakladatelství Josef Hokr v Praze</p> <p>Sekora, Ondřej: Ferda Mravenec v cizích službách, nakladatelství Josef Hokr v Praze</p> <p>Sekora, Ondřej: O zlém brouku Bramborouku, o mandelince americké, která chce loupit z našich talířů, SNDK, Praha, 1950</p> <p>Sekora, Ondřej: Ferda Mravenec ničí škůdce přírody, SNDK, Praha, 1951</p> <p>Sekora, Ondřej: Knížka Ferdy Mravence, SNDK, Praha, 1962</p> <p>Sekora, Ondřej: Ferda Mravenec, Knižní klub, Praha, 2009</p> <p>Sekora, Ondřej: Ferda Mravenec v cizích službách, Knižní klub, Praha, 2009</p> <p>Sekora, Ondřej: Ferda v mraveništi, Knižní klub, Praha, 2009</p> <p>Sekora, Ondřej: Čmelák Aninka, Knižní klub, Praha, 2007</p> <p>Sekora, Ondřej: Ferda v mraveništi, nakladatelství Josef Hokr v Praze</p> <p>Soldán, Ladislav; Bohuslav Hoffman, Bohusla; Jiří Urbanec, Jiří; Písková, Stehlíková, Blanka; Vařejková, Věra; Sekora, Ondřej, J.: Ondřej Sekora, práce všeho druhu, osobnost a dílo, Práh, P.O.box 46, Praha, 2003</p> <p>Zář (noviny Pardubicka), 1951, 1953</p>

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 4.12.2010

Rainbergová Eva

Poděkování

Děkuji vedoucímu své diplomové práce Mgr. Karlu Dlabolovi za odbornou a metodickou pomoc při zpracovávání daného tématu a za poskytnutí cenných znalostí a informací.

Poděkování patří i pracovníkům Okresního archivu v Pardubicích, Krajské knihovny v Pardubicích a v Hradci Králové a Univerzitní knihovny Univerzity Pardubice.

V Liberci dne 4.12. 2010

Rainbergová Eva

*Vliv společenských událostí na dětskou knihu****Resumé:***

Díla Ondřeje Sekory patří mezi klenoty dětské české literatury. I když jsou částečně poplatná své době, mají vždy co dětem říct, dokážou pobavit i potěšit, nutí k zamyšlení, ale i k chápání sociálních vztahů. Vyzvedávají kladné vlastnosti, jako je přátelství, láska, vzájemná ohleduplnost, čestnost, ale ukazují i záporné stránky života, které se projevují hlavně v problematice jednotlivých zaměstnání. Příběhy alegoricky přibližují malým čtenářům svět dospělých.

Klíčová slova:

Tradice otroctví

Vývoj rasismu

Zásady skautingu

Hierarchie sociálních vztahů

Svět zvířat

Spolupráce

*Einwirkungen der gesellschaftlichen Ereignisse auf das Kinderbuch****Zusammenfassung:***

Die Werke des Ondřej Sekora gehören zu den Kleinoden der tschechischen Kinderliteratur. Wenn auch diese zum Teil ihrer Zeit verdankten, können den Kindern jeweils was sagen, sie stellen Vergnügung und Freude für dar, auf Grund dieser Werke sind sie zum Nachdenken oder Verstehen von Sozialbeziehungen genötigt. Es werden einerseits positive Eigenschaften wie Freundschaft, Liebe, gegenseitige Rücksicht, Ehrlichkeit geschätzt, sondern auch negative Seiten des Lebens gezeigt, welche sich insbesondere in der Problematik einzelner Berufe äussern. Durch die Geschichten wird die Welt von Erwachsenen den kleinen Lesern allegorisch näher gebracht.

Schlüsselbegriffe:

Tradition der Sklaverei

Rassismusentwicklung

Skutninggrundsätze

Hierarchie von Sozialbeziehungen

Eelt der Tiere

Zusammenarbeit

*The Influence of Social Events on Children Literature****Resume:***

Ondřej Sekora 's work belongs to the jewel of Czech children literature. Although it is partly linked to the period when it was created, there is always something moral of the story. Sekora 's work entertains and pleases, motivates to think about the topics, and even to understand social relationships. Ondřej Sekora promotes good qualities in his books as friendship, love, mutual respect, honesty, etc. On the other hand he also shows negative aspects of life especially appeared in problems of individual jobs. Sekora 's stories allegorically approach the adult world to young readers.

Key words:

Tradition of slavery

Development of racism

Rules of scouting

Hierarchy of social relationships

Animal world

Cooperation

OBSAH:

Úvod	10
Životopis Ondřeje Sekory	11
Inspirace	17
Obsah knih	19
Odraz doby na obsah Ferdovy trilogie	26
Rozbor jazykových prostředků	37
Historické přelomy	45
Další knihy	52
Dobový tisk	72
Výzkum 1	73
Pedagogický výzkum	78
Výzkum 2	90
Závěr	95
Přílohy	97

ÚVOD

Jsem přesvědčena, že každý člověk v naší zemi se ve svém dětství setkal více či méně s knihami pro děti, s tzv. dětskou literaturou. Mnozí sice jen v mateřské škole, mnozí při četbě na 1. stupni základní školy a mnozí, pevně věřím, že jich bylo nejvíce, si četli s rodiči, popř. si s nimi i vyprávěli o přečtených textech. Samozřejmě, že knihy pro děti prošly velkým vývojem a změnily se tématicky, ilustračně, ale i obsahově. Jen některé měly to štěstí, že se líbí a zajímají děti i v dnešním 21. století. Možnosti dnešních dětí jsou veliké – přes čtené texty na kazetách, filmová zpracování na DVD a VHS, a přesto některé se s rozzářenýma očičkama nemohou dočkat na pokračování literárního děje, na nový příběh a na nové zápletky, na zajímavé a barevné ilustrace, později i na samostatnou vlastní četbu, která přináší další radosti spojené s poznáním písmen a vlastním slovním projevem. I pro některé rodiče nastávají kouzelné chvíle, kdy se odpoutají od dennodenních starostí a mohou se zájmem a radostí pozorovat své ratolesti a růst jejich čtenářských dovedností a schopností. Mezi literaturu, již poznaly všechny děti, patří bezesporu knihy O. Sekory o Ferdovi Mravencovi a o brouku Pytlíkovi. I když lze na nich ukázat vliv společenských událostí na dětskou literaturu.

ŽIVOTOPIS ONDŘEJE SEKORY

Budoucí český spisovatel se narodil 25. září 1899 v Králově Poli (dnes část Brna). Jeho otec Ondřej Sekora pracoval jako odborný učitel. Zemřel, když chlapci bylo sedm let. Ondřej po absolvování obecné školy studoval na gymnáziu nejprve v Brně, po přestěhování roku 1913

ve Vyškově. Již jako student gymnázia si vedl deníček se svými vzpomínkami pod názvem Moje paměti, kde si zapisoval události, které se mu vryly do paměti, a doplňoval je kresbičkami jezdců, kdy byl inspirován pravděpodobně Mikolášem Alšem. Sbíral motýly a brouky, sportoval a hodně četl.

Koncem 1. světové války byl odveden jako jednoroční dobrovolník do armády do Vídně. Zde neměl přísný vojenský režim, neboť válka se chýlila ke konci, a proto navštěvoval Umělecko-historické muzeum, kde ho zaujaly práce Pietera Brueghela. Ve vídeňských kavárnách měl možnost si prohlédnout humoristické časopisy s kresbami Wilhelma Buscheho. Maturoval až po válce v roce 1919. Dva roky studoval práva v Brně, ale nedokončil je.

Od roku 1921 pracoval jako sportovní referent a kreslíř v brněnských Lidových novinách a měl štěstí. V každém čísle novin se našlo místo pro humoristickou kresbu. Sice zde byla silná konkurence (Josef Lada, Josef Čapek, Zdeněk Kratochvíl, Jaroslav Král aj.), ale zároveň velmi podnětná a inspirativní. Brzy začal psát krátké, života plné reportáže, jež byly inspirované sportovními akcemi a zdobený různými kresbičkami, později tématicky zaměřenými na jednotlivé sportovní disciplíny, dokonce se zvířecími hrdiny na sportovním poli. Od zkušených kreslířů převzal přehlednou obrysovou linku, kombinovanou s černou plochou či s plochou dekorativně pokrytou čarami nebo mřížkou.

V roce 1923 se oženil s Markétou Kalabusovou, ale jejich manželství po roce skončilo rozvodem. V témže roce byl vyslán redakcí novin do Paříže (podruhé 1927), kde se přihlásil do jazykových kurzů, cestoval nočními vlaky a pravděpodobně si začal kupovat humoristický časopis Le Rire, v němž objevil práce karikaturisty Alberta Dubouta. Domů, do brněnské redakce, posílal hlavně kresby sportovních velikánů, se kterými se během pobytu setkal. Pravidelně docházel do Akademie, kde se kreslilo podle modelu, a také navštěvoval Berlitzovu školu, aby se zdokonaloval v kresbě. Jeho nejoblíbenějším sportem byly ragbyové zápasy. Po návratu do republiky dokonce vytvořil českou ragbyovou terminologii a byl trenérem ragbyových družstev Moravská Slávie v Pisárkách a AFK Žižka Brno. Ondřej Sekora se ve Francii seznámil a navázal přátelství s českými umělci, kteří tam v té době žili - např. J. Zrzavý, B. Martinů aj.

V roce 1927 se i s redakcí přestěhoval do Prahy a přihlásil se jako hospitant do Všeobecné školy pro kreslení a malbu. Jeho energicky kreslené karikatury postihovaly společnost od sportovců až po kulturní a politické představitele. V roce 1930 se podruhé oženil s Ludmilou

Roubíčkovou, se kterou měl do roka syna Ondřeje, po jehož narození získal jako otec nové podněty k tvorbě orientované na děti. Tato pracovní éra započala seriálem o Ferdovi Mravencovi, jenž se poprvé objevil i s veršíky na stránkách Lidových novin v lednu 1933 jako postava kresleného seriálu pro dospělé, a v roce 1936 k němu přibyl i brouk Pytlík.

Po Hitlerově nástupu v roce 1933 vytvářel po boku německých antifašistů, kteří do naší země emigrovali, politické, protifašistické karikatury a pokračoval ve svých seriálech, článcích a kresbách pro Nedělní přílohy Lidových novin. Svět přírody byl pro něj světem laskavým na rozdíl od světa lidí. Zaměřoval se hlavně na zoologickou zahradu, o jejíž vznik se zasloužil. *“Zvířátka ho zajímala od dětství. V klecích míval zpěvné ptáčky, v akváriích ryby.”* (Blanka Stehlíková, Věra Vařejková, Ondřej J. Sekora: Ondřej Sekora, práce všeho druhu, osobnost a dílo, Práh, P.O.box 46, Praha, 2003) Okrajově se věnoval ilustracím pohádek.

V letech 1927–1941 redigoval Dětský koutek, inspirovaný právě živočišnou říší. Hlavně Ferda Mravenec a jeho neodmyslitelný protějšek brouk Pytlík se stali základem pro řadu knížek. Na konci třicátých let opustil Ondřej Sekora politickou karikaturu, vrátil se k humoristické kresbě o počasí a o sportovních událostech.

V roce 1941 musel svou práci v novinách ukončit z rasových důvodů, neboť jeho manželka byla židovského původu a byl vyloučen i ze Syndikátu novinářů. Vrátil se k malbě zátiší, krajin a k pastelům. V polovině října 1944, i když dal pokřtít ženu a syna a uzavřel nový církevní sňatek, byl poslán do pracovního tábora Kleinstein v Polsku, kde byl jeho spoluvězněm herec Oldřich Nový. Celý svůj pobyt i s událostmi si pečlivě zapisoval do svého autentického deníku, ve kterém s hořkým humorem vylíčil strasti táborového života. Zde i kreslil a se spoluvězněm Oldřichem Novým hrál maňáskové divadlo. Později byl převezen do Osterodu v Německu.

Po válce se stal redaktorem týdeníku Práce a začal připravovat nový satirický deník Dikobraz, plně poplatný tehdejší linii komunistické strany. Návrat k dětské knize mu umožnilo až nově vzniklé Státní nakladatelství dětské knihy (SNDK) v roce 1949, tam zřídil Knihnici pro nejmenší, v níž měl na starost její literární a výtvarnou podobu. Odtud odešel v roce 1952 kvůli neshodám ohledně knižní koncepce, která podle něj nerespektovala dětského čtenáře, ale zdůrazňovala estetickou úroveň textů a obrázků.

V témže roce byly zrušeny Lidové noviny. Sekora se rozhodl se pro svobodné povolání, psal a kreslil pro noviny a časopisy - Host do domu, Lidové noviny, Mateřídouška, Ohníček.

Přibližně v této době hrál maňáskové divadlo, pro něž připravoval vlastní texty, a pracoval i pro kreslený film, kdy ho skutečně bavily kresby scén, ale deptalo ho malování prázdných pozadí bez osob.

Ondřej Sekora stál i na počátku vysílání české televize, jež začala vysílat 1. 5. 1953. Navrhl loutkovou hru podle své knihy Na dvoře si děti hrály pro pravidelné vysílání pro nejmenší.

V roce 1964 byl jmenován zasloužilým umělcem a o dva roky později dostal Cenu Marie Majerové za literaturu. Pořádal besedy pro žáky na školách, zúčastnil se zájezdů do států tzv. socialistického bloku s cílem vyměnit si zkušenosti s dětskými nakladatelstvími, ale začal ztrácet životní optimismus. K různým zdravotním problémům se v roce 1961 přidala první porucha řeči a v roce 1964 záchvat mrtvice. I když statečně bojoval s chorobami, nemoci byly silnější. Zemřel 4. července 1967 v Praze.

Dílo

Knihy

Rugby, jak se hraje a jeho pravidla (1926, překlad z francouzštiny)
Ferda Mravenec (1936)
Ferda Mravenec v cizích službách (1937)
Ferda v mraveništi (1938)
Ferdův slabikář (1939)
Trampoty brouka Pytlíka (1939)
Malířské kousky brouka Pytlíka (1940)
Kuře Napipi a jeho přátelé (1941)
Uprchlík na ptačím stromě (1943) (oceněna na Světové výstavě EXPO '58 v Bruselu)
Ferda cvičí mraveniště (1947)
Kronika města Kocourkova (1947)
Jak se uhlí pohněvalo (1949)
Pohádka o stromech a větru (1949)
O zlém brouku Bramborouku (1950)
Ferda Mravenec ničí škůdce přírody (1951)
Malované počasí (1951)
O traktoru, který se splášil (1951)
Mravenci se nedají (1954)
Na dvoře si děti hrály (1955)
Čmelák Aninka (1959)
Hurá za Zdendou (1960)
O psu vzduchoplavci (1961)
Pošta v ZOO (1963)

Kreslené seriály

Voříškova dobrodružství (1926)
Jak Cvoček honil pytláka (1932)
Kapitán Animuk loví v Africe (1934)
Hej a Rup (1935)
Slavnost u broučků (1938)
Kousky mládence Ferdy Mravence (1950)
Nápady kuřete Napipi (1961)
Kapitán Animuk opět loví v Africe (1972)

Knižní ilustrace

Jindřich Plachta: *Pučálkovic Amina* (1931)
Vladislav Vančura: *Kubula a Kuba Kubikula* (1931),
Hugo Vavris: *František Leliček ve službách Sherlocka Holmese* (1932)
František Langer: *Bratrstvo bílého klíče* (1934)
Jiří Weiss: *O věrné Hadimršce ... a co se kolem ní sběhlo* (1935)
Arthur Ransome: *Zamrzlá loď kapitána Flinta* (1937)
Josef Kopta: *Smějte se s bláznem* (1939)
Jarmila Hašková: *Z notesu svatého Petra* (1940)
Jan Karafiát: *Broučci* (1940)
Josef Věromír Pleva: *Malý Bobeš* (1941)

Ema Tintěrová: *Veselé příhody kozy Lujzy a kocoura Bobka* (1942)
Jan Malík: *Míček Flíček* (1946)
Michail Zoščenko: *Psi čich* (1946)
Eduard Štorch: *Lovci mamutů na Bílé skále* (1946)
Václav Čtvrtek: *Lev utekl* (1948)
František Němec: *Soudničky* (1948)
Ema Řezáčová: *Dům na kolečkách* (1948)
Václav Lacina: *Slyš a piš* (1949)
Jarmila Minaříková: *Ježourek a Pišta, jeho bratr* (1949)
Irina Karnauchová: *Chytrý sedláček a jiné pohádky* (1954)
Gianni Rodari: *O statečném Cibulkovi* (1955)
Jan Hostáň: *Švitořilky* (1961)

INSPIRACE

Živočichové sloužili spisovateli jako inspirace v práci pro děti a děti spisovatele zajímaly především jako adresáti, kterým chtěl prostřednictvím knížek rozšiřovat jejich znalosti a utvářet jejich vztah ke světu. Díky němu znají prý čeští žáci hmyz nejlépe ze všech žáků Evropy (Blanka Stehlíková, Věra Vařejková, Ondřej J. Sekora: Ondřej Sekora, práce všeho druhu, osobnost a dílo, Práh, P.O.box 46, Praha, 2003)

Ferda Mravenec spolu s broukem Pytlíkem – to bylo téma vystačující na celou řadu knih. V letech 1936 – 1940 jich vzniklo celkem šest:

Ferda Mravenec

Ferda Mravenec v cizích službách

Ferda v mraveništi

Trampoty brouka Pytlíka

Malířské kousky brouka Pytlíka

Ferdův slabikář

První tři práce pravděpodobně považoval autor za trilogii, o čemž svědčí, že v poválečných vydáních vytvořil jedinou Knížku Ferdy Mravence.

Ferda Mravenec vznikl pod vlivem domácí literární tvorby. Měl předchůdce v Karafiátových Broučcích, v Bratrech mravencích od Josefa Haise-Týneckého, v Těsnohlídkově Cvrčkovi na cestách a v Broucích a hmyzu Josefa Lady, v díle bratrů Čapkových Ze života hmyzu a populárním Cvrčkovi houslistovi. Nelze opomenout Josefa Kožíška a jeho nezapomenutelnou básničku Polámal se mraveneček.

Přesto Ferda Mravenec byl jiný, byl to hrdina nové doby.

„ Byl čínorodý, všechno uměl, všechno vymyslel, všechno správil. Závodil v běhu a vítězil skvělým časem i výborným stylem, dobře plaval, uměl se ohánět lasem a krotit koníky, utkával se v býčích zápasech, dokázal opravit rádio i anténu...vymyslel složité stroje a hračky, organizoval slavnosti a také si dělal legraci, dokonce i z kamarádů.“ (Blanka Stehlíková, Věra Vařejková, Ondřej J. Sekora: Ondřej Sekora, práce všeho druhu, osobnost a dílo, Práh, P.O.box 46, Praha, 2003)

K jeho popularitě ještě přispěla typografická úprava s bohatstvím černobílých kreseb a s větší velikostí písma. Při kresbě Ferdy Mravence vycházel autor ze zásady, že postavička musí být snadná k nakreslení, musí se lehce dát vystihnout její podoba, několika tahy v obličejí lze měnit její nejrůznější výrazy. Postava měla vždy zaujmout a upoutat. Tělíčko tvoří samé kuličky, dvě nožičky slouží k plnění lidských úkolů. (Původně měl Ferda Mravenec šest nožiček, ale protože by se nemohl chovat a pracovat jako člověk, dostal jen čtyři.) Koketní menší zadeček spolu s puntíkovanou kravatou vytvoří každému pohybu figurky pointu.

Sekora představil kamarádkého a vynalézavého hrdinu, jenž mu dovolil vystupňovat děj až k překvapivému a šťastnému konci, ale Ferda si také odnášel, tak jak je to ve skutečném životě, i špatné zkušenosti. Velkým přínosem a zpestřením textu byly barevné celé stránky, kde se dobře vyjímal např. černá postavička mravence s červeným puntíčkovým šátečkem. V knižní podobě vyšel Ferda Mravenec v nakladatelství Josefa Hokra v roce 1936 pod názvem Ferda Mravenec, práce všeho druhu, jako první svazek edice Knížky kouzelného zrcadla.

OBSAH KNIH

1. FERDA MRAVENEC

nakladatelství Josef Hokr v Praze (rok vydání neuveden)

Neznámý chlapec šel lesní pěšinou a neustále slyšel nějaké šustění, až přišel k velikému mraveništi. Slyšel, jak někdo na něj z mraveniště volá, aby mu uhnul z cesty. Poznal mravence a schoval si ho do krabičky od zápalek, ale Ferda Mravenec mu na zahradě vypadl a dostal se přímo před domek pana Hlemýždě. Když na jeho domeček bouchal, hlemýžď se rozzlobil a plival na něj ošklivé sliny. Ferda Mravenec se v nich topil jako ve vodě. Nakonec usnul ve štěrbině pod kamínkem.

Ráno ještě hlemýžď spal, a proto se Ferda Mravenec rozhodl, že ho potrestá. Pomocí pavučiny ho přivázal k šípkovému keři a rychle ze stébel vyrobil vozík, do kterého zapřáhl hlemýždě. Ferda měl i bič, jímž hlemýždě popoháněl. Kobyłka s houslemi a dva komáři s klarinety ho hudbou doprovázeli. U hromady kamení nepozorovaně slezl a nazlobený hlemýžď jel až k rybníku. Ráno u známé hromádky si Ferda postavil domeček s nápisem Ferda Mravenec, práce všeho druhu. Ztratil se sice z mraveniště, ale poznal Berušku, která se mu moc líbila a které slíbil jízdu na zeleném ochočeném koníkovi.

Pak se šel seznámit se sousedy. Poznal bručícího cvrčka, kterému spravil rádio. Ploštice, paní Ruměnice, mravence obdivovala. Druhý den přiletěla Beruška, a protože jí maminka dovolila jízdu na koníkovi, musel ho Ferda chytit. Připravil si laso z pavučiny, ale náhle se tam objevil brouk Pytlík. Učili se oba. Najednou se objevilo šídlo, které omylem chytlo do lasa brouka Pytlíka a zatahlo ho do dalekých krajin, ale večer měl již Ferda v lasu mladého koníka.

Když se brouk Pytlík vrátil, viděl Ferdu, jak neúspěšně se snaží ochočit koníka, který mu nakonec utekl, ale ráno se s pokorou vrátil. Ferda ho hned zapřáhl do kočáru a s radostí dovolil Berušce, aby sama řídila, ale ta mu nakonec ujela.

Ráno za ním přišel cvrček s paní Plošticí Pestrou, aby pro její děti udělal ke svátku hračky. Zaplatil mu hráškovým luskem. Brouk Pytlík mu na pomoc přivedl kovaříky, řemeslníky. Ferda vytvořil u domku zábavný park – kolotoč na pampelišce, houpačku ze stébel, tobogan ze žížaly, koupání v kvítcích svlačce, byla tam i bouda s autíčky.

Druhého dne se šel mravenec a brouk Pytlík koupat, ale Ferda se tak potápěl, že ho Vodoměrka pod vodou ani neviděla. Na břehu si Beruška trhala kvítí, tak se k ní Ferda nepozorovaně připlížil a z legrace ji bouchl do zad, ale Beruška se lekla a rozkřičela. Ferda ji nemohl utišit. Dokonce přiletěli čtyři škvoři – ušáci, strážníci. Beruška tvrdila, že byla přepadena. Škvoři ho odnesli do vězení. Další den probíhal soud. Ferdu táhli v okovech ve

škebli. Beruška si stěžovala, že jí překáží kočár, který Ferda vyrobil. Pověděla, jak byla hrůzostrašně přepadena na břehu jezera. Rozsudek zněl – 25 ran na zadeček. Byla postavena nová tribuna. Bledý Ferda přicházel a za ním roháč s rákoskou, ale než došlo k první ráně, vzepjala se celá lavice a i s Ferdou odletěla. Popletený roháč švihl Berušku a ta spadla do rybníka, odkud ji vytáhli dva potápníci. Ferda nevěděl, co se ním dělo. Stalo se, že kobylka byla schovaná pod lavicí, a když se roháč chystal k ráně, vyskočila i s mravencem a utekla. Kovařící mu radili, by utekl, neboť byl na něj vydán zatykač, ale Ferda chtěl ještě připravit slavný noční odchod.

Ferda upravil stoly a lavice, kovařící přivedli včely s medovými koláči, cvrček přišel s rádiem, lumek vlekl vykrmenou žížalu, čmeláci přinesli medovinu, komáři, které mrzelo, že se nechali ovlivnit Beruškou, nakonec zahráli, ploštičky pekly housenku, tančilo se. Všichni hráli hry až do bílého rána. Nakonec přivedli pavoučka Poutníčka, který předvedl svá kouzla. Největším kouzlem byla z pavučinek utkaná vzducholod', do níž si Ferda sedl a odletěl do ciziny. Kovařící druhý den házeli kuličky z bláta po Berušce. Ta plakala.

2. FERDA MRAVENEC V CIZÍCH SLUŽBÁCH

druhé vydání, nakladatelství Josef Hokr v Praze (rok vydání neuveden)

Kluci (červení mravenci) na skautské táboře uviděli přistávající vzducholod' a v ní černého mravence. Málem by jim utekl, ale vedoucí pomocí bumerangu mu podrazil nohy. Skauti zajatce svázali. Původně chtěli, aby jim sloužil jako černý otrok, ale vedoucí rozhodl, že ho prodají. K táboru se dostal čmelák s trumpetou a nesl inzerát, že se přijme dobrý trubač do čmeláčího hnízda. Vešel do tábora, kde ke stožáru byl připoután mravenec s nápisem „Na prodej“. Čmelák si Ferdu Mravence koupil, aby mu nosil jeho trumpetu.

Čmelák pověsil trumpetu Ferdovi kolem krku a vsázel se, že vyleze na každou květinu, ale mravenec pochopil, že necvičí, ale že jen sají jejich šťávu. Napil se tak hodně, že lezl pozpátku, postavil se na hlavu, až byl tak opilý, že spadl na zem. Ferda ho chtěl troubením probrat, ale přivolal hasiče – prskavce s hasičskými helmami, vůz táhla dvě červená sarančata. Vodou vzbudili čmeláka a ten nazlobený už nechtěl Ferdu a prodal ho střevlíkovi Masorádovi.

Střevlík měl velikánskou pušku, kterou dal Ferdovi i s broky, a chtěl ho naučit aportovat. Lehl si k zemi, ale Ferda po něm vystřelil a málem ho zastřeli. Potom střevlík začal napodobovat zajíce. Ferda vystřelil, běžel za zajícem a kousl ho do nohy. Ale brzy se vše naučil. Vzorně nosil pušku i aportoval. Jednou si střevlík přivedl nevěstu. Když jí Ferda pomáhal uklízet, vrhla se na něho a chtěla ho sežrat, a proto utekl. Chytla ho hlídka červených mravenců. Střevlík Masorád ho zachránil, ale prodal ho potápníkovi Straširýbkovi.

Potápník ho zavedl k vodě, kde pumpa pumpovala vzduch místo vody. Potápník zazvonil, mravenec pumpoval a potápník chytal pod vodou bubliny. Na vodě pluly podivné slečny – potápníkovy dcery. Ty škádlily Ferdu, ale nakonec se s nimi skamarádil. Tady měl dostatek potravy, neboť potápník nalovil každý den mnoho vodní havěti. Jednoho dne přišli k potápníkovi na žebrotu dva divní poutníci – dva černí mravenci převlečení za kapucíny. V tu chvíli ale zatahalo za zvonec žabí mládě, které mělo pusku plnou vzduchových bublinek. Zakašlalo a smetlo mravence a roztrhlo i pumpu. Zase byl Ferda na prodej.

Druhý den si Ferdu koupilo šídlo mravkolev Neviňátko, jehož synem byl divoký mravenčí lev, který požíral mravence. Štěstím bylo, že táta koupil Ferdu, aby jeho synovi sloužil tím, že by mu přiváděl další mravence. Když je Ferda Mravenec začal nahánět, přišli k němu dva hrobaříčci (opět převlečení černí mravenci), aby ho odvedli domů. Nejprve museli mravenčího lva omámit. Jeden z černých mravenců znal japonský způsob boje jiu – jitsu a podařilo se mu chytit zelenou ploštici. Když se do ní mládě zakouslo, pustila svoji nevoňavou

šťávu a za chvíli mravenčí lev byl omámen. Nakonec mravenci jeho díru zamřížovali. Ferda měl smůlu, zamotal se do jednoho provazu, který držel mříž, ale neznámý motýlek chroustík pod slibem, že mu Ferda bude sloužit, provaz přerízl.

Pak zavedl mravence k malému potůčku, kde na dně bydlely jeho děti, každé ve vlastním domečku. Přál si, aby jim postavil nejkrásnější domečky. Pomocí dutého stébla se Ferda dostal pod vodu, aby si vše změřil. Chtěl, aby děti byly potichu, a proto jim začal vyprávět pohádky:

O tom, jak se tenkrát chrousti rozmnožili

Jak si housenka pletla kabátek

O bleše, která se proměnila v chlapečka

Po třetí pohádce byly domečky a zámečky postaveny a všichni z okolí se chodili na ten zázrak dívat. Té, která hrála divadlo, postavil do každého okna hliněnou figurku, nejpozornější postavil nad domečkem zvoničku, jedné, která pořád utíkala, postavil tělocvičnu. Pak nastala oslava, na niž přišli motýli v nádherných šatech, hrála hmyzí kapela, prodávalo se cukroví, koláče, pendrek, lízavé bonbony, pavoučci cvičili na laně, byly tam i římsko – řecké zápasy. Zazvonil zvonek a všichni se odebrali k vodě, z níž se vynořovali mladí chrostíci. Najednou se na vodě objevila loď, opět s převlečenými černými mravenci, tentokrát za moly. Za odměnu dal chrostík Ferdovi Mravencovi svobodu a nepomohlo, že červení mravenci za ním na jeho loď pálili z děl. Nakonec připlul domů, do svého mraveniště.

3. FERDA V MRAVENIŠTI

druhé vydání, nakladatelství Josef Hokr v Praze (rok vydání neuveden)

Po malém potůčku plula plachetnice se dvěma stěžni a s malou posádkou – dva mravenci s Ferdou Mravencem. Znakoplavka těsně před přistáním uchopila velkými kusadly loď zespodu a strhla ji do hloubky, ale naši mravenci se zachránili a došli do svého domovského mraveniště. Cestou domů dostal Ferda chuť na svůj med, a tak si pro něj skočil k včelám, ostatní měli hlídat. Uviděla je včelka, hrála s nimi kuličky, podváděla a vyhrála i ty jejich. Mravenci je chtěli vrátit, přiletěly další včely a začal boj o kuličky. Najednou se objevil u hlavním vchodu včelího hnízda zachránce, rytíř ve zbroji, a odvedl mravence jako do vězení. Rytířem byl samozřejmě Ferda Mravenec, který měl všechny části brnění z medových plástů. Chtěl překvapit i mravence doma, a proto u vchodu do mraveniště silně volal: „Vzdejte se, mravenci, rytíř k vám kráčí, všechny vás plácnutím rozmáčkne stačí.“ Doma nastal poplach, Kuřihlášek začal koktat a všichni se připravovali k boji. Jakmile zaútočili, každý si odloupl kus medu a již nebojoval. Poznali Ferdu a dali mu za to překvapení hobla. Ferda se díval kolem sebe, u mraveniště byla cesta pomazaná od medu, což se mu nelíbilo. Sice zametálkové s košťaty, smetáky i lopatkami se nahnuli, ale polepili se jen medem. Ferda poslal všechny spát, ale sám si vzal laso a šel do přírody, chytil stonožku. Našel ji u mateřidoušky, kde usnula pod vlivem její vůně. Zatím na všechny její nohy přivázal nějaký hadr, smeták apod. Po probuzení jako čistící stroj vyčistila všechny mravenčí chodby. Teprve potom ji Ferda pustil.

Najednou začaly plakat mravenčí děti, protože neviděly stonožku, a Ferda dostal za úkol, je utiшит. Začal jim hrát divadlo, pohádku o Perníkové chaloupce. Ze zeleného šátečku udělal Jeníčka a z modrého Mařenku a nakreslil Ježibabin domek. Poslouchat přišli i ostatní mravenci, ale všichni, hlavně Trumbelínek, nechápali, že jde o divadelní představení, takže Ferdu ztloukli. Házeli po něm i klacky a kameny, až ležel jako mrtvý. Nakonec to všem došlo a zdravotní sestry ho musely uložit do komůrky. Protože mravenčí královna začala rodit, nosily komorné do jeho komůrky mravenčí vajíčka a Ferda s údivem pozoroval, jak se rodí miminka, jak cucají z lahvičky med, jak jsou z nich červíci, pak kuklinci zabalení do plínek a nakonec velcí mravenci. Ferda s obvazy pomáhal odnášet děťátka z chladnějších komůrek do teplečka. Jelikož byl nedostatek mléka, musel s mladými mravenci na louku pochyťat mravenčí krávy (zelené mšice), které se tam pásly na travičkách a na květinách. Byl to velký zápas, dokonce Nožička měl zlomenou nohu a museli ho odnést na nosítkách do mraveniště.

Ferda natrhal větvičky mladého listí a na jejich vůni nalákal mšice. Ty se přejedly a už se nechaly odnést do stájí se senem. Ferda sestavil tzv. mšicostroj (mšice se točily ve válci, a tak poháněly motor výtahu), jehož pomocí se jako výtahem dostávalo nadojené mléko ze stájí do jednotlivých pater. Výtah obsluhoval Nožička.

Jednou mraveneček Trumbelínek spadl a had (dlouhá plínka) na něj. Protože zlobil v hajárně spící mravenčí děťátka, tak to na něj chůvičky hodily. Ferda využil situace a dal Trumbelínkovi výprask za to, že zlobil, i za to, že dříve pokazil divadelní představení. Asi tři dny si hladil zadeček.

Pak se přihodila situace s Kuřihláskem, který šel s chůvičkami na vycházku, aby je hlídal. Jeho nepozorností se ztratily kukly s mravenčími děťátky. Kuřihlášek by se uplakal, kdyby nepomohl Ferda. Ten vyrobil „nové“ kukly, do kterých zabalil malinká dřevíčka, a namazal je lepem. Dal je na místo, kde se stala krádež. Loupežící mravenci se přilepili, bylo jich asi 49. Ferda Mravenec se svými mravenci je odvedl domů do vězení a poslali jednoho zpět, aby domluvil výměnu. Ráno přišla i stará královna cizích mravenců a vrátila ukradené mravenčí kukly. Podle ní byl její rod ohrožen, neboť neměli mladé nové královny. Ferda jí za všechny slíbil, že jí pomůže. Nejprve opravili mraveniště, Kuřihlášek přivedl stádo mravenčích krav, nanosili zásoby jídla. Královna zjistila, že její dvě poslední kukly mají křídla, tedy má dvě královny. Potřebovala pro ně ženichy. Nastal slavnostní den – chůvičky přinesly do mraveniště květiny, v kuchyni se vyvařovalo, dělníci se museli umýt. Některé nevěsty měly kolem krku červené šátečky s puntíky – úplně stejné jako měl Ferda Mravenec. Byli to samí Ferdové, neboť to byli mravenci, na kterých si dal Ferda nejvíce záležet - nejlépe je krmil, bavil a učil. „Takovou slávu jako Ferda ještě neměl v mraveništi nikdo.“ Nakonec se rozpoutala veselice. Dva nejkrásnější ženichové byli určeni pro nevěsty ze sousedního mraveniště, ostatní se rozlétli do světa. Až do večera se všichni dívali, jak si ženichové namlouvají nevěsty. Jen Ferda se nedíval, připravoval pro všechny velkou legraci – připravoval nevěstám a ženichům ze sousedství svatební cestu - pozval je na cestu mraveništěm. Kuřihlášek připravil dva vozíky pro dva manželské páry a těmi jeli do vedlejší díry, kde byl nápis „Ferdova strašidelná jízda“. Projeli celou strašidelnou cestou (Kuřihlášek je chytal za rameno, Trumbelínek hrál mravence chyceného v pavučině, Nožička stříkal vodou). Ferda dal novomanželům svatební dar - bicykl pro rychlé krmení capartů. Všichni ostatní novomanželé chtěli prožít svatební cestu ve Ferdově mraveništi, a proto Ferda přidělal víc vozíčků, postavil pokladnu a vybíral vstupné – jednu pusu od nevěsty. Pouštěl tam zadarmo i caparty a kamarády. Pro ně tam dal i pana učitele, jak vyplácí malé caparty. Všichni noví mravenci, kteří měli červený šátek kolem krku, si šli také prohlédnout celé mraveniště a

všechna zařízení, jež Ferda vymyslí. A když kukly začaly praskat, vylezli z nich všude mravenci s červeným šátkem kolem krku. To všechno byli samí obyčejní dělníci jako Ferda Mravenec, prostě Ferdové, práce všeho druhu.

A kde byl skutečný Ferda Mravenec? Ten se ztratil, ale ten pravý dovede všechno dvakrát lépe.

Odraz doby na obsah Ferdovy trilogie

(Volně parafrázováno z knihy: Lumír Klimeš: Slovník cizích slov, SPN, Praha, 1981)

(Volně parafrázováno z internetové encyklopedie: <http://www.wikipedia.cz>)

1. Skauting

Skautské hnutí dnes existuje ve 214 zemích světa. Má téměř čtyřicet milionů členů, a stalo se tak největší mezinárodní organizací pro děti a mládež. Skauti a skautky na celém světě dodržují stejné skautské zákony, mají stejný výchovný systém a řídí se mravním zákonem.

Junák – svaz skautů a skautek ČR

Je dobrovolné, nezávislé a nepolitické sdružení ve smyslu zákona 83/90 Sb. sdružující své členy a členky bez rozdílu národnosti, náboženského vyznání, politického přesvědčení, rasy nebo jiných rozdílů. Skautské oddíly působí ve více než tisíci městech a vesnicích po celé naší zemi. Sdružují chlapce a děvčata od šesti let ve třech věkových kategoriích. O jejich program se stará několik tisíc dobrovolných neplacených vedoucích a činovníků.

Skautský zákon

1. Skaut je pravdomluvný.
2. Skaut je věrný a oddaný.
3. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným.
4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta.
5. Skaut je zdvořilý.
6. Skaut je ochráncem přírody a cenných lidských výtvorů.
7. Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců.
8. Skaut je veselý a myslí.
9. Skaut je hospodárný.
10. Skaut je čistý v myšlenkách, slovech a skutcích.

Skautský slib

Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:

Sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době,
plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské,
duší i tělem být připraven pomáhat vlasti a bližním.

Složení slibu mohou věřící skauti zakončit prosbou: K tomu mi dopomáhej Bůh.

Skautské heslo:

Buď připraven!

Roku 1911 vznikl skauting v Čechách. O rok později získal svůj tradiční název – Junák, který byl v roce 1950 zrušen. Nakrátko se k novému životu probudila skautská organizace v roce 1968. Budování organizační struktury a rozmach činnosti ukončil rok 1970, kdy byl Junák pohlcen Pionýrskou organizací. Na přelomu let 1989 a 1990 začala opět pracovat skautská organizace a začlenila se do mezinárodních struktur. V souvislosti s rozpadem Československa se rozdělila i junácká organizace a získala svůj dnešní název Junák - svaz skautů a skautek ČR.

Tato politická a historická skutečnost se projevuje i v knize Ferda Mravenec v cizích službách. Vydání ze 30. let začíná vypravováním o životě skautů v táboře, objevuje se slovo skaut, ale v 60. letech chybí. Je to v souvislosti s vývojem skautingu v naší zemi. Nejmarkantněji se rozdíl projevil ve dvou částech:

1. Rozdíl v nadpisu jednotlivých kapitol.

- ve 30. letech O tom, co žalobníci žalovali a co ospalý skaut uviděl
- v 60. letech O tom, co žalovali žalobníci a co uviděl ospalý Karlík

2. Rozdíl v samotném zpracování kapitoly.

- ve 30. letech ...ted' se teprve malému skautovi podařilo zatroubit budíček...
- v 60. letech ...teprve ted' se malému kloučkovi podařilo zatroubit budíček...

Rozdílný přístup k problematice skautů se projevil i v kreslené podobě. V kresbičce ze 30. let tvoří skupinku dětí v táboře malí skauti, v 60. letech se jedná už asi o malé pionýry.

2. Rasismus

Lidé žijí na různých místech naší planety v různých životních podmínkách. Ty měly vliv na barvu pleti i na kulturní rozvoj. Rozeznáváme tři základní lidské rasy – bílá, žlutá a černá. Na odlišnostech lidských ras vznikla teorie o lidských rasách – rasismus. Vychází z předpokladu, že lidská plemena nejsou stejně hodnotná.

Rasismus se snaží legitimizovat společenské nerovnosti na základě biologických (rasových) rozdílů mezi lidmi.

Rasismus v širokém slova smyslu je názor, podle něhož lze na základě biologicky navzájem odlišné „rasy“ vyvodit politické či sociální rozdíly.

Rasismus (podle arabského slova *ras* – *hlava*) je teorie nebo ideologie, která představuje kompletní pohled na svět, jež hierarchizuje sociální skupiny na základě etnického klíče (bílý stojí na vrcholu).

Rasismus je filozofie, která zdůrazňuje význam rasových znaků a rozdílů a podstatu člověka spatřuje především ve znacích nadřazenosti nebo podřazenosti určité rasy, takže pronásledování popř. likvidace méněcenných ras a nadvláda vyšší rasy jsou logickým následkem těchto názorů. V ČR je propagace rasismu trestná.

V českých zemích se ve větším měřítku nevyskytovaly různé rasy, proto rasisté začali hledat náhradu a vymysleli romskou rasu.

Zvláštní druh rasismu probíhal v jižních státech Spojených států po občanské válce 1861 – 1865. Existoval tam takzvaný Ku Klux Klan, jehož členové chytali černochoy, věšeli je na stromy, stříleli je, mrtvým vyhladovělým černochoům dávali do úst chleba. Dnes funguje KKK tajně.

Soudobý rasismus popírá rovnocennost lidských ras a jeho cílem je totální potlačení jiných národů. Rasové teorie se staly ideovým zdrojem a základem nacismu a fašismu, hnutí skinů, likvidace Židů a židovských hřbitovů, postojů k homosexuálům, vztahů k obyvatelům jiných ras než bílých. Výrazně pozitivní úlohu v boji proti rasismu má OSN, která na 20. zasedání

Valného shromáždění v roce 1965 přijala Úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace.

O. Sekora ve svém díle taktéž reaguje na to, že na zeměkouli existují černí a bílí obyvatelé. Byl si asi vědom, že svět, v určité době vývoje ve 20. století, se nedokáže vyrovnat s problémy, které s řešením souvisejí, a proto se spíše snaží daný problém nevidět a přehlédnout. „Přebarví“ červené mravence na rezavé.

V Knize Ferda mravenec v cizích službách z 30. let vystupují červení mravenci, ale ve vydání z 60. let již rezaví mravenci.

I.

30. léta ...to nebyli kluci, vždyť to byli červení mravenci...

60. léta ...to nebyli žádní kluci, vždyť to byli rezaví mravenci...

II.

30. léta „Proboha, utecte rychle!“ zhrozil se Ferda. „Je tu plno červených mravenců, chytí vás.“

60. léta „Pryč, pryč, kamarádi, ať vás tu potápník nevidí.“

III.

30. léta Vždyť by v tom mohl strašit třeba i červené mravence.

60. léta ...kdyby se tak převlečený rozběhl třeba mezi rezaté mravence a začal je strašit.

IV.

30. léta Ale ona už odrazila a červení mravenci k ní přes vodu nemohou...Teď začali červení mravenci pálit na Ferdovu loď z děl. V té chvíli vylezly z vody larvičky všech ostatních chrostíků a chrostit...vzlétly do vzduchu v takovém množství, že z nich byla úplná umělá mlha a tou mlhou zahalily Ferdovu loď...potápníci ...bzučeli nad bojištěm tak silně, že se všichni červení mravenci obraceli vzhůru nohama. ...Nikdo Ferdu nesní. ...Ani červení mravenci ho už nedostali.

60. léta Loďka odrazila od břehu a ti nejrychlejší mravenci, kteří do ní už málem skočili, spadli do vody....“Počkej, Ferdo,“ křičeli rezaví mravenci za loďkou.... Loď však plula dál. Někteří rezaví mravenci začali fňukat...někteří začali házet

po lodi hroudami....a házeli před loď, taktak že ji nezasáhli. V té chvíli vylezly z vody larvičky všech ostatních chrostíků a chrostit...vzlétly do vzduchu v takovém množství, že z nich byla úplná umělá mlha a tou mlhou zahalily Ferdovu loď. ...potápníci...vzlétli nad rezavé mravence a bzučeli nad nimi tak silně, že se ti menší obraceli vzhůru nohama....A Ferda se dostal domů....Ani rezaví mravenci už ho nechytli.

3. Církevní politika

Hlavně katolická církev se stala v nové vzniklé československé republice významným kulturním a sociálním činitelem, který ovlivňoval životy lidí v zemi. Po nastolení míru po 2. světové válce byla oficiálně povolena svoboda náboženského vyznání (i když došlo ke sporu vzhledem k zestátnění církevních škol a ke sporu o zahrnutí církevního majetku do poválečných pozemkových reforem).

Rok 1948 znamenal, že církev byla podřízena státu, jejím vrcholným orgánem měl být tzv. Státní ústav církevní. Kněží se stali de facto státními úředníky, pro výkon své funkce bylo třeba tzv. státního souhlasu. Bylo omezeno církevní školství, církevní tisk, omezena činnost řádů, byl zabaven církevní majetek.

Přímý dohled nad vykonáváním činnosti kněží náležel tzv. okresním církevním tajemníkům, kteří dohlíželi na fungování církví ve svém regionu. Zároveň posuzovali činnost jednotlivých osob. Věřící neměli možnost vystudovat VŠ s pedagogickým, vojenským a lékařským zaměřením.

Spisovatel dětské literatury O. Sekora reagoval na náboženské klima ve společnosti. Jeho přístup k dané problematice se projevil hlavně v použití rozdílné terminologie v knize Ferda Mravenec.

30. léta „Halo halo,“ ozvalo se najednou v amplionu, „zde rádio Nebe. Právě jsme předváděli zpěv nebeských cvrčků. Nyní je pětiminutová přestávka.“

60. léta „Haló, haló,“ ozvalo se najednou z amplionu, „zde rádio Stratosféra. Právě jsme předváděli zpěv zlatých cvrčků. Nyní je pětiminutová přestávka.“

4. Tresty a trestání dětí

Během celého období se ve společnosti vyvíjely i názory na fyzické tresty a postoj k výchově dětské populace. První, kdo se výchovnou kázní zabýval a kladl důraz na význam kázně, byl „Učitel národů“ J. A. Komenský (1592 – 1670). Známy je jeho názor - škola bez kázně je jako mlýn bez vody, ale odmítal tělesné tresty za neznalost. Tvrdil, že vše má plynout přirozeně, bez násilí a trestů. Školský systém se také vyvíjel a dospěl k zákazu nepoužívat tělesné tresty na žácích. Pravděpodobně podobný názor zastával i autor díla Ferda Mravenec v cizích službách, neboť zrušil svůj vynález - „pohlavkovací stroj“ ze 30. let.

30. léta O velkém plynovém poplachu a věži, která pohlavkovala
„Ale to víte, jak se tři mravenci pustí do jedné práce, vymyslí si hned sto jiných. Obyčejná mřížka jim nestačila. Postavili nad ní ještě věžičku s větrníčkem a z toho větrníčku vedla šňůra dolů k takovému podivnému přístroji. A když se větrníček otáčel, dával ten přístroj ťutínkovi pohlavky. Lup, lup, lup, lup. Sto dvacet za minutu. To však také byla chyba. Pohlavek je, jak vědí všichni kluci, skvělým prostředkem ke vzpružení mysli. A jak dostávalo pohlavky, počalo se lvíče opravdu pomalu probírat z mrákot.“
60. léta Jak si hmyzí nestvůra dělala zuby na mravence a pak cvakla naprázdno
„Postavíme nad Ťutínkem věž, která ho v jeho jamce zavře. Ve věži bude viset černý talár, a bude se nad Ťutínkem houpat. A on, zubatec hladový, bude jen skákat a řvát, protože si neukousne ani prázdného taláru.“

5. Život zvířat

V roce 1947 byl vydán v Československé republice zákon, který rozšířil myslivost i pro veřejnost, ale tím došlo k přílivu laiků a lidí nerespektujících mysliveckou etiku do řad myslivců. Bylo také stanoveno povinné členství v jednotné myslivecké organizaci a zákon stanovil plány lovu zvěře a jejího chovu. Postupně společnost přešla od pouhého lovu zvířat k jejich ochraně před důsledky lidské činnosti a snažila se zabránit jejich strádání.

S tím souvisí i rozdílný postoj spisovatele k lovu zvěře v díle Ferda Mravenec v cizích službách.

30. léta „Střevlík střílel každého brouka , na kterého narazil. Přiblížil se, skryl se za kamínkem, nebo travou a „Prásk“ a už běžel Ferda pro kořist. Sepjal vždycky padlým broukům nohy na háčky - no, přece víte, jaké háčky mají brouci na nohách – a navlékl je na tyč. A nemyslete si, že se s nimi Ferda dlouho nosil! Jak měl tyč plnou, posadil se střevlík proti němu a Ferda šup, sešoupl mu všechny brouky do otevřené pusy.“
60. léta „Střevlík Masorád byl opravdu jako všichni střevlíci hlavně nočním lovcem. Večer chodíval na čekanou. Na broučky, kteří zapomněli jít spát a dosud se neschovali, na žížaly, na slimáky. Lovil každého, na koho narazil. Přiblížil se, skryl se za kamínkem nebo trávou a prásk! Už běžel Ferda pro kořist a nenasytný střevlík jedl a jedl.“

6. Vady řeči u dětí

„Koktavost postihuje zejména lidi s nezcela dobře vyvinutým nervovým systémem. Onemocnění však často propuká i u nadprůměrných a hyperaktivních dětí, které v rodinách nemají dostatek prostoru pro to, aby se mohly vyjádřit a prosadit. Vada totiž nepostihuje jen řeč, ale celou psychiku člověka. Pro koktající je jakákoliv komunikace velmi stresující, mnohdy nejsou schopni se ani představit. Mnohé děti mají problémy se zařazením se do kolektivu, jsou zdrojem posměchu i šikany. Dospělí hledají hůře uplatnění na trhu práce. Jsou známé i případy, kdy pocity méněcennosti přerostly až k pokusům o sebevraždu.“ Dr. I. Kejkličková z brněnské kliniky Logo, která se na problematiku specializuje.

Balbutiés neboli koktavost neboli porucha plynulosti řeči může být vrozená, ale i psychického rázu, třeba po rozvodu rodičů, nebo se může vyskytnout po nemoci, např. po mozkové příhodě. Samozřejmě rodiče by měli, a často to i dělají, spolupracovat s příslušnou pedagogicko-psychologickou poradnou. Na školách, nejčastěji externě, pracují psychologové, kteří se snaží těmto žákům pomoci, neboť k nim mohou přijít podle potřeby. Často spolupracují i s rodiči, třídními učiteli či ostatními pedagogickými pracovníky. Existují i logopedická sdružení a poradny nejen pro děti, ale i pro dospělé. Dříve se společnost spíše těmto lidem smála, dnes jsou začleňováni do třídních kolektivů a okolí si pomalu zvyká na danou skutečnost a bere ji jako normální projev života, nebudí soucit ani neprovokuje k nějakým projevům zesměšňování.

I spisovatel O. Sekora si všímá koktajících jedinců. V díle Ferda v mraveništi ze 30. let se objevuje postavička šišlavého Kuřihlásky, ale v 60. letech vlivem vývoje a změn v postojích k takovým osobám již jde o korektní vztah k šeplavému Kuřihláskovi.

30. léta „Otf fě fadít, Ferdo, fe tudy netrefíf fpátky?“ volal na Ferdu šišlavý Kuřihlásek. Chudák, šlapal si na jazyk od té doby, co si jej popálil, když hasil hořící sirku odhozenou na mravenčí pěšinku.“ (str.14)

„Jé, to je fkoda,fe fte tu ftonoftu puftili, já fem právě nafít tfapartům fekl, fe jim ji ukážete!“ bědoval zděšeněKuřihlásek...“ (str.18)

„A tfo fi floději f tou kuklou potfne?“ ptal se chůviček...A on jim potom práfkne do bot,“ vpadl vítězně Kuřihlásek.“ (str.40)

„Jen Kuřihlášek ...tiše si šept: „To je neftěftí, to je neftěftí!“ (str.43)

„To fe mu nepoftěftilo,“ omlouval ho Kuřihlášek...“ (str.51)

60. léta „Oft fe fadif, Ferdo, fe tudy netrefíf fpátky?“ volal na Ferdu šeplavý Kuřihlášek. Chudák, šlapal si na jazyk od té doby, co si ho popálil, když hasil hořící sirku odhozenou na mravenčí pěšinku.“ (str. 18)

Korektní spisovatelův postoj k retardovaným dětem se taktéž projevuje v daném dílku. Lze jej dokumentovat na postavičce Trumbelínka – již na samotném jméně i na jeho jednání v některých okamžicích. Podobně jako Trumbelínek se chovají některé menší děti ve stejných situacích, hlavně divadelních, neboť nedokáží rozlišit (v určitém věku) realitu od ztvárněné situace na jevišti.

30. léta „Ale také obecnstvo v chodbě se vžilo do hry, že bralo všechno doopravdy. Ba, Trumbelínek dokonce zabručel: „Ukáže-li se ta Ježibaba, dáme jí co proto!“ a vzal si do ruky pořádný klacek...Teď se opravdu objevila Ježibaba. Byl to Ferda...a na Ferdu začaly létat kameny a klacky...Ježibabin domek se rozletěl, a ještě když deska byla převalena, tloukl Trumbelínek Ferdu holí jako žito.“ (str. 22-23)

„Kdo je vlastně Trumbelínek? Tuhle! podívejte se, utíká a křičí: „Pomóóc!“ a za ním cosi letí...Vypadá to jako velký had...Trumbelínek zakopl, natáhl se na zem a had...padl mohutným skokem na něj...Všichni strnuli úlekem... „Zabijeme hada,“ zašeptal Ferda k ostatním...Vzal jenom rákosku. Když přišel k hadovi, prásk! prásk! a začal do něho bouchat jako do koberce. „Auauauauau-ááu!“ Ale neúpěl had, ale Trumbelínek...“Neřvi, Trumbelínku, já tě musím vyplatit trochu za tu Ježibabu!“ ...vůbec žádný had to nebyl. To byla dlouhá plínka pro kuklínky...Trumbelínek toho dne ...začal pošťuchávat spící škvřnata...a jedna chůvička ho ...konečkem jedné plínky, plác! udeřila Trumbelíka do zad...a řekla: „Utíkej, honí tě rohatej.“ Trumbelínek, jak už byl hloupoučkej,myslil, že ho

opravdu honí čert, a dal se do běhu. Plínka za ním vypadala jako had.“
(str.37-39)

„Také Trumbelínek, trošičku hloupoučký, ale přes to hodný mravenec, tam stál.“ (str.21)

- Strážníci na udání Ferdu odsoudí a dostane poměrně vysoký trest.
- Útěk do ciziny pomocí vzducholodě, symbolicky upletené z pavučinky, křehké, jako vše, co lidé podnikali a nad čím se zamýšleli.
- Schování mravence do krabičky navozuje situaci, kdy byli likvidováni lidé, kteří stáli v cestě uskutečnění určitých myšlenek, dokonce ideálů.
- Prodej Ferdy Mravence různým lidem přibližuje problémy zotročování, využívání dětské práce, popř. i prodej otroků.
- Mravkolev Neviňátko je symbolem moci ovládající své okolí.
- Vytváření velkých sídlišť pro pracující je zobrazeno ve stavbě domečků pro děti chroustíka.

ROZBOR JAZYKOVÝCH PROSTŘEDKŮ

O. Sekora nejčastěji používá slova a slovní zásobu odpovídající věku dětí, kterým je literární dílo určeno. Jedná se o množství jednoduchých, krátkých vět, které slouží ke zvýšení dramatickosti situací, nepřeborný počet nejrůznějších citoslovcí, jež vytvářejí „intimní“ citové vazby směrem k postavám v ději, ale i směrem ke čtenáři, a také navozují situace k rychlému pochopení zápletky. Různá zájmena osobní a ukazovací zvýrazňují vedoucí postoje hlavních hrdinů. Jelikož se jedná o dětskou literaturu, nevyhýbal se spisovatel zdrobnělým slovům, aby zvýšil cituplnost a větší vnoření čtenáře do daného textu. Dokonce by se dalo říci, že všechna slova jsou „hravá“, dětské duši a srdci blízká, dobře se čtou, chápou, dá se nad nimi jásat, tesknit, hledat, chápat, radovat se. Každý užitý slovní druh má v textu svůj význam. Podle A. Hoffmeistera je celý příběh o Ferdovi Mravencovi v podstatě zvířecí pohádka. Děj je prokládán dětskými sny, dětskými hrami i hádankami.

Podobně jako K. Čapek používá i O. Sekora synonymické řady, které vedou své čtenáře k uvědomění si množství různých odstínů slov.

ty uličníku, ty bouchale, ty loupežníku, ty zmoklý tatrmane, ty černý hajdláku
hupky, čupky, dupky
dělal kličky, smyčky, osmičky, preclíky

Použité archaismy, i když nejsou časté, jsou milým doplněním a jemným vyjádřením k době minulé a jsou srozumitelné i dnešnímu čtenáři.

strejčku
otevru si sám
raneček
račte

Ve starším vydání se ojediněle objevuje i dnes už nepoužívané onikání.

Tak jdou sem!

Krásu psaného slova dokresluje množství shodných přívlastků, které esteticky působí, rozvíjejí slovní zásobu a které, dalo by se říci, až výtvarně dokreslují příhody ze života hmyzu

a drobného živočišstva. Jsou typické a velmi často používané v nejrůznějších Sekorových textech.

zmoklý mraveneček

šedivý ovád

krásný zelený koník

milý, hodný koníček

zatrolená Beruška

napudrovaná, namalovaná, nastrojená Beruška

velevážená žalobkyně

nové vonící dřevo

červené, modré, fialové fráčky

rohatá hlava hlemýžďova

ošklivé sliny

věhlasný provazník

směšný obličej

podšitý šibal

broučí hory

cihlový komín

nezvyklé břímě

průhledná křídla

nevinné jehňátko

vonící dřevo

vyschlá škeble

nosatý brouk

pořádný chlapík

statný roháč

strašlivá panika

škaredá voňavka

špinaví, umazaní brouci

Všechny knihy O.Sekory, které jsem četla, obsahují nepřeborné množství citoslovcí, snad aby se více a citlivěji přiblížil dětskému čtenáři, který se rád a často vyjadřuje formou napodobení

různých zvuků a hlasů. Přísudek je často vyjadřován citoslovcem. Tento slovní druh je typický pro spisovatelovo dílo.

uí – uí – uí – uííí

šššš – šš – šš

rozevřela krovky a frrr

nyní hupky, šupky, dupky

ta – drá – kcha, kcha

železná matice a hup, skočil

á, chachachá

ta – drá – ta – drá – krrrr

bum, bum, bumbumbum

prásk, prásk

tradráta - tradráta – tramtara – ratatata

a hup na koníka

a tititi, zašimral ji

a prásk, plácl ji

ušáci frrr

vyskočila, frrr, letěla

roztáhla křídélka a frrrr, vyletěl do polí

Jelikož se chce O. Sekora velmi přiblížit mluvě dětí, nezapomíná i na nespisovné výrazy a slova. Myslím, že chce lépe dokreslit dané knižní situace, i když mnohá slova se dnes v mluvě dětí již nevyskytují, ale do dané doby a do daného textu patří.

to je švanda

naparoval se v kočáru

šmaťchal se směšný človíček

ty jsi pěkný kujón

mravenec se naparuje

žuchl sebou do trávy

hybaj na lavici

všecek zkoprnělý

Od doby napsání knížek O.Sekory došlo i ke změnám v pravidlech českého pravopisu. Některé příklady.

pane mistře	pane Mistře
fů, fů, fů, fů	fů, fů, fů, fů
nožičkami třepal ve vzduchu	nožičkama třepal ve vzduchu

Děti jsou velmi citlivé, vnímavě reagují na své okolí, všímají si odlišností i podobností, proto se v textu objevují různá přirovnání, která nejen obohacují spisovatelův text, ale jsou typické pro spisovatelův slovník a slovní zásobu.

postavil se jako svíčka
nohy hrály jako strunky
běhal jako na závodech
tobolka vypadala jako lusk plný hrášků
červené, jakoby někdo mez polil krví
vyfrčela nahoru jako bezhlavá
ponořil se jako šipka
točily se jako čamrdičky
mrkali, jako by jim něco spadlo do oka
dal se do takového breku, jako by ji na nože bral
stoupl na špičku jako baletka
rozběhl se po stéblu jako po skokanském můstku
housenka vykrmená jako nejkrásnější prasátko

V rozhovoru s malými dětmi se často používají slova zdrobnělá, citově zabarvená, ani spisovatel se jim nevyhýbá.

červíček, chvilčka, hračičkám, dětičky, truhlička legracínky, zadeček, torbička, lidičky, mraveneček, sluníčko, krabička, raneček, oříšek, červíček

V textu je nepřeborné množství zájmen, především osobních a ukazovacích, která slouží v mluvě dětí k rychlému, konkrétnímu a určitému objasnění situace. Autor používá zájmena hlavně ke zrychlení děje, ke zdůraznění určité vedoucí úlohy dané postavičky v určité situaci.

osobní zájmena

Já si jej dám

Já si jej budu hrát

Já si pro mravence vystavím takový malý domeček

Ale to já jim vždy řeknu

ukazovací zájmena

To ne! To neznáte Ferdu Mravence!

A to je báječné...

No tak, co je to?

Tu ten hoch vyvalil táákhle doširoka..

...koukejte , tuhle toho mravenečka...

Aby si dětský čtenář dokázal udělat představu o tom, jak vypadají věci, se kterými se hrdinové příběhů setkávají, používá spisovatel podrobné popisy, jež nejen dokreslují určité stavby či „stroje“, ale rozvíjejí i dětskou fantazii. Dokreslují „mravenčí“ práci malých živočichů, mohou povzbudit děti k trpělivosti, svědomitosti i pečlivosti.

popis domečku

„Spodek byl vyzděn písečkem slepeným maltou, kterou si mravenec udělal z hlemýždích slin, na rozích stály trámy z větviček, stěny byly vypleteny trávou, střecha z kousků kůry, jeden komín byl z dutého stvolu pampelišky a vedle něho druhý, cihlový. Na dveřích nápis „Ferda Mravenec, práce všeho druhu...“

popis kolotoče

„Hned na začátku na pampelišce byl kolotoč se sedátky na provázcích, s vozíčky, které se houpaly, s díží, která se točila, a s lodičkou, která se kolíbala.“

Opakování slov slouží, dle mého názoru, k hlubšímu zapamatování určitých pasáží. Děti si daný text zapamatují, a tím se také rozvíjí nejen jejich slovní zásoba, ale i další dovednosti – rytmus, melodie, zpěvnost.

Vzal druhé stéblo, točil, točil, točil...

...chytil Košice, chytil Bratislavu, chytil Řím...

Spí, spí, spí, a když se probudí...

„Okamžik, okamžik,“ volal...

...má plno, plničko dětí...

Jelikož jde o knihu pro začínající čtenáře, motivuje spisovatel své vypravování využitím různých říkanek a rozpočítadel. Tím se dílo stává bližší dětskému čtenáři, který se setkává s podobnými krátkými veršičky při prvním poznávání různých písmenek, při hrách. Děj knihy „splývá“ s myšlenkovými pochody dětí. Různá čtyřverší a veršování je typické pro spisovatelovu tvorbu.

Mra – ve – nec, mra – ve – nec,
papuče pleskly písk.

Kravata, puntíčky, tykadla,
zlámaná grešle vypadla.

Ferda, to je slabá pára,
nemá sílu za komára.

Haló, haló,
tato tráva
na vědomost dává,
že tu bude velká sláva,
zastavte hádky,
budou se vykládat pohádky.

Děti v určitém věku se spíše vyjadřují jednoduše, ale podle nich rychle a srozumitelně . To dokresluje jednoduché jmenné věty v jednotlivých textech. Čtenář chápe, o co se jedná, snadno se dostává k jádru věci. Slouží k dramatizaci děje a k vyvrcholení příběhu, který následuje po nějaké situační zápletce.

A tady?

Samé!

Opravdu!

I ty jeden!

Načpak?

I vy proradníci!
Vzducholod'!
Načpak kolečka?
I kdepak draka!
Jak by ne!
Lasem! Lasem!
A jak!
A to ne!
Plesk!
Utéci.
Pardón, pardón!
Co teď?

Autor velmi citlivě reaguje na chování dětí, což je kouzelně vidět na použití 5. pádu. Působí osobněji, přímo se dotýká některých čtenářů, dokonce se sami mohou vidět v daných situacích.

ty uličníku
ty bouchale
ty černý hajdaláku
ty umazanče škaredý
ty kluku protivný

*V ději knihy můžeme vypožorovat i dobrodružné prvky spojené s nepoznanou exotickou prací kovbojů a s tím spojenou domestikací zvířat v zemích za oceánem. Jelikož Amerika dříve patřila mezi tajemné oblasti, které lákaly a o kterých se vykládaly různé „skutečné příběhy“, stala se tato tematika vhodná a přitažlivá i pro děti. Možná šlo o konfrontaci s brakovou literaturou a možná nemohl spisovatel přehlédnout zájem malých i větších čtenářů o rodokapsy. (Rodokaps je název několika řad dobrodružných sešitových románů, jt. obecné označení pro levné dobrodružnou literaturu. Slovo vzniklo jako zkratka pro řadu **R**ománů **d**o **k**apsy.)*

O Brouku Pytlíkovi a o tom, jak se hází lasem (název kapitoly)
Jak se ochočí divoký kůň, aby pěkně poslouchal (název kapitoly)
já viděl v kině kovboje, jak chytali divoké koně
hned vyskočil, a že udělá laso a chytí nějakého toho koníka

jak se s tím vlastně hází (s lasem)

já se tu učím házet lasem

koník...oči mu bujností jen hrály a kopal na všechny strany

HISTORICKÉ PŘELOMY

(Volně parafrázováno z knih:

Dějepis od roku 1918 do současnosti, Scienta, Praha, 2004

J. Jožák: Československo a svět, Práce, Praha, 1995

Josef Galík, Lubomír Machala, Eduard Petrů, Martin Podivínský, Jan Schneider, Jiří

Skalička, Alena Štěrbová: Panorama české literatury, Rubico, Olomouc, 1994

Věra Olivová : Dějiny Československa, IV. díl, SPN, Praha, 1967)

Třicátá léta

Třicátá léta 20. století jsou významně poznamenána datem 24. října 1929, kdy se zhroutila burza v New Yorku. Tímto dnem započala nejrozsáhlejší celosvětová hospodářská krize, která zasáhla všechny úseky hospodářství – zemědělství, průmysl, obchod i banky. Milióny lidí na celém světě ztratily zaměstnání a obživu. Stejně jako v mezinárodním vývoji projevila se krize (i když měla zpočátku pomalejší postup než v ostatních zemích) i v bývalém Československu.

V jejím průběhu se začala dostávat do popředí i otázka národností na našem československém území, hlavně negativní politika vůči republice z řad německých spoluobčanů. Největším nebezpečím byl sílící vliv DNSAP, kterou nakonec vláda 4.11.1933 zakázala. V lednu 1933 se chopil moci v Německu říšský kancléř Adolf Hitler, soustředící do svých rukou veškerou moc v zemi. Započala se pomalu a v tichosti připravovat 2. světová válka. Fašistická italská vojska vtrhla v říjnu 1935 do Habeše, v březnu 1936 obsadila vojska nacistického Německa demilitarizované porýnské pásmo a vstoupila do Rakouska.

Parlamentní volby v ČSR v roce 1935 ukázaly vzrůst krajně pravicových fašistických bloků v menšinových oblastech. Do popředí vystupovala Henleinova Sudetendeutsche Partai, do jejíhož vedení pronikli lidé spojení s nacistickými kruhy přímo v Německu. Prezidentské volby 18. 12. téhož roku znamenaly porážku pravicových skupin a vítězství demokratických sil v zemi. Zvolen byl Dr. Edvard Beneš. Ten, vzhledem ke vzniklé evropské situaci, musel vyhlásit všeobecnou mobilizaci. ČSR se dostalo do mezinárodní izolace a nadešel neslavný Mnichov, kde se představitelé Německa, Anglie, Francie a Itálie domluvili, že německé vojenské jednotky okamžitě obsadí pohraničí naší republiky. Odtud byl již krůček k 15. březnu 1939 a k vytvoření protektorátu Čechy a Morava. Den předtím vyhlásilo Slovensko samostatný Slovenský štát.

Neznámějším protektorem byl Reinhard Heydrich, který vystoupil s koncepcí „konečného řešení“ české otázky směřující ke germanizaci českého prostoru. Prezident E. Beneš emigroval, odešel do zahraničí, do Anglie, a protektorátním prezidentem se stal dr. Emil Hácha. V protektorátě probíhala arizace, což byl převod židovského majetku do německých rukou, a současně odsun Židů do getha v Terezíně a do koncentračních táborů, hlavně do Osvětimi v Polsku. Bohužel, nacisté našli pomoc u domácích kolaborantů. Levicové síly v zemi vedl předseda KSČ Klement Gottwald, který působil v moskevském emigračním vedení.

Vypukla 2. světová válka bleskovým napadením (Blitzkrieg) Polska 1. 9. 1939 a tím začalo období hrůz, strádání, bolesti a ztrát lidských životů, které trvalo až do roku 1945. Čeští vlastenci projeví svůj nesouhlas se vzniklou situací demonstrací 28. října 1939 (21. výročí vzniku samostatného československého státu) na Václavském náměstí v Praze, při níž byl postřelen student medicíny Jan Opletal, jenž svému zranění podlehl. Jeho pohřeb se stal mohutnou demonstrací proti okupantům, a proto 17. listopadu byly uzavřeny české vysoké školy na tři roky.

Všechny změny, jež se udály ve společnosti, měly vliv i na Lidové noviny – objevovala se v nich bílá místa, jež svědčila o zásahu cenzury. Zmizela politická karikatura, řada jejich autorů se chystala k emigraci. Vznikaly ale nové rubriky - Práce pro nový stát, vysílající optimismus, a Dobrá domácnost, pravidelně radící hospodynkám.

Česká literatura v tomto období:

1. Byla obohacena o díla německých a židovských spisovatelů, kteří žili v naší zemi a považovali se za její občany.
2. Společenská próza navazovala na tradici kritického realismu (zobrazuje člověka nespokojeného s tehdejší společností, způsobem psaní ji kritizuje), snažila se postihnout člověka v jeho společenských vztazích a v jeho konkrétní historické podobě (I. Olbracht).
3. Výrazná část literatury se zaměřila na osudy jednotlivců a jejich odpovědnosti ke společnosti (K. Čapek).
4. Mnoho spisovatelů obracelo pozornost k problematice slabších sociálních skupin (J. Havlíček).
5. V próze se rozvíjel literární směr s venkovskou tematikou naznačující věrnost venkovu, rodové tradici, životnímu sepětí s půdou (V. Martínek), čistému náboženskému prožitku a víře J. Čep), odcizení se přírodě ze strany městských obyvatel.
6. V básnictví se projevují jednotlivé básnické individuality (Fr. Halas).
7. Divadelní tvorbu reprezentovalo Osvobozené divadlo (J. Voskovec – J. Werich).
8. Vzniká Společnost literatury pro mládež, bránící přílivu brakové literatury. Stále více spisovatelů píše pro děti a často jsou úzce spjati s literaturou pro dospělé (K. Čapek, O. Sekora, J. Lada, J. Foglar).

Čtyřicátá léta

Čtyřicátá léta jsou ovlivněna koncem 2. světové války, politikou vítězných mocností a samozřejmě poválečným vývojem, přičemž nová Československá republika se měla stát „jakýmsi mostem mezi Západem a Východem.“ (Dějepis od roku 1918 do současnosti, Scienta, Praha, 2004)

Po skončení války všichni politikové hledali odpověď na otázku, jak a jakým způsobem udržet vzniklý křehký mír. USA po skončení války hospodářsky posílily, vlastnily atomovou bombu a státy západní Evropy si u nich půjčily finance na svůj poválečný ekonomický rozvoj. SSSR po válce byl značně hospodářsky oslaben, velká část území byla zničena a měl obrovské ztráty na lidských životech. Ve svobodném Československu začal mírový život, ze zahraničí se vraceli do vlasti vojáci. V celé československé společnosti probíhaly velké změny:

1. Proběhla konfiskace majetku Němců a zrádců, byl proveden odsun Němců a Maďarů zpět do jejich vlasti.
2. Byly znárodněny doly, hutě, banky a velké průmyslové podniky.
3. Byla konfiskována půda německých obyvatel, kteří byli odsunuti do Německa.
4. V parlamentních volbách v roce 1946 zvítězila Komunistická strana Československa.
5. Nejvýraznější dopad měly únorové události roku 1948, kdy byla jmenována nová vláda v čele s předsedou KSČ, K. Gottwaldem, a současně s tím vytvořeny Lidové milice jako ozbrojené oddíly KSČ.
6. Květnová ústava v roce 1948 potvrdila všechny nové změny ve státě.
7. Začal se uplatňovat zákon o jednotné škole a povinná školní docházka byla prodloužena na devět let.
8. V červnových volbách byl prezidentem Československé republiky zvolen K. Gottwald.

Ve své podstatě byl ukončen proces, který nastolil v poválečném Československu totalitní komunistický režim trvající až do listopadu 1989.

Padesátá léta

Padesátá léta ve východním bloku (státy pod vlivem Sovětského svazu) byla významně ovlivněna rokem 1953. V březnu zemřeli dva významní představitelé komunistických stran - v SSSR J. V. Stalin, jehož neomezená vláda byla o tři roky později označena kultem osobnosti, a v ČSR K. Gottwald, jeho velký obdivovatel a přítel. Zdálo se, že nastává oteplování vztahů mezi Západem a Východem, ale jednalo se o dočasný stav, který nijak neovlivnil studenou válku, jež započala na přelomu 40. a 50. let 20. století a znamenala, že dvě tehdejší supervelmoci, SSSR a USA, mezi sebou soutěžily v politice, ideologii, v hospodářství, kultuře, sportu i umění. Tato atmosféra strachu a napětí trvala až do 90. let minulého století a poznamenala vztahy mezi lidmi na celém světě.

Pro Československo byl také významný rok v roce 1953, neboť došlo ke zrušení přidělového systému (potraviny se kupovaly na základě potravinových lístků), byla provedena měnová reforma a došlo ke snížení některých cen potravin a spotřebního zboží. Hovořilo se o tom, že v ČSR zvítězil socialismus. Nastaly perzekuce (soustavné pronásledování nějaké osoby či skupiny osob, obvykle pro jejich národní, rasovou, etnickou, náboženskou či politickou příslušnost) občanů s odlišným politickým názorem než byl marxismus-leninismus, což byla oficiální ideologie komunistické strany. Postupně začaly politické procesy, zinscenované a předem připravené (např. M. Horáková, hokejoví mistři světa), znamenající pro odsouzené tresty smrti nebo dlouhodobé vězení. Klesla společenská prestiž inteligence, vysokoškoláci, kteří nebyli členy KSČ, museli svá místa uvolnit tzv. dělnickým kádrům (občané pocházející z dělnických rodin získali potřebné studium zkrácenou formou). Byly zřizovány tábory nucených prací, pro politicky nespolehlivé mladé muže, kteří měli nastoupit dvouletou povinnou vojenskou službu, byly vytvořeny pomocné technické prapory (tzv. černí baroni podle M. Švandrlíka).

Od jara 1949 začala násilná kolektivizace českého zemědělství, byla zakládána jednotná zemědělská družstva (JZD) a teprve koncem 50. let začala zemědělská výroba prosperovat a vykazovat nějaké výsledky.

Šedesátá léta

Počátek šedesátých let přinesl první let člověka do vesmíru. Roku 1961 obletěl zeměkouli Rus J.A.Gagarin. Na druhé straně mohutné zbrojení vyčerpávalo ekonomiku SSSR, ale i ostatních jeho spojenců, což se projevovalo klesáním životní úrovně. Počátkem 60. let vypukla jedna z nejzávažnějších krizí studené války. Západ i Východ stály na pokraji světového vojenského konfliktu (Kubánská krize 1962, zavraždění J. F. Kennedyho 1963, vojenská americká intervence ve Vietnamu 1964).

Rockovou hudbu přicházející z USA šířily skupiny Beatles a Rolling Stones. Jejich texty byly spojeny se sexuální svobodou a odmítáním společnosti zaměřené na zisk. Studenti v Evropě spojovali svou kritiku společnosti s politickými požadavky, střetávali se s policií, došlo k zapalování aut. Hnutí začalo koncem března 1968 ve Francii na Sorboně a přerostlo na další školy. Německá Frakce rudé armády a italské Rudé brigády zaměřily svou činnost na politiky a významné průmyslníky. Bez teroristických událostí se neobešlo Irsko, protože Irská republikánská armáda odmítala spojení země s Velkou Británií.

V Československu pokus o zreformování tehdejšího systému započal v lednu 1968. Zastánci reformy se řídili heslem: „Socialismus s lidskou tváří“. V čele stál Slovák A. Dubček. Nejdůležitější změnou bylo celkové oživení společnosti (rehabilitace politických procesů, zrušení cenzury, nárůst náboženských obřadů, první pokusy o soukromé podnikání). V srpnu 1968 vstoupila na území Československé republiky vojska pěti států Varšavské smlouvy jako „bratrská internacionální pomoc“. V lednu 1969 se změnila republika na federativní stát Čechů a Slováků. Na protest proti tehdejší politice se upálil student Karlovy univerzity Jan Palach a student SPŠ Jan Zajíc. Nastoupila normalizace, znamenající odsun bývalých komunistů z míst a postavení. Začala růst moc StB, obnovila se cenzura, mnozí lidé emigrovali, začalo budování „reálného socialismu“ pod vedením Dr. G. Husáka.

Spisovatelé se ve svých dílech :

1. Vracejí k tématice 2. světové války, k osudům židovských spoluobčanů (často jde o autobiografické vzpomínky), ukazují obraz osamocенého člověka uprostřed bezpráví (A. Lustig).
2. Zabývají se novým tématem - kultem osobnosti a zneužíváním moci (L. Mňačko).
3. Začínají, i když v náznacích, kritizovat některé problémy ve společnosti (L. Vaculík).
4. Zamýšlejí se nad problémy žen (hlavně ženy spisovatelky – E. Kantůrková).
5. Ožívují historickou a humoristickou prózu (J. Werich) a literaturu faktu (M. Ivanov).

6. Obrací svůj zájem k venkovu, hlavně ke kolektivizaci zemědělství (M. Klánský)
V divadelnictví vznikají malé amatérské (Semafor) a loutkové scény.

Nejnovější období po roce 1989

Současná společnost a její vývoj byl ovlivněn událostmi z 80. let minulého století. V létě 1980 vypukly první dělnické stávky a manifestace v Polsku proti tehdejšímu režimu pod vedením Solidarity s L. Walesou a za pomoci katolické církve, jejímž představitelem, papežem, byl od roku 1978 Polák Karel Wojtyla (Jan Pavel II.). Perestrojka v SSSR od roku 1985 v čele s M. S. Gorbačovem měla přinést zásadní změny v politice a ekonomice země a ovlivnila ekonomický a politický život v ostatních zemích sovětského bloku. Roku 1990 došlo ke sjednocení Německa v jeden stát a postupně se začal rozpadat Sovětský svaz a Jugoslávská federativní republika.

Pro Československou republiku byl významný 17. listopad 1989 – tzv. sametová revoluce, spojená s osobností V. Havla, s jehož jménem byly odstartovány velké naděje a očekávání lepší budoucnosti. Byla zrušena vedoucí úloha komunistické strany v zemi. V roce 1994 došlo k rozpadu republiky na dva samostatné státy Čechů a Slováků.

V 90. letech mizí vnější politické zásahy a zákazy, je zrušena cenzura. Zaniká Svaz českých spisovatelů (komunističtí autoři), je ustanovena Obec spisovatelů, která sdružuje spisovatele bez rozdílu přesvědčení, vznikají soukromá vydavatelství (Tvar, Prostor, Paseka). Exiloví nakladatelé se vracejí domů (J. Škvorecký) nebo se kolem nich vytvářejí Střediska krajanské kultury. Spojují se tři proudy moderní literatury – exilový, domácí opoziční a oficiální směr (J. Kratochvíl, M. Ajvaz). Vzniká překladová literatura, historická (V. Vokolek) a náboženská díla (Bible), seriózní odborné práce, autobiografická próza (K. Gott, L. Baarová), vytváří se skupina autorů bestsellerů (M. Wievegh). Do popředí vystupují ženy – spisovatelky (A. Zonová, Z. Brabcová). Zanikají některá periodika, zakázaná se vracejí (Literární noviny). Nová generace užívá přímá a drsná pojmenování. Hlavním proudem novodobé literatury se stává postmodernismus, který zastupují především spisovatelé z druhé poloviny 20. století (L. Vaculík, I. Klíma). Literatura se dostává do konfrontace s novými kulturními žánry, jako je např. populární hudba, film. Čtenář má možnost číst cokoli, i dříve zakázanou tvorbu (J. Škvorecký), ale záplava knih přináší ztrátu orientace v nabídce a různorodost úrovně vydávaných děl.

Přicházejí nová témata, neboť v současnosti stojí před obyvatelstvem zeměkoule nové problémy – ochrana životního prostředí, populační růst, vojenské a náboženské konflikty, hrozba terorismu, propast mezi chudými a bohatými zeměmi světa.

DALŠÍ KNIHY

Dobové souvislosti se dají vysledovat lépe ještě v jiných dílech, než je Ferda Mravenec.

1. O TRAKTORU, KTERÝ SE SPLAŠIL

SNDK, Praha, 1951

V údolí žil bohatý sedlák Bandůra. Měl plno polí i dobytka. Chalupníci si na jaře od něj půjčovali dobytek na jarní orbu a za to mu celý rok pracovali na jeho polích zadarmo. Rozhodl se, že si koupí traktor. Prodal pár koní, aby měl potřebné peníze, a těšil se, že si koupí i jiné stroje. Ve vesnici byli všichni udiveni tím, co všechno traktor dokázal a kolik polí zoral. Chalupníci prosili Bandůru, aby jim traktor se stroji půjčil, ale ten nechtěl. Lidem se zdálo, že se traktor plaší, neboť Franta za volantem najednou otočil traktor do polí chalupníků. Bandůrovi se to nelíbilo, skočil za volant, ale traktor ho odmítl poslouchat, a proto seskočil, ale mezitím se traktor rozjel do úzkého úvozu. Otec Kostička na traktor zavolal: “Prrr!” Traktor se zastavil a převrátil se na přední kola. Bandůra prosil, aby mu obyvatelé pomohli vrátit traktor zpět (pohádka Zasadil dědeček řepu), a podařilo se. Bandůra sedl do traktoru a sotva se rozjel, už zase nadával chalupníkům, a proto Kostička hodil do motoru mouchu střecha. Traktor začal vyvádět, dokonce shodil Bandůru na zem. Sedlák se nazlobil a zavřel traktor do staré kůlny. Sousedům se zdálo, že tam traktor nařiká, a tak ho vysvobodili pod vedením mladého Kostičky. Ale někdo celou akci vyzradil Bandůrovi. Ten zavřel vrata kůlny a na lidi vypustil psy, ale ti mladému Kostičkovi nic neudělali, neboť uměl se psy zacházet. Chalupníci traktor vytáhli a vyčistili. Těšili se, jak jim zoře jejich políčka. Musel ale rozorat meze mezi jednotlivými políčky a vytvořil pole větší než Bandůrovo.

Bandůra zatím odjel do města požádat o pomoc – chtěl deset vojáků, aby všechny chalupníky postříleli. Bouchal do stolu a rozčiloval se. Ve městě mu ale řekli, že existuje zákon – když nemá traktor práci, musí se půjčit tam, kde ho potřebují. Vrátil se s nepoříznou domů. Tam byly právě žně. Traktor, když uviděl Bandůru, splášil se a i s kombajnem zahnul na pole chalupníků. Na traktoru seděl mladý Kostička s Frantou. Najednou se Bandůrovi zdálo, že mu jede na pomoc vojsko, ale ve skutečnosti to byli brigádníci z továren z města, kteří přišli pomáhat rolníkům se žňovými pracemi.

Dělníci poslali ještě mnoho dalších traktorů a v případě potřeby přišli opět na pomoc chalupníčkům. Zapadlé údolí se změnilo v Krásné údolí, ale sedlák Bandůra utekl do země, kde vládou jen samí boháči, kteří by nejraději vše rozbili. Ostatní lidé si přejí mír na zemi.

Odras doby v textu knihy O traktoru, který se splašil

Děj knihy jednoduchým a pohádkovým zpracováním vysvětluje těm nejmenším čtenářům vznik JZD, což byla forma organizace zemědělského podniku za socialismu v naší Československé republice. Tento proces začal na přelomu 40. a 50. let minulého století a byl uzákoněn v roce 1953. V důsledku socialistické zemědělské politiky se začaly vytvářet co největší orné plochy a řada rolníků se musela vzdát svého majetku pod různými druhy nátlaku. Vznik JZD s sebou nesl i ekologické problémy - kvůli rozorání zatravněné půdy mezi menšími poli zanikly meze a jiná přirozená ochrana, došlo k výrazným úbytkům zvěře a mnoho druhů se stalo ohroženými, což ještě podpořila chemizace zemědělství.

Hlavní postavou příběhu je Bandůra, veliký pán, nejbohatší sedlák ze Zapadlého údolí. Ostatní obyvatelé vesničky jsou chudí lidé. „Vy holoto jedna otrhaná! Vy hladovci nenajedení! Vy chásko neobutá!“ (str. 20) Tohle rozdělení obyvatel podle majetku je určitým společenským a sociálním vzorkem mnoha tehdejších obcí.

Jednou se Bandůra rozhodl, že si koupí traktor. „V městě prodal polovičku svých koní, aby měl ještě více peněz, a šel si koupit stroj, který dělá všechno. Šel si koupit slavný stroj traktor.“ Koupil i další stroje. „Budou orat, sázet, plít, sekat, vázat a mlátit.“ (str. 10) Chalupníčkům se nelíbilo, že traktor využíval jen sedlák Bandůra, a rozhodli se, že se stroj pokusí splašit, a to se jim (jako ve skutečné pohádce) podařilo. Majitel chtěl tomu zabránit, sedl na traktor, ale ten se převrátil na přední kola a Bandůra se „s celým břichem překulil po hlavě před traktor.“ Jelikož Bandůra chtěl traktor vrátit zpět na kola, musel požádat sousedy, aby mu pomohli. „Bandůra...pověsil se s Frantou na něj...zavolali na pomoc pasáka...zavolali na pomoc dědečka...pak zavolali na pomoc ještě babičku...a táhli...Sedlák držel traktor za kola, sedláka držel Franta, Frantu držel pasák, pasáka držela pasačka, pasačku držel dědeček, dědečka držela babička. A táhli. Až najednou škrc! Utrhli sedlákovi šos...a všichni se převálili na zem.“ (str. 18) Nakonec se podařilo traktor obrátit na kola a rozjel se. Forma pohádky Zasadil dědeček řepu zde dostává nádech myšlenky, že jednotlivec sám nic nedokáže, jen v kolektivu je možnost překonání daného problému, vyřešení určité situace.

Jakmile se stroj s Band'urou na sedadle rozjel, hodil Kostička do motoru střečka, mouchu, která skutečně způsobila, že se traktor splašil. „Začal ...jako by byl v cirkuse...“ (str. 21) Majitel se nazlobil a traktor zavřel do kůlny. Lidem se to nelíbilo, neboť slyšeli, jak traktor „...v noci naříká...chodí v noci v bílém prostěradle...traktor straší...“ (str. 22) Rozhodli se, že ho osvobodí. Vzali kladiva, provazy a šli. Akci řídil otec a syn Kostičkovi. Zde lze dát do souvislostí, že kolektivizaci vždy na vesnici někdo řídil, vesměs to byli občané chudší, popř. nemajetní, věk nerozhodoval.

Kdosi ráno vzbudil Band'uru a seznámil ho s akcí. Ten vyskočil v „noční košili...nabil svou pušku a pustil psy z řetězu.“ (str. 28 – 29) Psi se ale na mladého Kostičku nevrhli, neboť „...odjakživa dovedl vždycky zacházet s každým psem a psi si ho rádi pamatovali.“ (str. 30) A když Band'ura vystřelil na lidi ze dvou svých pušek, psi se lekli, popletli se a skočili po něm a nikomu se nic nestalo. Chalupníci traktor vytáhli, vyčistili od bláta a rzi a rozhodli se, že druhý den budou orat svá vlastní políčka. Tato scénka asociuje příběhy z doby vzniku JZD, kdy se na některých místech střílelo, lidé nechtěli opustit jen tak svá pole, statky, svůj majetek. Navíc se projevují prvky znárodnování. „Toto všechno je moje,“ volal. „A kdo sem vkročí, toho zastřelím!“ „Nic není tvoje,“ volal mladý Kostička. „Víš, kdo všechn ten majetek nashromáždil? Chalupníci. Kdyby ti neudělali vždy všechno skoro zadarmo, neměl bys nic. Tys jim jejich práci bral.“ (str. 29)

Druhý den se všichni těšili, kolik práce pro ně udělá traktor, ale brzy zjistili největší překážku – meze. „Nastalo velké ticho. To je pravda. Meze měli od nepaměti. Měli vždycky políčka na dva kamínky a potom mez. Nic na mezích nerostlo, jen tráva. A mezi bylo všude plno.“ (str. 33) Napadla je jedna myšlenka. „Bez mezi by se nemusil traktor pořád zastavovat a otáčet... Bez mezi bychom měli více obilí...Bez mezi bychom neměli malá, škaredá políčka...“ (str. 34) Někteří oponovali. „Ale když my jsme měli meze odjakživa.“ Nakonec se společně rozhodli, že meze rozorají. „Bylo to ještě krásnější pole než pole Band'urovo.“ (str. 35) V 50. letech v rámci vytváření velkých lánů muselo dojít k likvidaci mezí. Na tuto situaci později reaguje i český básník J. V. Sládek v básni Velké, širé, rodné lány, jak jste krásné na vše strany...

Band'ura se nesmířil s danou skutečností a odjel do města požádat o vojenskou pomoc proti chalupníkům. Nejraději by všechny nechal postřílet. „Pojďte honem, pojd'te je postřílet! Všechny postřílet!“ (str. 36) Jenže situace se změnila. Změnila se v dětském příběhu i ve společnosti. „Band'ura udeřil naposledy do stolu tak silně, že se stůl převrátil. „Eh, převrátilo se nám to,“ zarazil se Band'ura a začal honem sbírat...po zemi papíry, pera, tužky, razítka. „To

máte pravdu, mladý pane!“ řekli mu. „Převrátilo. Převrátilo se to....Víte, u nás už teď dávno neporoučejí boháči, kteří chtějí všechno jen pro sebe a druhým by nenechali nic. U nás si teď pěkně poroučíme my všichni sami. A žádnému boháči už nepůjčujeme vojáky, aby stříleli do chudáků jako dříve.“ (str. 38) Myslím, že spisovatel tady ukazuje na situaci, kdy se dostala k moci ve státě Komunistická strana a vládnoucí silou byli dělníci s rolníky, později se tvrdilo, že k nim patří i pracující inteligence.

Bandura se domů vrátil právě o žních. Když ho uviděl jeho traktor, otočil se a začal sekat obilí na jeho poli, což si majitel nepřál, chtěl, aby vše shnilo. Doufal, že přijde nějaká průtrž, která zničí veškerou úrodu, prostě, něco se musí stát. Zpočátku se mu zdálo, že jeho prosba byla vyslyšena. „...už se začal zvedat vítr...přiběhla stará Klepáčková: „Milostpane, vojs- vojs- vojsko jede! Už jsou tady, už táhnou!“ (str. 41) Jenže skutečnost byla jiná. „Už tu byli. Všichni v modrém a všichni hrrrr! Rovnou na chaloupky. „Honem! Kde máte nářadí? My jsme brigáda z továrny. Honem, pomůžeme vám sklízet, než přijde bouřka.“ To jste měli vidět, jak se dali dělníci brigádníci do práce!“ (str. 41) Tato situace dokresluje dobovou praxi, kdy dělníci z továren chodili pomáhat do JZD, chodila dokonce i starší školní mládež. Dokumentovalo to, podle dobové terminologie, spojení dělníků a rolníků – pracujících země.

Zapadlé údolí se změnilo v Krásné údolí. Již z toho je jasné, že autor příběhu vyzdvihuje prosperující družstva a myšlenku společné práce. „Všichni pracují na všem společně...A když někdy práce vážne, zavolají si dělníky z továren a ti jim ve všem pomohou.“ (str. 42) Navíc vyzdvihuje symbol červené barvy, barvy pracujících. „A náš traktor? Ten poznáte mezi jinými traktory vždy po rudém praporku.“ (str. 43)

Závěr příběhu je zevšeobecněn do podoby celosvětového míru a vysvětluje bipolární rozdělení světa a pohnutky k vojenským konfliktům. Bandura „utekl do země, kde vládnu jenom sami boháči. Teď je tam navádí, aby vtáhli proti nám s vojskem. Aby nám všechno rozbili a vypálili.“ (str. 43)

Shrnutí

Dílko pochází z 50. let minulého století. Šlo o poválečnou, velmi složitou, problematickou dobu, která se promítla do děje knihy. Spisovatel nemohl otevřeně, a také by si to v té době nedovolil, seznamovat předškolní a školní děti s danou realitou, a proto musel přejít k tomu, co děti měly a mají rády, k pohádce, v níž vždy vítězí dobro nad zlem. Typické zlo je zde představováno Bandurou, velkým a bohatým sedlákem, zlým, nespravedlivým člověkem, nemajícím žádné přátele. Celý zápas a boj o „lepší“ život a společnost se odvíjí na postojích a chování ostatních obyvatel vesnice. Traktor je jako pohádkový drak, se kterým se musí bojovat, musí být zklidněn a poražen, popř. změnit svou povahu a sloužit lidem. Sice se staví „na zadní“, chrlí oheň, vypadá velmi nebezpečně, krutě, kdokoliv se bojí jen tak k němu přistoupit a porazit ho, ale nakonec je přemožen.

Do osy příběhu, což je vytvoření jednotných zemědělských družstev, se promítají další společenské změny, jež se týkají přeměny kapitalistické vesnice v socialistickou, s prosperujícím jednotným zemědělským družstvem a spokojenými a šťastnými venkovany, pracujícími s radostí na společném majetku.

1. Vytvořit na vesnici společnost, kde nebudou společenské a majetkové rozdíly. „Dnes už byste to tam ani nepoznali... Chalupníci už dávno nebydlí v chaloupkách, ale pěkných domcích, ve kterých svítí elektrické světlo. Daří se jim stále lépe.“ (str. 42)

2. Propojit dělníky s rolníky a vytvořit tu část pracujících, která se bude vzájemně podporovat, sbližovat se a pomáhat si tak, že v budoucnu nebude existovat rozdíl mezi životem ve městě a na venkově. Dokázat, že v kolektivní práci je síla i naděje. „A když někdy práce vážne, zavolají si dělníky z továren a ti jim pomohou.“ (str. 43)

3. Prosadit výsledky událostí z Února 1948 i na vesnici. „To přece nejde, aby bohatí už nemohli těm ostatním poroučet...jen když my (ve smyslu bohatí, poznámka pisatelky) budeme zase moci poroučet a mít všechno pro sebe.“ (str. 38)

4. Nastolit vládu a rozhodování jediné strany ve státě, Komunistické strany Československa. Jejím symbolem byla červená barva, a proto je traktor nakonec ve vlastním příběhu označen červeným praporkem. „...traktor...Když někam jede, musí být vždy hezčí než ty ostatní.“ (str. 43)

5. Zasadit celospolečenský vývoj v zemi do mezinárodních souvislostí, v nichž se odráží politika supervelmocí a studená válka. „Válku chtějí jen bohatí, kteří nikdy do války nejdou. A těch je málo... A až vůbec nebudou, pak bude mír na zemi.“ (str. 43)

6. Neposlušný traktor, jeho splašení a jakési samorozhodování o tom, kam pojede, které pole zoře, je dokladem různých velkých i malých kultů osobnosti, poznamenávajících určitou historickou dobu.

7. Kladivo, jímž obyvatelé vysvobodí ze zajetí traktor, patří do základních znaků státu, který měl rozhodující vliv na celý svět.

8. Problém se rozoráním mezí nepatří k těm, který by ovlivňoval současnou společnost, a také nepatří do současné terminologie mladých a malých čtenářů.

Závěrečná kapitola knihy jakoby chtěla ukázat, že lidé si svá předsevzetí splní a své plány uskuteční, a tak změní celou společnost, ekonomiku i její hospodářství dle představ a nařízení KSČ.

První vydání knihy O traktoru, který se splašil spadá do roku 1951. Dnes se v mnohých školách ani nečte, neboť v textu lze vysledovat politické proudy, jež ovlivňovaly tehdejší společnost. Žáci sice chápou podstatu jednoduché zápletky, ale nechápou celý děj, a proto je nebaví. Neprojevují zájem o traktor, vždyť v současném přetechizovaném moderním světě již nepředstavuje špičku mezi všemi těmi motorizovanými vynálezy a není součástí her na počítači.

Splašený traktor v sobě zahrnuje politickou situaci dané doby, která plně ovlivnila spisovatelovo psaní.

2. O zlém brouku Bramborouku, o mandelince americké, která chce loupit z našich talířů

SNDK, Praha, 1950

K dalším poválečným dílům patří příběh O zlém brouku Bramborouku, o mandelince americké, která chce loupit z našich talířů (z roku 1950) a Ferda mravenec ničí škůdce přírody (z roku 1951).

Mandelinka bramborová se objevila v roce 1824 na území USA. Do Evropy se pravděpodobně dostala v době 1. světové války s dodávkami brambor do Francie. Během krátkého dvouletého života může naklást 2 400 vajíček.

Minidílko O zlém brouku Bramborouku je velmi poplatné dané době. Objevuje se problém výskytu mandelinky bramborové, která se údajně rozšířila do republiky ze Západu, zamořila pole se sadbou brambor a měla poškodit, popř. úplně zničit veškerou úrodu v Československé republice.

„Tolik hostí k nám přichází ze Západu...se ohlížejí po našich brambořištích, aby se usadili...“ (str.1)

...rychle nasadit vajíčka někam...“ (str.2)

„Och, kdyby se jim tak povedlo zničit všechnu úrodu našich brambor!“ (str.6)

„Splnili jsme úkol, který nám dali páni ze západu, v ČSR nebudou brambory!“ (str.6)

V dané době dospělí i mládež chodili do polí a hledali a likvidovali tohoto broučka.

„Celé výpravy dětí půjdou zachránit naši úrodu.“ (str.8)

Navíc vyhubení mandelinky je spojeno s myšlenkou zlikvidování všech nepřátel na světě, jt. alegorie na likvidaci imperialismu.

„A svět, ten si oddychne, až budou zneškodněni poslední nepřátelé míru.“ (str.11)

Odraz doby v textu knihy O zlém brouku Bramborouku, o mandelince americké, která chce loupit z našich talířů

- Mandelinka bramborová je synonymem amerického imperialismu, který se jejím prostřednictvím šířil v zemích východního bloku. „Celá řada MNV je si dobře vědoma zavlečení amerického brouka...“ (tisk z 28. 6. 1952)
- Boj proti škodlivému vlivu mandelinky je součástí výchovy dětí a mládeže, aby co nejdříve došlo ke zvnitřnění pocitu boje proti americkému imperialismu. „...a vychovávejte děti k tomu, aby i ony považovaly za svou povinnost vypátrat a sbírat mandelinku bramborovou...“ (tisk z 19. 7. 1952)
- Napadnutí základní zemědělské plodiny alegoricky znázorňuje likvidaci podstaty hospodářství země, na kterém je závislá výživa obyvatel. „...neboť jen tak se zabrání nedozírným národohospodářským škodám...“ (tisk z 19. 7. 1952)
- Celá akce byla řízena z jednotného ústředního centra, což dokazuje i dobový tisk. „V předmájových závazcích je mnoho závazků škol na ochranu brambor před mandelinkou bramborovou...“ (ze 17. 5. 1952) „Celá řada MNV je si dobře vědoma velkého nebezpečí zavlečení amerického brouka...“ (z 28. 6. 1952) „Hlaste ihned larvu broučka na MNV, nebo velitelství SNB.“ (tisk ze 17. 5. 1952)

3. Ferda mravenec ničí škůdce přírody

SNDK, Praha, 1951

Jde o podobný příběh jako je vyprávění o mandelince bramborové, ale vyjadřování a označování skutečnosti není tak otevřené a konkrétní, ale upozorňuje na obdobné problémy. Místo mandelinky bramborové vystupují zde housenky v řepě cukrovce.

„Pomáhejte sbírat nosatce na mladé řepě cukrovce.“ (str.7)

„...z kukly vyletí motýlci, kteří způsobí zkázu celých vagónů ovoce...“ (str.7)

Děti jsou na akci velmi dobře motivovány.

„...budete mít hodně cukru a sladkostí.“ (str.7)

Myšlenka zlikvidování nepřátel je i v tomto dílku.

„...proto také smrt housenkám.“ (str.6)

„Housenky šlapejte, ničte!“ (str.6)

4. Čmelák Aninka

V 50. letech Sekora nenapsal jen O traktoru, který se splašil, ale také například Čmelák Aninka, která byla znovu vydána v roce 2007 a svědčí to o větší nadčasovosti díla. Dobové deformace se zde projevují v menší míře.

Knižní klub, Praha, 2007

Probudila se ze zimního spánku malá myška a ucítila med. Vzbudila maminku a ta jí řekla, že již nastalo jaro. Obě rychle vyběhly z myšního pelíšku ven. Malá hrabala, až se prohrabala do cizího černého doupěte, kde to vonělo medem, ale byl tam velikánský čmelák, který před ní uletěl. Všechny květiny na něj volaly, aby si rychle nasál jejich šťávy. Když se napil, létal z místa na místo, jako by něco hledal. S ním létal houf komárů. Kluci uviděli čmeláka a chtěli ho chytit, ale ten vletěl do prázdné šnečí ulity. Kluci vzali ulitu i s čmelákem do školy ukázat ji panu učiteli. Ten vzal pinzetu, tou vytáhl čmeláka ven a posadil ho v síťce na okno. Potom ukázal obraz s červeným jetelem a vysvětlil na něm žákům princip opylování a že jedině čmelák mající dlouhý sosák se dostane pro šťávu do jeho květů. Čmelák mezitím ze sítěky uletěl. Narazil na tatínka s kluky a tatínek poznal, že čmelák je v podstatě holčička. Rozhodl, že mu budou říkat Čmelák Aninka, čmeláčí maminka, ale Aninka už uletěla pryč. V přírodě se dějí podivné věci – na podzim se narodí velcí, tlustí čmeláci, na jaře to jsou čmeláčí maminky. Mezitím se Aninka schoulila a spala. Zdály se jí sny.

První sen – probudila se v zámku, kde pracovaly včely, ona je řídila, na prsou měla vyznamenání za svou slavnou činnost. Pan učitel jí donesl diplom za záchranu jetele. Při tom zpívala písničku Pásla ovečky a všem nabídla šťávu z hlubokých sklenic, hosté se ale nedokázali napít, všichni se smáli, až padaly kamínky, jeden uhodil Aninku a ta se probudila. Druhý den se tři hoši (Lojza Nenechavec, Pepík Vdoleček, Kazimír Pohlouplý) bavili o tom, že jim pan učitel dal poznámku za vyplazování jazyka, ale čmelák si to dovolit mohl, a proto se čmelákům chtěli pomstít. Uviděli Aninku, běželi za ní, zakopli, a tak nakonec čmelák seděl Pepíkovi na krku. Všichni se lekli a utekli.

Jenže Aninku uviděl ťuhýk a chtěl si na ní pochutnat, ale chtěl ji sníst, až bude plná sladké šťávy. Pořád za ní létal a čekal, až mu vklouzla do své skulinky - do svého domova. Mezitím mu zásoby jídla, které měl zapíchnuté doma na keři, sežrala straka zlodějka.

Anince bylo špatně, zle, musela do postele – čmelák rolní přinesl roští, aby Anince postavil postel, a čmelák skalní přinesl peřinky. Potila se a to způsobilo, že celé její tělo bylo pokryto voskem, proto oba čmeláci museli oškrábali z ní šupinky vosku a pumpičkou z ní

vypumpovali med. Hned se jí ulevilo. Nohy měla plné pylu, proto sebrali pyl do džberů a odletěli pryč. Aninka začala stavět své nové čmeláčí hnízdo. Z vosku vytočila soudeček a také z něj uhnětla malou peřinku, na niž nakladla čmeláčí vajíčka. Po třech dnech se vylíhli malí červíčky.

Děti i s panem učitelem vyšly do přírody. Viděly petrklíče, ale přiletěla Aninka a petrklíč ji pohostil. Upila z každého kalíšku, děti ji s radostí pozorovaly. Pepík ji chtěl chytit do čepice a Lojza připlácnout kamenem, ale Aninka včas ulétla. Čmeláci Aninku upozornili na mravence, kteří jí lezli do hnízda. Jeden jí vše zametl a dostal za to med. Ostatním nesměl prozradit, odkud ho získal, ale slíbil, že se jí za med bude starat o úklid. Šla spát a zdál se jí druhý sen.

Zdálo se jí o zámku, o koupání ve zlaté vaně, o dlouhé vlečce, o studené vodě, až se probudila. Studená sprcha nebyl sen, ale skutečně tekla stropem na Aninku studená voda. Sousedé zamazali díry jejím voskem. Letěla ven za květy. Mraveneček jí doma opět uklízel. Z vajíček se jí líhly dětičky, pořádně je zahřívala a starala se o ně. Rychle rostly a s nimi i vosková peřinka, kterou Aninka stále dolepovala. Venku co nejpilněji pro ně sbírala med a pyl. Mezitím v Chlapíkově někdo vylepoval letáky „Přijmeme do práce libovolné množství čmeláků...“. Družstvo si naselo hodně jeteliny a potřebovalo hodně čmeláků. Babičky sice předsedovi radily, aby raději udělal procesí, ale pan učitel vysvětlil, že je zapotřebí využít čmeláků. Z kulek vyletělo prvních deset Aninčiných dětí, ale Aninka kladla další vajíčka. Nejčilejší byla Majdalenka, která chtěla chodit do školy.

Majdalenku nemuseli obléci, ale protože nenašli žádné nové oblečení, rozhodli, že bude chodit v tom, v čem se narodila. První den pozorovala kluky, nic se ve škole nedozvěděla, druhý den si sedla vedle pana učitele a moc se dověděla – o Krovových dcerách, o Bivojovi, naučila se násobilku. Byla výborná žákyně. Aninka doma kladla další vajíčka a rozšiřovala hnízdo. Nové dělnice již sháněly šťávu. Majdalenka přinesla zprávu o vylepených plakátech a uklízejícímu mravenečkovi denně nosila šťávu. Anince pomáhala černá maminka čmeláka skalního a hnědá maminka čmeláka rolního a všem třem za med uklízel malý mraveneček.

Majdalenka se zúčastnila i schůze zemědělců, kde se dověděla o úrodě lnu, kukuřice, jetele, ale přišla pozdě domů, a proto musela klečet v koutě a slíbit, že se již nikde nezdrží.

Navíc zemědělci vysvětlili, že potřebují mnoho čmeláků, a proto vyvěsili ty plakáty. Čmeláci se tedy dali do práce. Ale tři zlí kluci chtěli vykonat svou pomstu. Chtěli ucpat čmeláčí hnízda, a tak čmeláky vyhubit. Hledali jejich hnízda. Ale malý uklízející mraveneček to zjistil a pověděl to Aninčiným dělnicím i ostatním. Poradil jim, jak na kluky. Poblíž rostl keř plané růže, kde bydlelo množství včel, a za ním ořechový strom, kde bydleli jako v poschodích

sršni. Mraveneček slíbil, že se nimi domluví a pomohou čmelákům proti klukům. Vymyslel to tak, že mravenci táhli pod vosí hnízda a nahlas vyprávěli, že kluci chtějí vosí hnízda zničit, a podobně se chovali pod hnízdy sršňů. Sršni dali hlavy dohromady i vosy daly hlavy dohromady.

Anince se zdál třetí sen o zámku, kde byl pomník s nápisem, že čmelák je nejlepší zvíře na světě. Ve snu se dělnice naučily počítat, pak Aninka tvrdě usnula. Spousty dělnic již pochovali, protože mají krátký život, jen Majdalenka se opravdu držela. Ve škole se učili o významu čmeláků, ale tři zlí kluci se připravovali na úterý, kdy podle nich měli být všichni čmeláci vyhubeni. Jenže nevěděli, že vosy a sršni jsou dobře připraveni. Rozveselení kluci přišli na stráň, zpívali si Kolíne, Kolíne a Kazimír měl s sebou rýč. Ale vosy a sršni je začali píchat, začala velká bitva. Dali se na útěk, ale píchance chlapce pěkně pálily. Druhý den ve škole se měli fotografovat, ale když pan učitel uviděl jejich obličej, nechal je vyfotit samostatně, aby třídě nezkazili foto. Druhý den s penězi za foto do školy nedošli, zastavili se u Beránkovy stodoly. Tam byla jejich fotka s povídáním, že tak dopadne každý škůdce čmeláků. Kluci pochopili, že byli zesměšněni. Zlikvidovali plakát a rozhodli se stanovat na louce, až zmizí všechny jejich otoky na obličeji. Ve škole byl alespoň klid a do přírody přibývalo neustále víc a více čmeláků. Práci dělnic, kvalitu a množství jejich medu kontrolovala Majdalenka. Před spaním jim všem Aninka hrála svými křídly a přitom zpívala a vypravovala jim příběhy, u kterých usínala, protože již byla stará.

Kluci se asi za tři dny mohli vrátit z lesa do vsi a do školy. Zavolali ostatní kluky a žáky ke plakátům se svými fotkami a všechny přesvědčili, že to vlastně nejsou oni, ale nějakí jiní kluci. Ve škole byli hodní a způsobně se hlásili. Učitel měl z dětí velkou radost a slíbil jim výlet. Šli podle mapy a kompasu k rybníku Podkoleňáku, kde je učitel upozornil na jednoho topícího se čmeláka. A ti tři bývalí zlobiví kluci ho zachránili. Už to nebyli tři kluci hajdaláci, ale tři hodní chlapci. Změnili se. Podle spisovatele by si dokonce zasloužili pomník.

Příští den se na cestě k Počkalovu konalo přísné cvičení. Ptáčci (dětí) si různě zpívali – jako pěnička, jako kukačka, jako hýl. Ťuhýčí rodině se dařilo dobře a tatínek jim již několikrát vyprávěl, jak lítal za Aninkou, a všem nařizoval, aby si čmeláků nevšíмали. A čmeláků (brudibárů) bylo skutečně hodně. Kluci jim také dali pokoj a rolníci dále vylepovali plakáty, že přijmou do práce libovolné množství čmeláků.

Majdalenka přinesla Anince zprávu, že se chlapíkovští žáci přichystali něco, co čmeláci ani 20 let po smrti nezažijí. Předseda Vlastimil Vosáhlo na pionýrské schůzce řekl, že všichni chránili čmeláky, ale tři kluci chtěli jejich hnízda zničit. Ale Kazimír sám všechny ujistil, že to nebyli oni, ale nějakí jiní zlí kluci. Předseda souhlasil a vyhlásil bojový úkol na 10 dní –

zajistit všechna čmeláčí hnízda proti nenadálému nepřátelskému útoku. Nejprve si delegace půjčila od pana učitele mapu s okolím. Sedm nejlepších kreslířů ji zvětšilo a do ní zakreslilo všechna čmeláčí hnízda. O akci napsali dopisy i jiným organizacím. Dopisy psala Adéla Pišťálková, obrázek čmeláka kreslil Pavel Navlíkal a Lojza, Kazimír a Pepík dávali psaní do dopisů, známkovali a nosili na poštu. Protože děti se bály, že by cizí pionýři posbírali chlapíkovské čmeláky, a tím by způsobili jejich vyhynutí, pan učitel vymyslel hru – řádně označit na mapě každé čmeláčí hnízdo.

Na desátý den se připravoval velký závod ke čmeláčím hnízdům, ale ke každému byla jiná vzdálenost. Děvčata přišla pěkně učesaná, kluci měli vyřezané zbraně – pušky, meče, Pavel Navlíkal měl i samopal. Pan učitel pověsil na stěnu plán s vyznačenými 18 čmeláčími hnízdy. Nejposlednější doběhla Františka (měla jednu nohu kratší) se stopkami. Začal závod mezi jednotlivými dvojicemi. První cenu vyhráli chlapci, kteří běželi nejrychleji ke „svému“ hnízdu. U každého byla postavena hlídka, kterou v poledne vystřídala druhá parta, a tak se dělo po celý den. Nedorozuměním málem vznikla válka, když kolem šli nic netušící sousedé z Tichošlap do muzea v sousedním městě. Chlapíkovští se na ně vrhli, Tichošlápští šli raději jinou cestou. Pan učitel Vrána byl předvolán na národní výbor do Tichošlap a musel vysvětlovat, že šlo jen o závody.

Chlapíkovské léto se chystalo na cestu. Přemýšlelo, jestli zásluhou jeho tepla bylo tolik jeteliny anebo to bylo zásluhou čmeláků. Neustále přibývaly velké kopce voskových hrníčků, ze kterých vylétaly pěkné čmeláčí dělnice, ale jejich maminky stárly. Měly vylézt i nové tlusté maminky, které si založí nová hnízda, nová města čmeláků. A z těch druhých vyletí silní ženiši, čmeláčí trubcové. Všichni v Chlapíkově se připravovali na návštěvu čmeláčího krále, připravovali děvčátka s květinami, chlapce s mávátky, hudební pochod. V hospodě U Brůžků budou udělena vyznamenání panu učiteli Vránovi a Adélce Pišťálkové. Nejhezčí děvče mělo dát králi pusu. Konečně přijel, ale byl to „obyčejný“ pan řídící Král, známý včelař a odborník na čmeláky, na přednášku o čmelácích v hospodě U Brůžků. Pochválil přítomné za péči o čmeláky, upozornil na nedostatky v jiných vesnicích. Vysvětlil význam čmeláků pro pěstování jeteliny a vojtěšky. Upozornil na skutečnost, že před zimou celé čmeláčí hnízdo vyhyne a z hnízd vyletí do světa jen nově zrozené samičky. Když pomalu letí na jaře tlustý čmelák, jedná se o samičku, která hledá hnízdo. Vysvětlil význam chovných laboratoří pro zachování čmeláků, kteří budou přeneseni do míst, kde jich bude nedostatek. Doporučil stavbu dřevěných úlů, nevypalování mezí. Vymyslel dokonalý svět pro čmeláky i pana Obětavého, který se bude o ně starat. Starý ťuhák panu Králi nevěřil, tvrdil, že to, co povídal, je lež. Maminka zavolala ťuhýcí rodinku domů, takže neviděli po cestě mladou samičku,

která si před Aninkou česala své mladé údy, vlásky, tykadla. Chtěla se líbit, kdyby potkala budoucího ženicha. Skutečně potkala hezounka a společně letěli k rozkvetlým bodlákům, kde bylo hodně mladých slečen s trubci. Aninka vyvedla mladé a zemřela. Všichni plakali, nejvíce Majdalenka. Byl slavný pohřeb, neboť to byla maminka mnoha dětí. Hrob jí vykopal a zahrabal ji malý mraveneček, který měl teď moc práce, protože umíralo mnoho čmeláků. Zůstaly jen mladé samičky, Aninčiny dcery, a na jaře pokračovaly v tom, co staré začaly. Potom vyšly pionýrské chlapíkovské noviny, které psaly o minulosti, ale i o Filomeně Hrabalové, jež byla pozvána do rozhlasu, i o Vaškovi Cvrkalovi, který dělal sbírku kamenů. Všichni slibovali, že příští rok se budou více věnovat čmelákům. Také čmeláci něco pověděli, a to, že nejhezčí samička příštího roku se bude jmenovat Aninka. A možná, že tato jména budou zachována na věčné časy.

Odraz doby v textu knihy Čmelák Aninka

Příběh vypadá, jako bychom se dostali do Karafiátovy knihy Broučci. Myší maminka s dcerou se probudily ze zimního spánku. Při svém prohrabávání ven na zem se malá myška minula s čmelákem Aninkou a začínaly se odvíjet různé příhody.

1. Kapitola s názvem Aniččin první sen nese podobu s dobou již minulou, kdy zemědělci za vysoké výnosy na polích byli předsedou družstva vyznamenáváni diplomy a také se zúčastnili oslav s občerstvením.

„...ze vsi přichází velká deputace rolníků a nese Anince krásný diplom za to, že jim jako hrdina našich polí zachránila úrodu jeteliny. ...do zámeckého sálu vstoupili motýli se stříbrnými podnosy plnými dlouhých, vysokých sklenic se sladkou šťávou...“ (str. 15)

2. Tvrdilo se, že mnoho lidí v družstvech kradlo úrodu a zásoby do své vlastní kapsy. „Když se ůhýk přiblížil k trnům, na kterých měl napíchný své zásoby, uviděl zlodějk straku, ...a s chutí polyká vše, co tam měl k jídlu. ... Nezbylo tam nic.“ (str. 22)

3. Dobovou situaci dokresluje i skutečnost, že byl nedostatek léků, lidé se převážně léčili sami, leželi v posteli, pili různé čaje, potili se. „...ležela už Aninka v posteli, zabalená tak, že jí nos trčel, ...už se začala důkladně potit.“ (str. 24)

4. Všeobecný nedostatek oblečení, ale i jiného zboží a věcí způsobil, že ženy tehdy samy pletly záclony, háčkovaly různé dečky a věnovaly se vyšívání. „Byla to krásná peřinka. ... Jej, ta je vyšívána.“ (str. 25). „Nejprve do čeho Majdalenku obléci, když půjde poprvé do školy. Sestřičky sháněly na všech stranách, koukaly se po módách, ale nikde nic nenašly.“ (str. 38) Tyto věty dokazují nedostatečné zásobování obchodů, což souviselo se zničeným průmyslem v poválečném období.

5. Děti, mládež i dospělí se věnovali turistickým výletům a vycházkám do přírody. „...kolik očí malých výletníků ji pozoruje...“ (str. 28) Objevuje se zde tradice školních výletů, jež pokračuje dodnes. „Když pak školní výlet nahoře vyšel z lesa ...“ (str. 29)

6. Prezident T. G. Masaryk zrušil používání šlechtických titulů a to se odrazilo i textu knihy. „Jakápak zámecká paní? ...A tobě,“ tak byla rozčilená. „pamatuj si to, už nedám ani kousek sladké kašičky, jestli mě ještě jednou tak nazveš.“ (str. 33)

7. Historicky daný kut matky, starající se a vychovávající své děti, se objevuje i v této literatuře. „Jako opravdová, starostlivá maminka. Však ona si žádná neodpočine. Celý den se každá pachtí kolem dětí, stará se, aby se dobře najedly, aby si pohrály, ... spravuje jim ještě šaty a punčochy...“ (str. 34)

8. Plakát s textem: „Přijmeme do práce libovolné množství čmeláků, ČÍM VÍC, TÍM LÍP...“ velmi připomíná heslo té doby „Já jsem havíř a kdo je víc“, pod kterým probíhaly náborové akce mezi vycházející mládeží na školách i mezi dospělými muži, neboť uhlí se říkalo „černé“ zlato a dobře se jím platilo v zahraničním obchodě.
9. Samozřejmě zemědělci nesměli zaostávat za průmyslovou výrobou. „Družstvo si naselo hodně červené jeteliny, chce mít také hodně semena. Musí se tedy starat.“ Možná, že by se zde daly vyčíst úkoly a plnění prvních hospodářských plánů.
10. Jelikož původně církevní úkony (jako byly svatby, křty aj.) začaly od roku 1953 patřit pod správu národních výborů a výuka náboženství a náboženských obřadů byla zmenšována, projevila se tato skutečnost i v literatuře. „...přišly za předsedou čtyři babičky...že prý by to bylo tak nejlíp: Udělat procesí s ministranty a družičkami vpředu, ... pan páter by jetelinu pokropil a hned by bylo vše dobré. Předseda se na to rozpačitě poškrábal za uchem. „Jejeje, já nevím, myslím, že to nic nepomůže. ... Kdepak kropit vodou. ... Když voda, tak pořádně napršet.“ Podobně se museli chovat i učitelé, jinak si museli hledat jiné zaměstnání. „Hned se na to půjdeme optat pana učitele. Když to řekl pan učitel, tak je to docela jisté. ... Někteří kluci se mu smáli. Povídali, že mu hráli, pomysleli si.“ (str. 35 -36)
11. Hlavní slovo měla tzv. dělnická třída, která vše vedla, řídila, samozřejmě byla i základem pro výrobu ve státě. „...tak to jsou prý jejich dcery. Jejich dětičky. Jejich nové dělnice.“ (str. 40)
12. Doba byla poznamenána různými typy schůzí. „...zúčastnit i schůze zemědělců v hospodě u Brůžků. ... Jen předseda družstva si pochvaloval, kolik mohou mít letos jeteliny. ... schůze trvala tak dlouho...“
13. Ke splnění celostátních plánů bylo zapotřebí více dělníků. „Zemědělci si začali nahlas povídat, že je teď opravdu třeba hodně čmeláků.“ Vyvěsili plakáty. „Nablízku bylo právě hnízdo čmeláka rolního ... a první malé, ještě dobře nevyživené hnědé dělnice...A brzy k tomu přivedly malé i ty větší černé dělnice čmeláka skalního...“ (str. 40 – 42) Byla to doba, kdy lidé opouštěli venkov a odcházeli za lepšími sociálními, pracovními i bytovými podmínkami do měst.
14. Dělníky a pracující „chránily“ Sbory národní bezpečnosti a ponocná stráž SNB, taktéž milice. „Je jako dům, ... je to velké, velikánské hnízdo sršňů. Brzy vypustí spousty nových, mladých, silných sršňů. ...čmeláci dělnice ...zajásaly. „Sláva ! To je záchrana... Ani je nenapadlo starat se o svůj vlastní osud.“ (str. 45)
15. V této době se stavěly pomníky hlavně prezidentům ČSR, tzv. dělnickým, ale i těm lidem, kteří se podíleli na osvobození Československa od fašistické nadvlády. „Čmelák je nejlepší

zvíře na světě, postavte mu pomník... V tom se Anince sny nějak pomotaly...kluci se zastavili před panem učitelem a hlásili mu: „Od úterka za týden bude ten pomník náš !“ (str. 50) „Konečně, ať na návsi postaví jakou chtějí hezkou sochu, bylo by to vždycky hodně pěkné a veselé.“ (str. 64)

16. Budování socialismu a budovatelské hnutí podporovaly brigádníci, kteří naopak přicházeli z továren na pomoc zemědělcům. „ která brigáda poletí na jetelinu k Velkým kamenům, která na Jaruškovo, která na Hůřečky.“ (str.50)

17. Lidé se v průměru dožívali nižšího věku než dnes. „ ... a všude jinde už ty první dělnice dávno pochovali. Konečně i Majdalenčiny sourozenkyně už umřely, protože čmeláci dělnice mají krátký život...“ (str. 50) Přitom dělníci se zapojovali do tzv. brigád socialistické práce, které se mezi sebou předháněly, o kolik procent překročí daný plán. „Máš dost medu ? Sebrala jsi dost šťávy ?“ ptala se dělnice. Každá se musela zpovídat. ... Dobře, neseš toho hodně, můžeš domů. Ale ty toho nemáš dost. Alou ven ! Přinesla jsi toho málo a musíš toho přinést víc.“

18. Existovali občané, kterým se vývoj nelíbil, a proto se pustili do záškodnických akcí, které byly v rozporu s tehdejšími režimem a morálkou. Skončili ve vězeních, anebo tajnými cestami odešli do emigrace na Západ. „ Byla to bitva nesmírná a nejostřejších zbraní bylo taseno nespočetně. Chvíli se bojovalo tiše, chvíli s hlasitými výkřiky, krev sice netekla, ale brzy se ukázalo, na čí stranu se přiklonilo vítězství. ... Nikdo nikdy neviděl větší útěk. ... upalovali, jak jen mohli. Přes pole, přes luka, přes příkopy, přes kopečky.“ (str. 53) Chycené občany vždy vyfotografovali. „Odvedl si ty tři pány do kouta dvora, tam je postavil vedle sebe a cvak! Už tam byli, ale docela zvlášť, na jiném obrázku, aby to ostatním nekazili. ... Zítra bude mít každý svůj obrázek.“ (str.55) „Vrata byla zavřena...na nich připíchnutý nový plakát...na něm zářila zvětšená fotografie kluků...a u nich stálo velkými písmeny: Tak dopadne každý škůdce čmeláků!“ (str. 56) Kazimír Pohlouplý, Lojza Nenechavec a Pepík Vdoleček se rozhodli, že utečou „někam, kde nás nebudou znát, kde nás nikdo ze vsi nebude vidět.“ (str. 57) „Jen v lese Na kopečku bylo ty dny úplně ticho. Tři páni, vlastně naši tři kluci hajdaláci, leželi pod stanem a chladili si své rozpíchané tváře. ...Ve dne leželi schovaní v lese...večer si šli domů pro jídlo.“ (str. 61)

19. Život dětí a mládeže se snažila ovlivnit Pionýrská organizace, což se také projevuje v textu knihy.

„Právě se konala pionýrská rada a předsedal jí...Chlapci a děvčata si mezi sebou rozdělí úlohy a hned začnou pracovat...mohly by se napsat dopisy jiným pionýrským organizacím...Panečku, takový pionýrský dopis, to není jen tak...Co kdyby následkem těch

dopisů vznikla mezi pionýry i nějaká čmeláčí akce. !“ (str. 68) Zapojeni byli i tehdejší učitelé na školách. „Možná, že by jim jejich učitel poradil. Jistě v tom Chlapíkově mají chytrého učitele.“ (str. 69) Pionýři připravovali různé akce a tzv. bojové úkoly. „...připravoval velký závod ke čmeláčím hnízdům, ne však nějaký obyčejný, ale bojový, obranný závod. „Každé hnízdo dostane svou strážní hlídku,“ rozdělával už napřed úkoly předseda oddílu...kluci, ti přišli do bojového úkolu zcela ozbrojeni. Někteří měli pruty...ze dřeva vyřezávané šavle a meče...ze dřeva vyřezávanou pušku...pověsili zatím na stěnu velký plán okolí – ten maloval pan učitel...pověsíme zatím také závodníkům čísla...“ (str. 70) „Potom také vyšly noviny chlapíkovských pionýrů. ... Potom slavnostní báseň Vlastimila Vosáhla Hoj, pionýři!“ (str. 85)

20. I v těchto dobách jezdily kontroly a inspekce, aby zjistily, zda vše funguje, jak má. „Do Chlapíkova přijede vzácná návštěva...Přijede...čmeláčí král... ve zlatém voze taženém osmi bělouši. ... na hlavě bude mít...zlatou korunu...Drhnou podlahu, utírají židle od prachu a do rohu větší papírové květiny, červené, modré...Bude nutno přivítat ho velmi důstojně... chlapci budou mávat a kutálka spustí nejkrásnější pochod...stáli už na silnici pionýři...“ (str. 76)

Všichni odešli do vyzdobeného sálu v hospodě u Brůžků, „kde přednášel řídící učitel Král o čmelácích.“ (str. 77)

21. Představu velkých a „rozkvetlých“ měst a vesnic lze nalézt v několika větách. „...co se všechno v budoucnu může stát. ... zato krásnou budoucnost všem připravuje takový obětavý pěstitel. Představte si, že se mu v ústavě podaří navykhnout několik čmeláků na budky. ...

A bude jich mít víc...Ještě ten den nasadí s družstevníky na různých místech čmeláčí budky na připravené kůly, otevře čmelákům vrátka a čmeláčí rodiny začnou v tu chvíli pracovat. ...v Pospíchalově nám připravili zaslíbenou zemi! ...To všechno dovedou lidé zařídit...jen se musíme o to přičinit a nelitovat žádné námahy a oběti.“ (str. 79 – 81)

22. Vize pokračování v budování socialistické společnosti se odráží ve větách v poslední kapitole příběhů. „Jen mladé samičky se rozletěly, aby dále pokračovaly v tom, co staré začaly.“ (str. 85)

23. Střídající se hlídky u čmeláčích hnízd dávají jasný signál nutnosti zajištění kontroly chráněných oblastí bezpečnostními agenturami před krádežemi, popř. vyhubením živočichů.

24. Přednáška pana řídícího krále v hospodě U Brůžků dokladuje nutnost odborných vystoupení o ochraně přírody a zvířat pro veřejnost, ale i pro děti a mládež.

Shrnutí

Knížka Čmelák Aninka poprvé vyšla v roce 1959. Po přečtení nejnovějšího vydání z roku 2007 lze dojít opět k závěru, že O. Sekora byl poplatný své době, že v jeho díle se odrážejí dobové historické změny a předěly.

Příběh o čmelákovi Anince není pohádkou, která je blízká předškolním i školním čtenářům, ale jedná se spíše o alegorické zobrazení života čmeláků a glorifikaci (oslava, velebení) matky. I když dnešní děti jistě nechápou a ani nedovedou pochopit historii v textu „pod čarou“, vůbec nevadí. Přečtou si kouzelné zážitky, pobaví se, zasmějí, a to nejhlavnější – snad si vezmou nějaké ponaučení.

1. Každý tvor, ať z říše lidské či zvířecí, má právo na život, jenž začíná probuzením se u maminky a končí zánikem, pohřbem.
2. Rodina je pro každého dětského jedince tím nejdůležitějším místem, kam by se měl vracet, kam by si měl chodit pro rady, kde by měl vždy najít lásku a pochopení.
3. Přátelé a kamarádi jsou důležití, bez nich by byl život nudný a jednotvárný. Chybělo by kouzlo společných zážitků, ale i společných prohrěšků.
4. Lidský život se vyvíjí spolu s životem nejrůznějších zvířátek, kterým se nemá ubližovat.
5. Slavný závod v Chlapíkově upozorňuje na možnosti vyhlášení bojového úkolu pro děvčata a chlapce směřující k ochraně všech čmeláčích hnízd před jakýmkoliv nepřátelským útokem a vede k ochraně i jiných míst a zvířat.
6. Sedm nejlepších kresličů zvětšuje mapu a zakresluje čmeláčí hnízda, což je cesta k vyznačení chráněných území do map a plánů, ale i do přírody.
7. Pionýři o své činnosti píší dopisy jiným organizacím. Bez spolupráce s ostatními společenskými organizacemi nemohou být záchranné akce úspěšné.

Dnes lze celý příběh v podstatě chápat jako velmi milé a příjemné vypravování o životě drobných živočichů, o jejich starostech, ale i radostech, které zažijí na cestě svým krátkým životem.

Dílo Čmelák Aninka mohlo vyjít i po roce 1989 na rozdíl od knih O zlém brouku Bramborouku, o mandelince americké, která chce loupit z našich talířů, a O traktoru, který se splašil, protože čmelák zemní je nejznámějším druhem ve své kategorii. V naší republice je

zařazen mezi chráněné druhy, a proto jeho příběhy jsou pro malé čtenáře přijatelnější. Hlavně pro dnešní děti. Chodí do zoologických zahrad, adoptují si zvířata na nějakou dobu, vědí, že existují tvorové, kteří jsou na pokraji vyhubení, že se lidé snaží zachránit některé druhy, jsou srozuměny s tím, že všechny záchranné akce nejsou vždy korunovány stejným úspěchem. Jenže knihy o traktoru a mandelince bramborové jsou mimo chápání dnešního malého čtenáře, jelikož :

- mandelinka bramborová se již téměř nevyskytuje děti a žáci nejsou organizováni ke společným brigádám na pole
- JZD neexistují JZD a jejich problematika a aktualizace v tisku a v televizi v textu se objevují neznámé pojmy – mez, kulak, MNV
- spíše než „obyčejný“ traktor jsou v popředí pozornosti složitější moderní stroje a hry
- jednoduché zemědělské práce jsou dětem z měst, ale i z venkova vzdálené
- více než manuální práce lákají činnosti spojené s PC, popř. sportovní vyžití

Navíc dnešní doba není vykonstruovaně dogmatická a děti nepodléhají scestným ideologiím, a proto při výskytu nějakého problému jsou vedeny společností řešit ho logicky a nesvádět příčinu na „společenského nepřítele.“

DOBOVÝ TISK

O. Sekora Kousky mládence Ferdy Mravence

Mateřídouška, 1946

Vedle „trilogie“ o Ferdovi Mravencovi napsal a nakreslil O. Sekora v roce 1946 i komiks (kreslený humoristický či akční seriál, z angličtiny žertovný, kreslený seriál) Kousky mládence Ferdy Mravence, který vycházel na poslední stránce Mateřídoušky, časopisu pro nejmenší čtenáře. Přinášel poučení o přírodě a spojoval humorné příběhy s nenásilnou mírou informací. Opět se zde odráží problémy tehdejšího poválečného období. Např.

Ferda zase bojuje s nějakým nepřítelem, který vše kolem sebe ničí, tentokrát se střetává s broukem Všekazem.

„Hle, brouk Všekaz je tu, ničí život něžných květů...“ (číslo 2, 1946)

Podporuje rozvoj hornictví, neboť černé zlato a význam černouhelných i hnědouhelných pánví převyšoval ostatní průmyslové resorty.

„Černá díra, milý broučku, to je uhlí na paloučku...“ (číslo 5, 1946)

Vytváří pěvecký sbor, protože na každé tehdejší společenské akci vystupovali s lidovými písněmi různé pěvecké sbory, jež tvořily děti, žáci, ale i dospělí.

„Tak, komáři, svorně pějme, a víc hrdla namáhejme.“ (číslo 6, 1946)

VÝZKUM 1

Výzkum probíhal ve skupině 50 dětí ve věku 10 - 11 let. Každému žákovi byly předloženy dva dotazníky.

1. Která postava z knih O Ferdovi Mravencovi se Ti líbí nejvíce?

Dotazník byl vyhodnocen z preferenčního pohledu dívek a chlapců zvlášť.

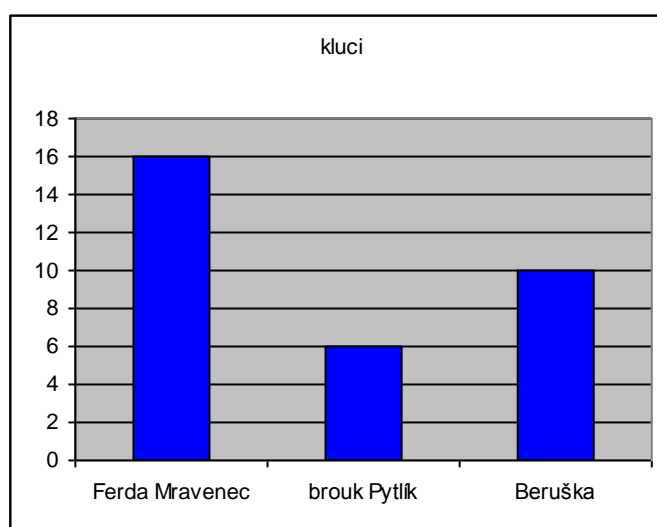
2. Která titulní strana z knih O Ferdovi Mravencovi se Ti líbí nejvíce?

Šlo o srovnání, které vydání pro dnešní děti je přitažlivější. Srovnávána byla díla z období 30.let, 60. let a současnosti.

Která postava z knih O Ferdovi
Mravencovi se Ti líbí nejvíce?

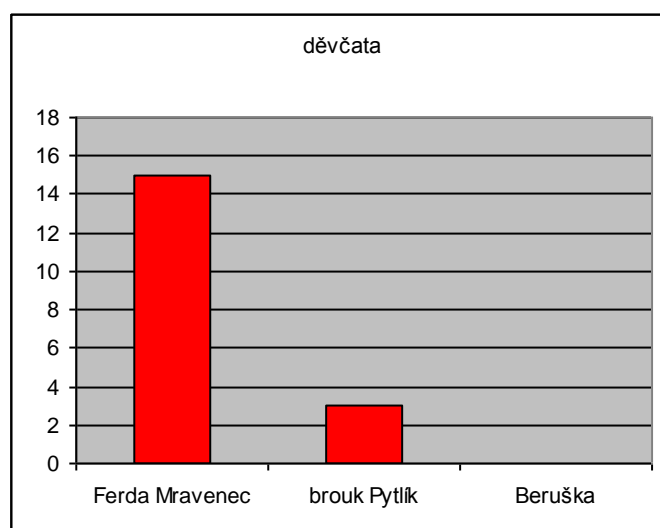
1. _____
2. _____
3. _____

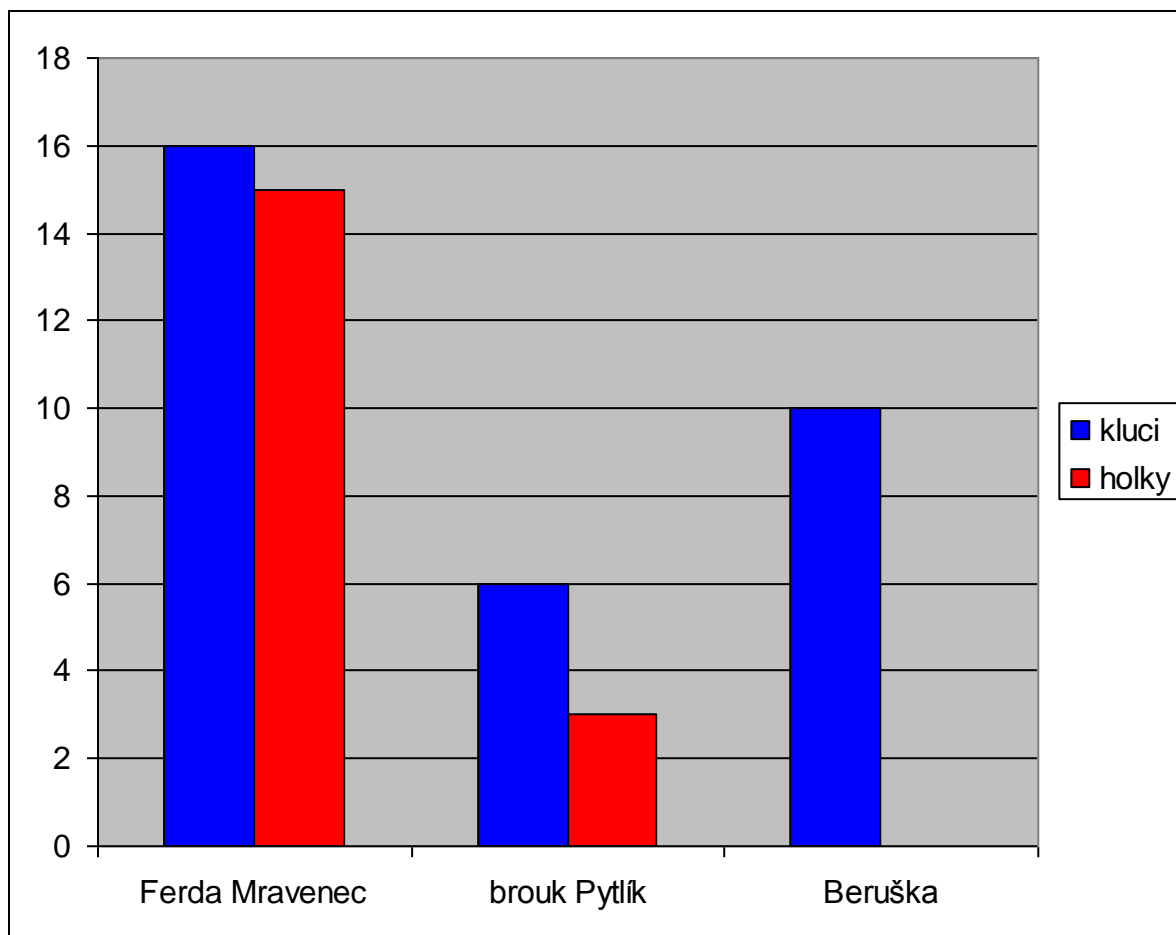

Která postava z knih O Ferdovi
Mravencovi se Ti líbí nejvíce?

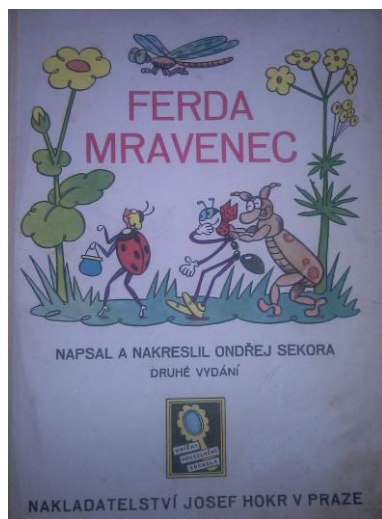

1. _____
2. _____
3. _____

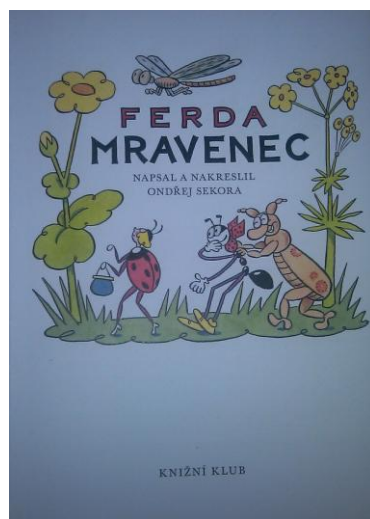

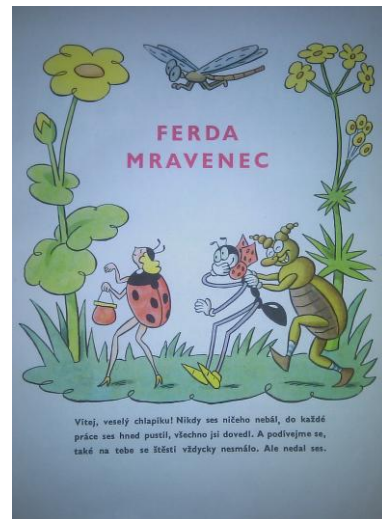
Která titulní strana z knih O Ferdovi Mravencovi se Ti líbí nejvíce?

A

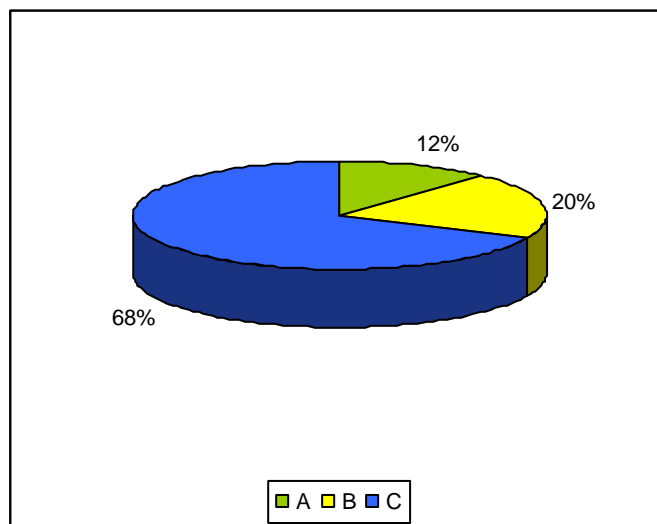

B

C

1. _____
2. _____
3. _____

PEDAGOGICKÝ VÝZKUM

(M. Chrátka: *Metody pedagogického výzkumu*, Grada, 2007)

Filozofickým základem pedagogických výzkumů je *pozitivismus*, resp. *novopozitivismus*. Tento druh výzkumu má na mysli F.N.Kerlinger (1972), když uvádí : „*Vědecký výzkum je systematické, kontrolované, empirické a kritické zkoumání hypotetických výroků a předpokládaných vztahů mezi přirozenými jevy.*“ Tato definice je univerzálně použitelná pro vědecký výzkum ve kterékoli oblasti vědy. Pokud uvažujeme o vědeckém výzkumu v pedagogice, lze jej vymezit jako záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy.

Jestliže hovoříme o tom, že klasické (kvantitativně orientované) výzkumy vycházejí z pozitivistické filozofie, považujeme za důležité poznamenat, že část pedagogické veřejnosti chápe pojmy *pozitivismus* nebo *pozitivistický* stále ještě (a nezdůvodněně) s jistým pejorativním významovým zbarvením.

Fáze klasického pedagogického výzkumu

Ve výzkumu se řeší buď jeden, nebo více (zpravidla spolusouvisejících) problémů. Řešení vědeckého problému potom představuje řadu navzájem propojených a na sobě závislých kroků a činností. Jednotlivé výzkumy se mohou navzájem lišit co do posloupnosti jednotlivých realizovaných činností, ale základní téma postupu bývá následující:

- *stanovení problému*
- *formulace hypotézy*
- *testování (verifikace, ověřování) hypotézy*
- *vyvození závěrů a jejich prezentace*

STANOVENÍ PROBLÉMU

Práce při stanovení problému obvykle začíná tzv. *předběžnou teoretickou analýzou*. V této analýze jde o získání co největšího množství informací z oblasti, kterou hodláme zkoumat, o seznámení se se současným stavem poznání v této oblasti. Základním a nejdůležitějším zdrojem informací je studium příslušné odborné literatury. Kromě studia odborné literatury v tištěné podobě (knižní publikace, časopisy, sborníky, encyklopedie, odborné slovníky apod.) můžeme využít mnoha dalších zdrojů. Obrovské informační možnosti skýtá např. internet a jeho informační databáze. Informace získáváme také na základě konzultací a rozhovorů s odborníky, studiem výzkumných zpráv nebo i na základě přímého pozorování pedagogické reality (rozhovory s učiteli, žáky, rodiči apod.). Tuto etapu práce v přípravě výzkumu není radno podceňovat. V současné době je v pedagogice jen velmi málo oblastí, které dosud nebyly nějakým způsobem podrobeny zkoumání. Jestliže se důkladně seznámíme se stavem poznání v dané oblasti, vyvarujeme se tím jednak zbytečného řešení problémů již vyřešených, jednak se vyhneme chybám a omylům, kterých se dopustili autoři před námi.

HYPOTÉZY A JEJICH MÍSTO V PEDAGOGICKÉM VÝZKUMU

Hypotéza tvoří jádro klasických (kvantitativně orientovaných) výzkumů. K současnému chápání významu a role hypotéz ve výzkumu významně přispěl kritický racionalismus, filozofický směr, jehož zakladatelem je významný filozof vědy Karl R. Popper (1902 -1994). Tento autor dospěl k závěru (Popper, 1995), že obecně formulovaná tvrzení (hypotézy) není možno empiricky prokázat (verifikovat). Pro verifikaci hypotéz navrhl tzv. *metodu falzifikace*. Termínem falzifikace se v tomto případě rozumí hledání empirických faktů, které hovoří proti ověřované hypotéze (v běžném životě má slovo falzifikace význam jiný, znamená padělání nebo falšování něčeho).

Podle K. R. Poppera by vědec ve výzkumu neměl usilovat o dokazování hypotéz, ale pouze o jejich falzifikaci, tj. hledání faktů, svědčících o jejich neplatnosti. Pokud se nepodaří hypotézu ve výzkumu falzifikovat, můžeme ji přijmout, ne však ji považovat za jednu provždy dokázanou. Vždy existuje možnost, že při opakovaném ověřování hypotézy budou nalezena fakta, která s ní nejsou slučitelná. Správně formulovaná vědecká hypotéza musí možnost empirického ověřování (falzifikace) skýtat, tj. musí být falzifikovatelná.

Žádný empirický důkaz nemůže hypotézu nikdy jednoznačně a definitivně dokázat. Je možno říci, že empirický výzkum v podstatě hypotézu nedokazuje, ale pouze zdůvodňuje její přijatelnost. Je-li hypotéza na základě důkladného empirického ověřování přijata, je možné ji

zobecnit a doporučit k praktickému využití.

Pravidla pro formulaci hypotéz

Při formulaci hypotéz je nutné dodržovat tři základní požadavky, které bývají někdy označovány jako *zlatá pravidla hypotézy* (Gavora, 2000).

- Hypotéza je tvrzení, které je vyjádřeno oznamovací větou (výzkumný problém je naopak vhodné vyjádřit větou tázací).
- Hypotéza musí vyjadřovat vztah mezi dvěma proměnnými (pokud se nejedná o vyjádření vztahů, není možné hovořit o vědecké hypotéze). Proto musí být hypotéza vždy formulována jako tvrzení o *rozdílech*, *vztazích* nebo *následcích*.
- Hypotézu musí být možno empiricky ověřovat. Proměnné, které v hypotéze vystupují, musí být měřitelné (byť např. jen na základě kategorizace).

Zatímco problémem je otázka, která se táže, zda existuje vztah mezi pedagogickými jevy, hypotéza je podmíněným výrokem o vztahu mezi dvěma nebo více proměnnými. Lze také říci, že hypotézy jsou predikcemi (předpověďmi) o vztazích mezi proměnnými. Hypotéza tvrdí, že nastane-li jev A, nastane také jev B (jev B je předpovídán na základě existence jevu A). Hypotéza, vyjadřující vztah mezi dvěma proměnnými, se někdy formálně zapisuje pomocí vztahu

$$Y=f(X).$$

Tento zápis vyjadřuje skutečnost, že jistá proměnná (vlastnost, jev) Y je ve funkci jiné proměnné X. Jestliže v těchto souvislostech hovoříme o „funkční závislosti“ proměnných, je nutné zdůraznit, že v pedagogických výzkumech se ve skutečnosti jedná o závislosti statické. Ty jsou jiné povahy, než skutečné funkční závislosti, jak je známe např. z fyziky apod.

Existence jednoduchého hypotetického vztahu $Y=f(X)$ je v oblasti pedagogického zkoumání málo častá. Daleko častěji se uplatňuje vztah

$$Y=f(X, W, Z...).$$

To znamená, že jistý účinek je zpravidla vyvolán celou řadou faktorů (X, W, Z...). Často je však oprávněné a vhodné předpokládat, že zmožných faktorů je nejdůležitější ten jeden a ostatní možno zanedbat. Přípustnost takového zjednodušení je nutné vždy pečlivě zvažovat, aby nedošlo ke zkreslení složité pedagogické reality. Po zformulování hypotézy se doporučuje provést ještě další myšlenkový krok, který označujeme jako *dedukci důsledků hypotézy*. Při tomto způsobu usuzování vycházíme z platnosti formulované hypotézy a pokoušíme se

zpětně dedukovat, který problém z toho vyplývá (bez ohledu na problém již dříve formulovaný). Může se stát, že při tomto postupu dospějeme k částečně (nebo zcela) jiné formulaci problému, než z jakého jsme původně vyšli. Můžeme také zjistit, že původně stanovený problém není současnými prostředky vědy řešitelný (Kerlinger, 1972).

Nejčastější chyby při formulaci hypotéz

Nedostatky při formulaci hypotéz výrazně snižují věrohodnost realizovaného výzkumu a znehodnocují nebo přinejmenším zpochybňují dosažené výsledky. Velmi často se při formulaci hypotéz objevují např. následující nedostatky:

- Formulované hypotézy nevyjadřují vztah mezi proměnnými, tzn. že nevypovídají o *rozdílech, vztazích a následcích*. Příklady *nesprávných* formulací : „*Žáci mají většinou rádi fyziku.*“ „*Městské školy jsou dobře vybaveny výpočetní technikou.*“ V uvedených případech jsou sice vztahy implicitně naznačeny, ale k jednoznačnému pochopení obsahu hypotézy to nestačí.
- Hypotézy nemají formu oznamovací věty. Někdy jsou vyjádřeny pomocí složitých souvětí, z nichž žádné jednoznačné tvrzení nevyplyvá.
- Často se objevují neurčité formulace typu „*jev A někdy vyvolává jev B*“. Také při interpretaci výsledků ověřování se někdy vyskytují nejednoznačné formulace typu „*hypotéza byla částečně potvrzena*“ apod. Hypotézy musí být formulovány vždy zcela jednoznačně („*natvrdo*“) a také výsledek ověřování musí být zcela jednoznačný (hypotézu buď přijímáme, nebo odmítáme).
- Jestliže formulujeme hypotézy výzkumu, potom hovoříme vždy o věcných hypotézách, nikoliv o hypotézách statických. Statické hypotézy (nulová, alternativní) se zmiňují až v souvislosti s jejich statickým ověřováním.

TESTOVÁNÍ HYPOTÉZ VE VĚDECKÉM VÝZKUMU

Při testování (ověřování, verifikaci) hypotézy jde o rozhodování, zda můžeme vyslovenou hypotézu přijmout (zda není v rozporu s empirickými fakty). Rozhodnout o přijatelnosti hypotézy lze u klasických (kvantitativně orientovaných) výzkumů pouze na základě rozsáhlého shromažďování (sběru) dat, jejich tříděním, zpracováním a vyhodnocováním. Data ve výzkumu získáváme metodami, které bývají souborně označovány jako empirické metody (např. pedagogické pozorování, dotazník, škály, rozhovory, různé typy testů, sociometrie, Q-metodologie, sémantický diferenciál apod.).

Významné místo při zpracování dat v pedagogických výzkumech a při interpretaci získaných výsledků má *matematická statistika*. Statistika je věda, která se zabývá metodami sběru, zpracováním a vyhodnocováním *hromadných dat*. Hromadná data získáme sledováním hromadných jevů, což jsou jevy, které lze sledovat opakovaně (mnohokrát). Jedinečné jevy statistické analýze podrobovat nelze.

Výsledkům, ke kterým statistika dospěla za několik posledních desetiletí, není dosud v našich pedagogických výzkumech náležitě využíváno. Mnohé výzkumy při zpracování a interpretaci výsledků využívají jen elementární postupy (jako je výpočet průměru, procent apod.) a naprosto ignorují možnosti, které moderní statistika nabízí.

Při analýze dat získaných ve výzkumu plní statistika zejména dva základní úkoly. Prvním úkolem, který se nazývá tzv. popisná (deskriptivní) statistika, je shromážďená data popsat tak, aby poskytovala co možná nejpřesnější, přehlednou a názornou informaci o měřených hromadných jevech. Druhým základním úkolem statistiky je pomáhat při rozhodování o tom, zda mezi sledovanými jevy (proměnnými) je či není vztah. Tento druhý úkol plní tzv. *induktivní statistika*. Základním myšlenkovým principem induktivní statistiky je usuzování na vlastnosti celku na základě vlastností jeho částí.

Na základě výsledků ověřování hypotéz vyslovujeme závěry, ke kterým výzkum dospěl. Konstatujeme přijetí či odmítnutí hypotéz, interpretujeme dosažené výsledky, srovnáváme je s dosavadními výsledky vědy, zdůvodňuje případné rozdíly. Někdy na základě zjištěných výsledků dedukujeme další podmíněné výroky o vztazích mezi proměnnými. Tyto výroky se mohou stát hypotézami pro případné další výzkumy.

Výběr prvků do výzkumných vzorků

Jestliže v běžném životě vyslovujeme soudy o jiných lidech či skupinách lidí, činíme tak většinou na základě znalosti určitého (někdy jen zcela malého) počtu osob. Předpokládáme, že vlastnosti lidí, o kterých se vyslovujeme, jsou stejné (nebo podobné) jako vlastnosti těch, které známe. Podobně jako v běžném životě, ani v pedagogickém výzkumu není zpravidla myslitelné, abychom prozkoumali všechny jedince (nebo situace), kteří nás zajímají. Svoje zjištění opíráme většinou jen o znalosti určitého vzorku (výběru). Jde o to, aby vlastnosti námi vybraného vzorku byly pokud možno stejné jako vlastnosti celé skupiny (lidí nebo situací), kterou zkoumáme. Požaduje se, aby vzorek vybraných jedinců (situací) byl co možná nejvíce *reprezentativní*. V běžném životě se otázkou reprezentativnosti vzorku příliš nezabýváme.

Jinak je tomu ve vědeckých výzkumech, kde otázka reprezentativnosti výběru je otázkou klíčového významu.

V dalším výkladu budeme používat dva důležité pojmy: *základní soubor (populace)* a *výběrový soubor (výběr)*. Pojmem základní soubor rozumíme všechny prvky (osoby, situace) patřící do skupiny, kterou zkoumáme. Výběrovým souborem (výběrem, vzorkem) rozumíme určitou část prvků vybranou ze základního souboru, která základní soubor zastupuje (reprezentuje).

V některých případech výzkumů (většinou jen v případě malých základních souborů) je zkoumán celý základní soubor. V těchto situacích hovoříme o *vyčerpávajícím (exhaustivním) výběru*. Šetření, ve kterém získáváme data ode všech prvků (osob, situací) v populaci, označujeme také jako *census*.

Druhy výběru

Existuje více způsobů, jak vybírat jedince (nebo situace) tak, aby danou skupinu osob (nebo situací) dobře reprezentovali. Společným rysem všech těchto postupů je, že rozhodnutí o tom, který prvek (osobu, situaci) vybereme, bude objektivní. Objektivita se zabezpečuje nejčastěji uplatněním náhody. Ve vědeckém výzkumu musí být zaručeno, že při výběru prvků se neuplatní jakýkoli subjektivní zřetel (buť sebelépe míněný) a to ať skrytý či zdánlivě bezvýznamný.

1. Prostý náhodný výběr (náhodný výběr jednotlivých prvků).

Charakteristickým rysem tohoto výběru je, že všechny prvky souboru mají stejnou pravděpodobnost, že budou vybrány. Každý prvek přitom musí být vybírán nezávisle na ostatních. Tuto podmínku výběr přesně splňuje jen v případě, že se jedná o tzv. *výběr s vracením*. U tohoto výběru se po každém výběru vybraný prvek vrací zpět do základního souboru. Tím, že se vybírá stále ze stejného počtu prvků, je dána stejná pravděpodobnost výběru pro všechny prvky. V praxi se častěji provádí tzv. *výběr bez vracení*, tzn. že vybrané prvky již zůstávají mimo základní soubor. U početnějších základních souborů nemá smysl mezi výběrem s vracením a bez vracení rozlišovat.

Prakticky se prostý náhodný výběr provádí buď mechanickým losováním (v osudí musí být všechny prvky základního souboru), nebo se používá techniky náhodných čísel. U této

techniky se prvkům základního souboru nejdříve přiřadí pořadová čísla a z nich se potom vybírá pomocí náhodných čísel. Náhodná čísla je možno získat např. z tabulek, ale v současné době je pohodlnější využívat k tomuto účelu počítačů nebo i některých typů kalkulačků. Na některých typech kalkulačků je např. funkce označena RND (random=náhoda). Stisknutím příslušného tlačítka nám kalkulačka zobrazí náhodné číslo, které je možno použít při výběru. Prostý náhodný výběr je v mnoha případech v praxi poměrně obtížně uskutečnitelný. Představme si např., že bychom hodlali uskutečnit prostý náhodný výběr žáků 2. ročníku základní školy v České republice o rozsahu, řekněme, 500 dětí. Vybraný vzorek by byl zřejmě v tomto případě značně rozptýlen a bylo by prakticky nemožné s ním ve výzkumu pracovat. V podobných případech se většinou místo náhodného výběru jednotlivých prvků provádí výběr skupin (např. výběr školních tříd).

2. Skupinový výběr

Tato výběrová technika se používá v případě, že základní soubor je uspořádán do určitých skupin (např. základní soubor žáků 1. ročníku základní školy v určitém kraji tvoří jistý počet tříd). Jsou-li skupiny v základním souboru přibližně stejně početné, vybíráme (např. pomocí losování) tak, že skupiny mají stejnou pravděpodobnost, že budou vybrány. Nejsou-li skupiny stejně početné, je možné vybírat s pravděpodobností úměrnou rozsahu těchto skupin. Skupinový výběr je v pedagogických výzkumech pro svoji snadnou proveditelnost často užívaný. Je ovšem potřeba upozornit na to, že rozsah (velikost) skupinového výběru musí být dostatečný. U tohoto výběru totiž o rozsahu nerozhoduje velikost skupin, ale jejich počet.

3. Stratifikovaný výběr

Provádí se u těch skupin základních souborů, které jsou složeny z několika charakteristických podskupin. Chceme-li ze základního souboru, který je složen z podskupin, získat dostatečně reprezentativní výběr, vybíráme z jednotlivých charakteristických podskupin pomocí náhodného výběru vždy určitý počet prvků. Počet vybíraných prvků z podskupin nebývá přesně proporcionální vzhledem ke složení základního souboru.

Např. při výzkumu postojů učitelů základní školy k učitelské profesi byl pořízen stratifikovaný výběr podle délky jejich pedagogické praxe. Všichni učitelé byli rozděleni do následujících pěti podskupin:

1. učitelé s délkou pedagogické praxe do 5 let
2. učitelé s délkou pedagogické praxe 6 – 10 let
3. učitelé s délkou pedagogické praxe 11 – 15 let

4. učitelé s délkou pedagogické praxe 16 – 20 let
5. učitelé s délkou pedagogické praxe nad 20 let

Z každé této podskupiny byl pak náhodně vybrán určitý počet učitelů, čímž bylo zaručeno, že ve výběru se určitým způsobem uplatnily vlastnosti učitelů všech kategorií podle délky pedagogické praxe.

4. Kontrolovaný výběr (proporcionální stratifikovaný výběr)

Jde o takový stratifikovaný výběr, u něhož počet prvků vybíraných z podskupin je proporcionální počtu těchto prvků v základním souboru. Při realizaci kontrolovaného výběru učitelů základní školy (podle délky pedagogické praxe) bychom museli respektovat počty učitelů v jednotlivých kategoriích délky praxe. Tímto způsobem bychom dostali výběr, který by byl zmenšeným modelem základního souboru vzhledem k danému rozlišovacímu znaku (délka pedagogické praxe).

Kontrolovaný výběr může být prospěšný v mnoha konkrétních případech výzkumu. Např. při řešení problémů, které nějakým způsobem mohou souviset s pohlavím žáků (např. zkoumání volnočasových aktivit, tělesné zdatnosti žáků atd.), bývá nutné zajistit, aby výběr obsahoval stejný počet chlapců a dívek. V tomto případě provádíme kontrolovaný výběr žáků podle pohlaví tak, že náhodně vybereme dvě stejně velké skupiny chlapců a dívek. Výběr je v tomto případě zmenšeným modelem základního souboru vzhledem k pohlaví.

Kontrolované výběry bývají někdy označovány jako reprezentativní výběry. Výběr je možno kontrolovat i podle několika důležitých znaků současně. Kontrolované výběry umožňují, i při poměrně malém rozsahu, získání značně věrohodných výsledků.

5. Vícenásobný výběr

U tohoto výběru se nezačíná výběrem jednotek (např. žáků), ale výběrem skupin vyššího řádu. Nejprve se provede výběr skupin vyššího řádu a potom se pokračuje ve dvou až třech stupních, až dospějeme k základním jednotkám (např. žákům). Chceme-li např. pořídit vícestupňový výběr žáků pátých ročníků základní školy v České republice, můžeme postupovat tak, že nejdříve vybereme (náhodně) několik krajů (1. stupeň výběru), dále ve vybraných krajích vylosujeme několik škol (2. stupeň výběru) a ve školách vybereme náhodně několik žáků (3. stupeň výběru).

Výhodou vícestupňového výběru je, že vybrané prvky jsou zpravidla více koncentrovány než u ostatních druhů výběrů. K dosažení věrohodných výsledků ve výzkumu je však potřeba vybírat vždy poněkud větší počty prvků než u prostého náhodného výběru.

6. Záměrný výběr

Záměrný výběr se liší od předcházejících druhů výběrů v tom, že zde o výběru jistého prvku nerozhoduje náhoda, ale buď úsudek výzkumníka, nebo úsudek zkoumané osoby. Záměrný výběr může vzniknout v podstatě třemi způsoby:

- *Anketní výběr*-jedinci se dostávají do výběru sami na základě svého rozhodnutí.
- *Výběr „průměrných jednotek“*, při kterém se vybírá určitý objekt (např. škola, třída, žáci), který výzkumník považuje za typický (průměrný) případ. Tato metoda předpokládá vysokou kvalifikaci a erudici výzkumného pracovníka, který musí dobře rozlišovat mezi jevy jedinečnými, zvláštními a obecnými. Je to postup v jistém směru jednodušší, rychlejší a lacinější než ostatní uvedené postupy, zato však přináší nepoměrně méně věrohodné výsledky. Je totiž značně obtížné (ne-li nemožné) dokázat na skutečně vědecké úrovni, že vybraný objekt je typickým reprezentantem základního souboru.
- *Kvótní výběr*, jako jediný ze záměrných výběrů, je z teoretického hlediska přijatelný. Postupuje se tak, že se zvolí určité kontrolní znaky, podle nichž se výběr orientuje. Chceme-li např. provést kvótní výběr obyvatelstva určité oblasti, lze např. zjistit, že v tomto základním souboru je určitý počet mužů a žen, že obyvatelstvo má jisté věkové složení, že tyto osoby vykonávají různá povolání, mají různý stupeň vzdělání, že bydlí v různě velkých obcích apod. Podle těchto kontrolních znaků lze vytvořit určité kvóty pro výběr. Kvóty by např. v uvedeném příkladě předepisovaly, kolik mužů a žen se má vybrat a v jakém věku, jaké vzdělání mají mít vybraní jedinci, jaké povolání mají vykonávat atd. Kvótní výběr se často využívá v sociologických výzkumech a průzkumech (např. výzkumy veřejného mínění, průzkumy trhu apod.).
- *Zvláštní formou kvótního výběru je tzv. panel*. O panelu hovoříme tehdy, jestliže vytvořenou reprezentativní skupinu osob používáme opakovaně k řadě různých výzkumů (je to možné pouze v případě, že složení základního souboru se příliš rychle nemění).

7. Mechanický (systémový) výběr

Tento druh výběru je vhodný v případě, že v šetření hodláme zkoumat určité procento prvků

ze základního souboru (např. 2 %). Při pořizování mechanického výběru postupujeme tak, že nejdříve všem prvkům základního souboru přiřadíme pořadová čísla. Potom prostým náhodným výběrem určíme počáteční prvek základního souboru a k jeho pořadovému číslu postupně přičítáme konstantu, která odpovídá zvolenému procentu vybíraných prvků. Např. v případě, že hodláme vybrat 2 % prvků ($2\% = 2/100 = 1/50$), postupně přičítáme konstantu 50. (Počáteční prvek základního souboru se v případě výběru 2% prvků určí z intervalu 1-50.)

8. Spárované (vyrovnané) výběry

Jde o zvláštní druh kontrolovaných výběrů, kdy získáme ze základního souboru dva nebo více podobně kontrolovaných výběrů. Pro některé pedagogické výzkumy je např. vhodné získat dva výběry se stejným nebo podobným rozdělením určité schopnosti (např. mentální úroveň, tělesná zdatnost). Za tím účelem můžeme vybrané jedince rozdělit do určitých „výkonnostních pásem“ podle výsledků určitého provedení měření (např. podle výsledků testu rozumových schopností nebo podle výsledků testu tělesné zdatnosti). Každé takto vytvořené výkonnostní pásmo (osoby, které dosáhly určitého výkonu) lze potom náhodně rozdělit do dvou nebo více spárovaných skupin. Při rozdělování jednotlivců do skupin lze užít velmi jednoduché metody „házení mincí“. Postupujeme tak, že z osob vytvoříme zcela libovolné dvojice a pomocí hození mincí určíme, do které skupiny jedince zařadíme. K rozdělování jedinců do spárovaných skupin lze také užít techniky náhodných čísel, která generuje počítač nebo kalkulátor. Při použití náhodných čísel se postupuje tak, že nejdříve jedincům, které máme rozdělit, přiřazujeme jednotlivá náhodná čísla. Ti jedinci, kterým přiřadíme uvedeným způsobem lichá čísla, tvoří jednu skupinu. Ti, kterým přiřadíme sudá čísla, tvoří druhou spárovanou skupinu (nulu považujeme v tomto případě za sudé číslo).

Rozsah výběru

Pokud je výběr v pedagogickém výzkumu proveden adekvátně, měli by vybraní jedinci (situace) mít zhruba stejnou vlastnost jako základní soubor. Veličiny (míry), které jsou založeny na vlastnostech základního souboru, se nazývají *parametry*. Veličiny (míry) odvozené z výběru se nazývají *výběrové charakteristiky*. Parametr má vždy stálou hodnotu, ale většinou není přesně známá. Většinou lze parametr s uspokojivou přesností odhadnout z výběrové charakteristiky. U dobře provedených výběrů není rozdíl mezi parametrem a výběrovou charakteristikou velký. Velikost tohoto rozdílu závisí jednak na druhu (kvalitě) výběru, jednak

na rozsahu (velikosti) výběru. Obecně platí, že čím větší je rozsah výběru, tím menší je rozdíl mezi výběrovou charakteristikou a parametrem. Z uvedeného vyplývá, že čím větší výběr pořídíme, tím více se přiblížíme ke skutečným vlastnostem základního souboru.

Potřebný rozsah výběru lze v některých případech odhadnout výpočtem. K pochopení dále uváděných postupů je však nejdříve nutné seznámení se základními pojmy teorie měření a se základními metodami statistického zpracování.

Při výpočtech potřebného rozsahu výběru je nutno nejdříve nějakým způsobem odhadnout, jak dalece se zkoumaný znak (měřená vlastnost) v základním souboru rozptyluje, tj. jakou má *variabilitu*. Tento odhad je možno učinit buď na základě již známých (dříve uskutečněných, stejných nebo podobných) výzkumů, anebo je možno uskutečnit předvýzkum a k odhadu variability použít jeho výsledky.

Odhad rozsahu výběru v případě metrických dat

Odhad potřebného rozsahu výběru lze v tomto případě vypočítat pomocí vzorce

$$n = \frac{t_a^2 \cdot s^2}{\Delta^2}$$

kde t je koeficient spolehlivosti pro zvolenou spolehlivost a (při běžně požadované spolehlivosti 95% dosahuje hodnotu 1,96, při požadované spolehlivosti 99% dosahuje hodnotu 2,58), s je směrodatná odchylka a Δ je tzv. požadovaná přesnost (přípustná absolutní chyba). Při výpočtu požadovaného rozsahu výběru tedy vycházíme zejména z odhadu směrodatné odchylky, ostatní dvě potřebné hodnoty víceméně volně volíme na základě zvážení dané situace.

Poučení o tom, co jsou to metrická data, nalezne čtenář v kapitole *Měření a jeho druhy* a poučení o výpočtu směrodatné odchylky lze najít v kapitole *Míry variability (charakteristické rozptýlení)*.

Je zřejmé, že požadovaný rozsah výběru závisí především na variabilitě (rozptýlení) dat v základním souboru. Jinak řečeno, rozsah výběru závisí na homogenitě základního souboru.

Jestliže by téměř všechny prvky základního souboru měly zjišťovaný znak stejný (směrodatná odchylka by byla velmi malá, resp. relativní četnost p by se blížila k 1), potom by stačilo vybrat jen málo prvků (v krajním případě jen jeden prvek), abychom získali správnou představu o základním souboru. Čím více se prvky základního souboru ve sledovaném znaku liší, tím větší výběr je třeba realizovat.

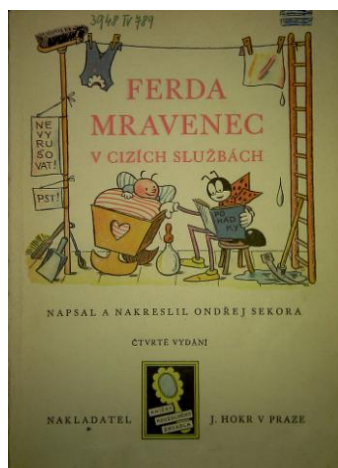
V některých případech lze potřebný rozsah výběru empiricky odhadnout i na základě určení jeho minimální a maximální hodnoty. Často se uvádí, že minimální rozsah výběru n_{min} z populace, která má n prvků, by měl být $n_{min} = 0,1 \cdot \sqrt{n}$ a maximální rozsah $n_{max} = \sqrt{n}$.

Cituji z M. Chrátka: Metody pedagogického výzkumu, Grada, 2007

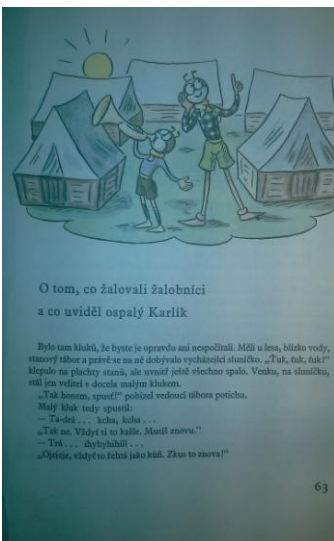
VÝZKUM 2

Výzkum probíhal ve skupině 50 dětí ve věku 10 - 11 let. Každému žákovi byly předloženy dva obrázky z totožné kapitoly z knihy O. Sekory Ferda Mravenec v cizích službách, avšak z rozdílného roku vydání. Poslední vydání knih z roku 2009 vychází dle ediční poznámky redakce Knižního klubu z původní knihy Ferda Mravenec v cizích službách, a snaží se tak přiblížit původnímu vydání v nakladatelství Josefa Hokra z roku 1937. Proto jsem pro výzkum použila vydání z roku 1962 a vydání z roku 2009. Pro ověření této skutečnosti předkládám pro srovnání obrázky z knih prvního vydání z roku 1937 vydaného v nakladatelství Josef Hokr, druhého z roku 1962 vydaného v nakladatelství Albatros Praha a posledního třetího z roku 2009 vydaného v nakladatelství Knižní klub.

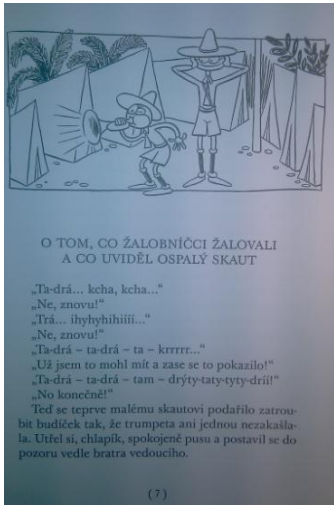
1937 – Nakladatelství Josef Hokr

1962 – Nakladatelství Albatros Praha

2009 – Nakladatelství Knižní klub

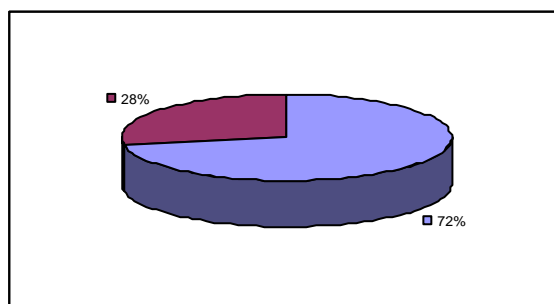
1. *Hypotéza*: Děti budou preferovat úvodní obrázek knihy Ferda Mravenec v cizích službách z roku 1962 oproti vydání z roku 2009, protože součástí je i část textu, což podněcuje dětskou zvědavost.

VÝZKUM – Dotazník pro děti

Zakroužkuj obrázek, který se Ti více líbí

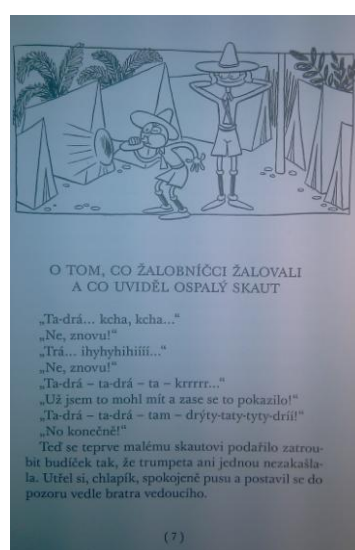
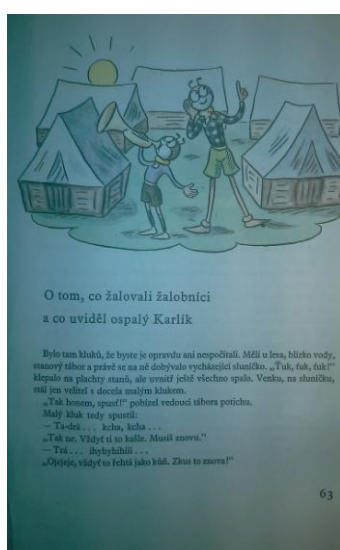
Výsledek: Děti upřednostnily obrázek z vydání z roku 1962 před obrázkem z roku 2009.
Hypotéza potvrzena.

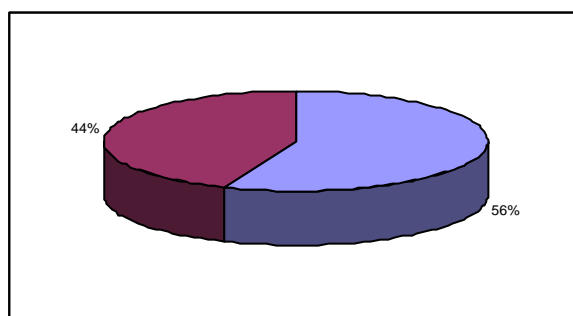
1. *Hypotéza*: Děti budou preferovat obrázek knihy Ferda Mravenec v cizích službách z roku 1962 oproti vydání z roku 2009, protože dětský tábor je vyobrazen v klasickém známém dětském prostředí bez neznámých exotických palem.

VÝZKUM – Dotazník pro děti

Zakroužkuj obrázek, který se Ti více líbí

Výsledek: Děti upřednostnily obrázek z vydání z roku 2009 před obrázkem z roku 1962.
Hypotéza nepotvrzena.

V průběhu svého zkoumání jednotlivých rozdílů mezi vydáními knih z různých let v závislosti na aktuálních politických preferencích jsem došla k názoru, že změny byly jen cíleným prostředkem, jak již od útlého věku dětí nenápadně formovat určité preference a sociální cítění, které je individuální každému režimu. Děti vnímají změny pouze za vedení dospělého a jeho upozornění. Sám dětský čtenář skrytý politický význam nevnímá. Domnívám se tedy, že změny v literatuře sloužily i jako nápomocný materiál učitelům, kteří tak mohli snadněji žáka orientovat na aktuální politické vize. Pro mne to znamená utvrzení v přesvědčení, že dítě formuje společnost. Změny v knize tedy byly jen pomocnou berličkou ve vzdělávacím systému, kterým musí projít každý člověk, a proto bylo tedy jasné, že cesta skrytých významů v textu pro děti bude nejmasovějším médiem a zdrojem pro distribuci daných názorů. Sama se ale přikláním k tomu, že se poslední vydání z roku 2009 navrátilo k reprodukci původní verze, neboť všechna umělecká díla dle mne mají být nadčasová, individuální a ničím neovlivnitelná. Původní záměr autora bylo napsat pohádkový příběh, který potěší generace čtenářů. V posledním obnoveném vydání byla tato myšlenka respektována. Jsem ráda, že příběhy Ondřeje Sekory O Ferdovi Mravencovi můžeme plnohodnotně zařadit do národní literatury pro děti, protože si myslím, že české pohádky patří k těm nejkrásnější a vyjadřují naturel českého národa, který by si měl každý z nás v sobě zachovat, již ne pod nátlakem politické doby, nýbrž pod svobodným rozhodnutím.

ZÁVĚR

Vyplňování dotazníku probíhalo v příjemné atmosféře třídy. Někteří žáci dokonce chtěli vyprávět příběhy o Ferdovi, které znali ze své vlastní četby. Z dotazníku vyplývá, že chlapcům i děvčatům v dané věkové kategorii se nejvíce líbil Ferda Mravenec. A z titulních stran nejvíce preferovali styl 60. let, kde pod obrázkem je motivační úryvek, což dokazuje, že děti nejen přijímají informace, které získávají, ale dychtí po znalostech, jež mohou získávat samy. Proto role učitele ve třídě má být taková, aby žákům nejen předal informace, ale ukázal možnosti a směry, jimiž se můžou ubírat a sami pak zjistit, co v životě bude jejich prioritami a hodnotami. Učitel dává pomocnou ruku v nejistých začátcích a pyšně pak vzhlíží ke svým žákům, když jsou již samostatní, a ruku již podává jako rovnocenný kolega.

Při četbě jednotlivých knih o Ferdovi Mravencovi jsem došla k závěru, že od 30. let minulého století až do roku 1989 byla velká část spisovatelů plně poplatna událostem a vývoji v bývalé Československé republice, která patřila do zemí tzv. východního bloku, jenž byl plně v režii Sovětského svazu. Literáti, kteří s tímto trendem nesouhlasili, ve většině psali v samizdatu anebo odešli do exilu.

Nedá se říci, že by Sekora prvoplánově používal politické záměry v textu pro děti. Inteligentně skrývá ideologický záměr a dětem líčí příběh jejich nejoblíbenější formou, tedy pohádkovým příběhem, který obsahuje všechny oblíbené dětské motivy, jako je personifikace zvířat, řešení příběhů „dospěláků“ za pomoci pouze drobných živočichů, přibližující malý dětský svět, nespočetné množství dobrodružných příběhů, které rozvíjejí dětskou fantazii, a drobná kouzla, př. létající loď. Pohádkové příběhy určitě na první pohled nevybočují jinak z normy jiných pohádkových příběhů pro děti a využívají bezelstné dětské duše k jejímu nenápadnému ovlivnění.

I přestože trilogie knih o Ferdovi Mravencovi od Ondřeje Sekory je ovlivněna myšlenkami a postoji společnosti v určité době, patří jeho díla i dnes ke skvostům dětské literatury, protože hodnota milých příběhů ze života zvířat je blízká každému dětskému věku bez ohledu na politický systém či historické období. Děti se zájmem a zalíbením prožívají společně s Ferdou a jeho přáteli zajímavé příhody plné dobrodružství. Na pozadí veselých, dobrodružných příběhů a pomocí fantazie rozvíjí dětské poznání v mnoha vědních i praktických oborech – hmyzí národ, pečlivě vyobrazení obyvatelé hmyzí říše, nezničitelná touha každého živočicha

po zachování rodu, nejružnější kulturní události, např. divadlo, přednáška. Neopomíjí ani zábavu – muzikanty, střelnice, různé závody.

„Kdyby Sekora nebyl takový tichý a plachý člověk, jako je, a kdyby nepatřil k tak malému národu...kreslil by už asi barevné grotesky pro potěšení dětem nebo by řídil nějaké obrovské dětské noviny, které by byly docela kouzelné.“ (B. Stehlíková, V. Vařejková, Ondřej J. Sekora : Ondřej Sekora, práce všeho druhu, Práh, P.O.Box 46, Praha, 2003)

Děti s čistou otevřeností a naivním, leč upřímným chápáním světa citlivě vnímají příběhy jako ztělesnění své určité niterní dětské fantazie. Jde o vyjádření dětského světa, který v žádném dětském věku nemůže být ovlivněn politickou dobou. Snad až v dospívání začínají děti již dlouhodobým vlivem okolí ztrácet tu upřímnou dětskou realitu a jsou nuceny vnímat ráboby skryté politické významy.

V důsledku mého vlastního poznání a na základě této práce souhlasím s myšlenkami J. J. Rousseau: „Dítě je od přírody dobré, jen společnost ho kazí.“ Tudíž vyspělostním kritériem politických systémů není člověka otupit a prvoplánově ho směřovat, nýbrž mu ukázat celé spektrum možností jeho života a podporovat jej tak, aby si sám vybral, v čem bude spočívat jeho osobní seberealizace, která ho bude činit šťastným a pomůže mu rozvíjet dobré vlastnosti nejen sebe samotného, ale i ostatních. Je důležité podporovat a motivovat osobní individualitu, která je v dětském věku tak patrná, aby v dospělosti nezanikla.

Seznam použité literatury:

1. BALAJKA, B., SOLDÁ, L., CHAROUS, E.: *Přehledné dějiny literatury – II. díl*, Fortuna, Praha, 1997
2. ČAPKA, F.: *Dějepis 9*, Scienta, Praha, 2004
3. GALÍK, J., MACHALA, L., PETRŮ, E., PODIVÍNSKÝ, M., SCHNEIDER, J., SKALIČKA, J., ŠTĚRBOVÁ, A.: *Panorama české literatury*, Rubico, Olomouc, 1994
4. CHRÁSTKA, M.: *Metody pedagogického výzkumu*, Grada, 2007
5. JOŽÁK, J.: *Československo a svět*, Práce, Praha, 1995
6. KLIMEŠ, L.: *Slovník cizích slov*, SPN, Praha, 1981
7. Mateřídouška, Čtrnáctideník pro nejmenší čtenáře, roč. II, 1946
8. Nová brázda (zemědělské noviny okresu Holického), 1951 – 1952
9. OLIVOVÁ, V.: *Dějiny Československa, IV. díl*, SPN, Praha, 1967
10. PÍSKOVÁ, M., CHAROUS, E., SIEGLOVÁ, N.: *Přehledné dějiny literatury – III. díl*, SPN, Praha, 1997
11. Rudé právo (pro okres Přelouč), 1950
12. STEHLÍKOVÁ, B., VAŘEJKOVÁ, V., SEKORA, O. J.: *Ondřej Sekora, práce všeho druhu, osobnost a dílo*, Práh, P.O.box 46, Praha, 2003
13. SEKORA, O.: *Ferda Mravenec*, nakladatelství Josef Hokr v Praze
14. SEKORA, O.: *Ferda Mravenec v cizích službách*, nakladatelství Josef Hokr v Praze
15. SEKORA, O.: *O zlém brouku Bramborouku, o mandelince americké, která chce loupit z našich talířů*, SNDK, Praha, 1950
16. SEKORA, O.: *Ferda Mravenec ničí škůdce přírody*, SNDK, Praha, 1951
17. SEKORA, O.: *Knižka Ferdý Mravence*, SNDK, Praha, 1962
18. SEKORA, O.: *Ferda Mravenec*, Knižní klub, Praha, 2009
19. SEKORA, O.: *Ferda Mravenec v cizích službách*, Knižní klub, Praha, 2009
20. SEKORA, O.: *Ferda v mraveništi*, Knižní klub, Praha, 2009
21. SEKORA, O.: *Čmelák Aninka*, Knižní klub, Praha, 2007
22. SEKORA, O.: *Ferda v mraveništi*, nakladatelství Josef Hokr v Praze
23. Zář (noviny Pardubicka), 1951, 1953

NOVÁ BRÁZDA

Z E M Ě D Ě L S K É N O V I N Y O K R E S U H O L I C K É H O

Číslo 18.

19. července 1952.

Ročník II.

Soudruh Opiela, důchodce z Litětín, ačkoliv je nemocen, pomáhá kde se dá. Pomáhal na okopávce řepy na ČSSS v Litětíně, nyní se ujal sběru suro-

vin. Ví dobře, že náš těžký průmysl potřebuje stále více těchto surovin pro vybudování socialismu v naší vlasti. Takových uvědomělých občanů má být více.

OV Sokola ke žním

Naši sportovci v těchto dnech bojují na olympijských hrách v Helsinkách o úspěchy, kterými reprezentují naši lidové demokratickou republiku. Plamen olympijského ohně je znamením vůle mládeže celého světa po míru, přátelství a bratrství mezi národy.

Bratři družstevníci, zaměstnanci ČSSS a STS, drobní a střední zemědělci! Pokrokovost a zásady Tyrtšova hesla spočívají v tom, že se opírají o prostý pracující lid. Usilují o jednotu a brannou schopnost národa proti světovým útočným silám.

Vcházíme do mírových žní. Necht se stanou velkou manifestací za

posílení naší vlasti, za rychlejší postup socialisace vesnice, za udržení světového míru. Jsou pro nás hrdostí naše JZD, o jejichž založení se, bratři, přičiníme.

Sestry a bratři, následujte krásného příkladu sokolské jednoty Kostěnice, která pochopila význam letošních žní, plně se zapojí a vyzývá všechny jednoty Sokola v našem okrese k soutěži o nejlepší jednotu v účasti v letošních mírových žních.

Společně v duchu hesla: „Připraven k práci a obraně“.

Do boje za mír na našich, úrodou bohatých, polích.

K. Moravec, starosta OVS
Jan Oppl, tajemník OVS

Kdo vede hospodářství v Litětíně?

Hospodářství ČSSS v Litětíně je rozloženo ve třech objektech. Jsou tu stáje, vepřince, odchovny a drůbežárny. Pracují tu lidé, krmíči a krmíčky, kteří jsou dobrými hospodáři. Ve chlévě soudruh Gál s manželkou dojí a obsluhuje 35 dojnic, 35 prasat obsluhuje krmíčka Hilbulgrová. Dosahují tu i dobrých výsledků. Ale ke spokojenosti a k úspěchu v práci je také třeba pomoci a rady od vedoucích. Té dosud mnoho nebylo. Je tu několik vedoucích a každý pracuje jinak, říká nám při návštěvě chlévů účetřovatelé. „Dokud tu byl soudruh Rulík zootechnikem, přišel se podívat do stájí, věděl jsem již předem, jaké a kolik krmiva dostanu na určitou dobu,“ říká nám soudruh Gál. Zootechnik byl přeložen a další

vedoucí Sládek, Vavřinec a Matoušek se do chlévů již nepodívají. Čtyři měsíce byly přeplněny nádrže na močůvku a urgencye krmíče nepomáhaly. Vedoucí (byli čtyři) se o pravém stavu ve chlévě nepřesvědčili. Nesvědčí to o dobré práci vedoucích. Ani na poli to není o mnoho lepší. Vojtěška z první seče není ještě sklizena, vyschlé strniště po zimní směsce mělo již být dávno zaseto, zaorávka vojtěšky a zasetí provedeno. Tak se, soudruzi, nehospodaří, zvláště když jste čtyři. Nebylo by prospěšnější, aby na hospodářství byl jeden vedoucí, který zodpovídá za všechno a ostatní šli jezdit s koňmi?

Věříme, že soudruzi na ředitelství budou lépe síly rozmísťovat, aby to prospělo celkové výrobě.

Pozor na mandelinku bramborovou

Při poslední hledací protimandelinkové akci 14. t. m. v Dolní Rovni bylo nalezeno asi 150 larev mandelinky bramborové a jeden brouk. Je to velké a nepříjemné překvapení, jehož zanedbání by nám přineslo značnou škodu pro sklizeň brambor, které jsou nejen základní potravinou pro naše pracující, ale i pro živočišnou výrobu jako krmivo. Poněvadž brouk se zavrtává hluboko do země, kde přezimuje, je velice nebezpečí, že při zanedbání protimandelinkové obrany všemi možnými prostředky, by byly opět bramborové porosty ohroženy i v příštím roce. A proto budme velmi velmi ostražití, každý zemědělec na svém bramborovém porostu, neboť jeden brouk může napáchat značné škody. Musíme mít na zřeteli, že rozmnožovací schopnost mandelinky je značná a jediný, třebaž neúmyslně nehlášený náález se může v příštím roce tisícinašobně vymstít. Potomstvo jedné oplodněné samičky při dvou pokoleních v roce obsahuje již přes 12.000 jedinců, kteří spotřebují asi 300 bramborových trsů na rozloze asi 62 čtverečních metrů, takže nás potomstvo jediné přezimující samičky může připravit v příštím roce nejméně o 40 q bramborů. Nebo v nejlepším případě, když se ožraná bramborová nat obnoví, způsobí, že budeme klídit drobné brambory ve velikosti vlašského ořechu, takže sklizeň je stejně velmi nízká a ohrožuje tím rozpočet každého pěstitele brambor.

Proto věnuj každý co největší péči obraně proti mandelince bramborové a vychovávej děti k tomu, aby i ony považovaly za svou povinnost vypátrat a sbírat mandelinku bramborovou, neboť jen tak se zabráni nedozírným národohospodářským škodám po všech stránkách!

Dr Fr. Semecký, Dolní Roveň.

Cukrovka volá: Osvobodte mě z krunýře slité země, vyhladte plevel, který mě dusí. Odměním se vašim dětem dobrým výnosem a větší cukrnatostí.

Cukrovka chce vzduch

Po deštích na řepné kultuře vznikla kůra, která zabraňuje přístup vzduchu cukrovce. Je třeba co nejrychleji tento nedostatek odstranit, než bude přikročeno k vlastnímu jednocení cukrovky. Naše JZD mají také své novátory jako závody. Tak na příklad s. Hebký z JZD Moravany podal zlepšovací návrh na rychlé rozrušení slité země na cukrovce. Návrh byl o svátcích vyzkoušen a bylo dosaženo velmi dobrých výsledků. Bylo použito lehkých bran, kterými byla cukrovka vláčena napříč pole. Kůra byla zcela rozrušena, drobný plevel vytrhán, řádky cukrovky byly krásně znát bez velké ztráty na řepě. Na méně vzrostlou cukrovku je možno použít lehkých ježků.

Napište nám své zkušenosti, aby mohly být použity též jinde.

Do boje proti plevelům

ONV v Holicích vyzval všechny MNV a JZD, aby bylo urychleně přikročeno k hubení plevelů, aby nebyla promeškána nejvhodnější doba. Deštivé počasí zabránilo provedení nutných opatření a tak se projevuje značnější zaplevelení bodlákem a ohníč. MNV dostaly potřebné množství jemné mletého káinutu a je zajištěn dostatek zelené skalice u HD. STS v Holicích půjčuje zdarma osvědčené stroje zn. Azota, kterými lze snadno, levně a rychle provést účinný postřik 25% roztokem.

Naše JZD jdou opět vzorem při hubení plevelů. Tak JZD v Dašicích zajistilo si u HD 200 q zelené skalice, zajistilo si přístroje „Azoty“. JZD Platěnice učinilo objednávku na 80 q zelené skalice, školní statek v Dolní Rovni započal s prováděním boje proti plevelům. Včasné provedení hubení plevelů zajišťuje zvýšené hektarové výnosy.

Doufáme, že všechna naše JZD a zejména soukromý sektor s urychlením přikročí k odplevelení, aniž by byl narušen průběh okopávky cukrovky. Jedině dobře organizovaná práce, práce ve skupinách, může zvládnout více úkolů najednou.

Také naši mládež, především ČSM, očekává zde veliký úkol, aby pomohla zemědělské výrobě zajistit zásobování našich pracujících.

Hubíme škůdce

V některých oblastech našeho okresu vyskytli se ve větším měřítku chrousti, kteří způsobují škody na kulturách, jejich larvy ničí zeleninu a řepu. Proto ONV Holice vyzývá všechny MNV a školy všech stupňů k organizovanému hubení chroustů, a to setrásáním se stromů časné zrána a sbíráním. Za každý litr sebraných

V Moravanech přesvědčovali a získali

Místní organizace KSČ v Moravanech správně pochopila slova s. Gottwalda o získávání mas přesvědčováním. Byly vytvořeny dvojice, které dům od domu přesvědčovaly ženy, aby se zapojily do obdělávání cukrovky. Bylo získáno 56 žen na celodenní práci, 12 na polodenní, 18 žen příležitostně podle možností a 12 žen půjde pomoci JZD po ukončení práce na svých pozemcích. Pracující závodu TOS, který má patronát nad JZD, se zavázali odpracovat 420 brigádnických hodin. V akci je stále pokračováno, aby byly získány všechny ženy, které mají volno. Děti zaměstnaných žen v cukrovce mají k dispozici mateřskou školku a jesle, kde je třeba odevzdat: 35 dkg masa, 20 dkg másla, 75 dkg hrubé a 70 dkg hladké mouky na měsíc. Kromě toho MNV podle zásobovacích předpisů povolil další přiděl potravin. Děti obdrží denně přesnídávku, oběd a svačinu za poplatek asi 8–10 Kčs. O děti se starají odborné pedagogické síly.

JZD Turov - směle vpřed příkladem

Družstevníci v Turově správně pochopili, že naše ženy vykonávaly mnohé obtížné práce a proto jim s pochopením vyšli vstříc. Dne 10. května byla dána do provozu prádelna. Všechny družstevnice se zájmem sledovaly první praní prádla. Zde si nejlépe uvědomily, jak se celý život zbytečně nadřely: stroj nyní rychle a čistě pere — dokonce na kus pohovoru také zbývá času, a záda nebolí.

A ještě další — opravdu novinka: Ženy se usnesly, že si zařídí společnou kuchyň a dětský útulek. Odpadnou jim nejtěžší domácí práce a budou se moci věnovat plně svému družstvu III. typu, přestavbě kravína, pěstování zeleniny, budou mít i více času na odpočinek a zábavu.

JZD Turov má dobrou členskou základnu a proto se obejde bez cizích pracovních sil při zajišťování obdělávky cukrovky — podle možností ještě vypomohou ČSSS Čeradice.

Hodně zdaru a úspěchu — ať o vás hovoří státní rozhlas! Na letní okresní slavnosti počátkem července v Holicích bude se čím pochlubit.

Úředně z ONV Holice.

Chraňte brambory před mandelinkou bramborovou

V předmájových závazcích je mnoho závazků škol na ochranu brambor před mandelinkou bramborovou. Připomínáme našim zemědělcům, družstevníkům i pracovníkům ČSSS, aby včasnou pro-

hlídkou chránili brambory před americkým broukem.

*

Hlaste ihned nalezenou larvu nebo broučka na MNV, nebo velitelství SNB.

17.5.1952

Bojujte proti mandelince bramborové!

Celá řada MNV je si dobře vědoma velkého nebezpečí zavlečení amerického brouka a proto se dobře funkcionáři připravili na hledačky ve dnech 7.—8. června. Dobře organizovali hledače v Dašicích, Rovni, Holčicích, Horním Jelení a Jaroslavi. Hledači byli určeni do skupin na jednotlivé úseky katastru s bramborovým porostem.

Jsou však též obce, kterým vadí přeháňkové počasí, na které se vymlouvají funkcionáři při neúčasti na hledáčkách. Hledačky jsou proto v Časech, Horních a Dolních Ředicích, Poběžovl-

cích, Turově, Slepoticích a Štěpánovsku odkládány na pozdější dny.

Jsou si v těchto obcích funkcionáři i občané vědomi toho, jakou zodpovědnost mají před všemi pracujícími za řádné provedení hledačky?

Vyhubení je snadné při rychlém a včasném zjištění mandelinky. Zabráníme tak dalšímu šíření a náklady spojené s hubením jsou minimální. Uložená opatření při výskytu mandelinky bramborové je třeba přísně dodržovat a odpovědně plnit. Rostlinolékař ONV.

28.6.1952

Do podzimních prací se společným osemem

J Z D Z A M Í R !

Rolnická škola hospodyňská se zapojila do pětiletého plánu.

Žákyně rolnické školy hospodyňské založily 10. září školskou skupinu ČSM a hned v dalších dnech si určily první úkoly. Nezůstalo však jen při práci ve škole. Po volbě prozatímního výboru se okamžitě přikročilo k činu. A tak 30. září odpracovaly žákyně rolnické školy hospodyňské se svými učitelkami 170 pracovních hodin. Kopaly jamky pro vysazování větroslamu na břehu Labe. Svůj závazek splnily jistě dobře, neboť za 170 hodin připravily 1.100 jamek.

Tímto vyzývají místní skupinu ČSM Přelouč k soutěži v zemědělských brigádách.

Školský výbor ČSM rol. školy hospodyňské v Přelouči.

Pracovní závazky pomáhají zajišťovat mír

Mírové hnutí v celém světě neustále roste. Všichni pracující a pokrokoví lidé se jednotně zapojují do boje proti snahám amerických imperialistů, rozpoutat světovou válku. Čím více tyto fašistické barbarsky zabíjejí nevinné děti a matky v Koreji, Itálii, Vietnamu, Malajsku a v ostatních zemích, tím ještě více rostou řady těch, kteří po boku velkého Sovětského svazu nastupují do boje za svobodu a právo na život. K 700 milionům pracujících v Sovětském Svazu, Číně a v zemích lidových demokracií se připojují další miliony lidí v kapitalistických státech.

I tam v baště imperialistů ve Spojených státech amerických denně sílí mírové hnutí. Americký občan nechce jít bojovat za zájmy průmyslníků a bankéřů. I tento občan chce žít v míru, i on chce dát svým dětem šťastný život. Nevěříme proto štvavé propagandě imperialistů! Je falešná a má sloužit jen k zastření vlastní slabosti. Ti, kteří vraždí v Koreji, ti mluví v OSN jen za hrstku vykořisťovatelů, kteří se nechtějí vzdát svého mocenského postavení ve světě. Tato hrstka však nemá nic společného s americkým, anglickým, francouzským a italským dělní-

kem. Tito dělníci a s nimi ostatní pokrokoví lidé nepůjdou nikdy do války proti Sovětskému svazu a zemím lidových demokracií! I oni dobře vidí, kdo je jejich nepřítelem. Je to mezinárodní imperialismus, který je před vrcholnou krizí. Nastupme proto všichni do boje za mír. Jen tak připravíme šťastnou budoucnost našim dětem. Podpořme tento boj pracovními závazky, socialistickým soutěžením a úderníckým hnutím! To je nejpádnější rána imperialistům!

Včas sklídit cukrovku!

Tak jako byla zvládnuta včas sklizeň bramborů, nesmí nám dělat potíže ani řepa.

S příjmem cukrovky se započalo 2. X.

Letošní celkovou sklizeň ukončí 5. října. — Dne 9. října započne kampaň.

Cukrovary sice hlásí plynulý přísun,

ale přesto, zemědělci, dbejte, aby období hlavních starostí nepůsobilo ani vám, ani cukrovarům sebemenší potíže. Pole si dejte zorat strojní stanicí, která svými traktory vám ještě pomůže při odvozu řepy.

Tam, kde máte vypracovány plány podzimních prací, prováděných utvořenými pracovními skupinami, bude pro vás sklizeň řepy lehkou záležitostí.

Vaše promyšlené plány nemůže ohrozit ani špatné počasí.

Kde postrádáte plány a nedisponujete s dostatečným počtem pracovních sil, přiliš s brigádami nepočítejte! Dejte rychle hlavy dohromady a podle vzoru JZD utvořte několik pracovních skupin. Jedině tak zajistíte úspěšné zvládnutí sklizně řepy — našeho příštího bílého zlata.

Stalinovy ekonomické problémy socialismu v SSSR mají velký význam pro dělnické hnutí na celém světě. V současně době jsou nejen teoretickým kompasem pro výstavbu komunismu v Sovětském svazu, ale jsou velkým přínosem i pro mírové hnutí.

V čem jsou zajímavá přínosem?

Soudruh Stalin objevil a formuloval základní ekonomické zákony soudobého kapitalismu a socialismu. Formulováním těchto zákonů a dokázáním že existují a působí nezávisle na vůli lidí, dává směrem, jak je nutno přezkoumat současnou mezinárodní situaci. A učelosti v posledních dnech nás přestěhují o správnosti tohoto pohledu.

Vždyt cílem základního ekonomického zákona socialismu je maximálně zabezpečit uspokojení materiálních a kulturních potřeb obyvatelstva. Co to znamená? Znamená to, že země, která vybudovala socialismus, nebo země, která socialismus budují, nemohou toto svoje poslání plnit jinak, než v míru. Je tedy mír a mírové řešení všech mezinárodních otázek pro ně jedinou z neoddělitelných podmínek. Proto také celá politika Sovětského svazu a lidových demokracií je politika míru. Dokazuje to i poslední prohlášení ministrů zahraničních věcí SSSR a Členské lidové republiky k dopisu zaslápané Kongresu národů za mír. V něm se ukazuje, že Sovětský svaz a Členská lidová republika jsou ochotny kdykoliv řešit otázku míru a uzavřít Pakt ohraničení velmocí. Dokazuje to konečně nejvíce v poslední době i jednání o mír

v Koreji. Jednání o výměně raněných válečných zajatců. Mírová politika Sovětského svazu a lidových demokracií vyplývá přímo z podstaty jejich politické a hospodářského zřízení, je jejich nutným výrazem a je tedy úplně zaměřena k zajištění míru. Zahraniční politika těchto zemí o tom účinně říká našim množstvím důkazů.

A na druhé straně je základním ekonomickým zákonem soudobého kapitalismu zajištění maximální kapitalistické zisky vykořisťováním a poloborním národním válkou a miliónarací zemí. Vyplyvá proto přímo z podstaty kapitalistického zřízení politika válečných palců. Svédčí o tom všechna jednání západních imperialistů v současně době. Vezměme jenom projev předsednictva Elsenhowera, který pyš měl být návrhem k mírovému vyřešení problému ve světě. Ale to není vůbec návrh na mírové řešení, ale je to normální pokračování v zahraniční politice USA, politice válečného šňůru a pomoci proti Sovětskému svazu. Eizenhowerovo prohlášení je prohlášením války, ne tak politice, A zrovna tak o jejich politice se svědčí i jednání v Koreji. Základní demokratických zemí a SSSR byly, a jsou, zapojeny, že dalším dohodám budou klást imperialisté na největší překážku. A to se již projevuje při dalších jednáních.

Mezinárodní situace ve světle ekonomických statí J. V. Stalina

(Na pomoc Rolu srpnického školání.)

Je tedy nůru, právě s hlediska základních ekonomických zákonů, považovat mezinárodní situaci v jednání jednotlivých představitelů států v mezinárodní politice.

Díváme-li se na mezinárodní situaci s tohoto hlediska, ještě významnější a ještě zřejmější se nám jeví mírová politika Sovětského svazu a lidových demokracií a válečná politika imperialistů USA, Anglie, Francie a ostatních kapitalistických zemí. To konečně můžeme pozorovat při řešení jakéhokoliv mezinárodního problému, který je nutno v zájmu zachování míru řešit.

Vezměme jenom Německo. Otázka Německa je jedním z hlavních klíčových problémů světového míru. Sovětský svaz zachovával a zachovává skutečně mírovou demokratickou linii své politiky vůči Německu. Provedl všechny opatření, která byla přijata postupnou konferencí, a která jsou předpokladem šťastného a mírového rozvoje Německa. Provedl demokratickou demilitarizaci země a vyhlásil tak předpoklady, aby i v budoucnu Německo, která byla osvobozena sovětskou armádou, byl lid skutečným panem v zemi. Když lid vzorne řízní země do svých rukou, je nejvyšší záruka, že nebude nová válka. Ale při tom Sovětský svaz prováděl také politiku zachování jednoty celého Německa. Vyplývá to již z prohlášení představitele

SSSR, zejména Stalina, že účelem druhé světové válce není Německo zničit, vyhladit, roztrhat, rozdít, ale vybudovat takové Německo, které by nebylo hrozbou míru v Evropě. K dosažení tohoto cíle směřuje celá politika SSSR. To je jediné správné linie uspořádání Německa, aby už nebylo nebezpečím lidstvu.

Ale úplně jinak jednají v Německu imperialisté, zejména USA. Jednají jako okupanti. Při tom neplní a dále nespínají jediný bod programské konference. Neprovedli demilitarizaci a demilitarizaci Německa. Ale naspak pokračují v remilitarizaci, t. j. v obově německé nacistické armády a chtějí ze západního Německa učinit nástroj pro uskutečnění svých plánů na světovádu. Američti imperialisté předpoví německé průmyslníky, rozšiřují jejich válečný průmysl a připravují další válku. Využívají západního světých států v Evropě, a to zejména Anglie a Francie, s účelem porazit je jako konkurenta a zajišit si tak svou cestu za světovádu. Proto také tvoří velkolepé pakty, jako Středoevropskou unii, armádu a pod.

Je pochopitelné, že tato politika je politiku války, válečných příprav a válečných dobrodružství. A američti imperialisté to dělají proto, že jim tato

politika přináší velké zisky. Jsou to zisky z německého průmyslu, které vydírali z německého lidu, jsou to zisky, které shromáždili v boji proti jiným partnerům.

Ale celá jejich politika má jediný účel. A to je německý lid a lid celého světa. Německý lid se již rozhodl. Německé politiku válečných příprav a američti imperialisté jsou si toho dobře vědomi. Proto nemohou odejít z Německa, proto musí hrát úlohu okupantů. Jako hrál kdysi Hitler v Evropě. Proto nemohou dopustit, aby se Německo sjednotilo. Vůdyt by to byl konec jejich panství v Německu. Ovšem německý lid si denně stále uvědomuje, že jeho jediná cesta ke štěstí a míru je v boji proti americkým okupantům a jejich kolaborantům v boji za jednotu Německa a v boji za takový stát, jako mají Němci na východě, v boji za jednotnou německou demokratickou republiku.

Ano, tak nám vyniká pol tiska světového státu a státu kapitalistického při řešení jednoho problému. Socialistický stát jel řeší v zájmu míru a štěstí lidu. Kapitalistický v zájmu svých zisků a porobení světa.

Lid celého světa a jeho sympatie jsou na straně těch, kdo chtějí problém ve světě řešit cestou mírových dohod. A to na straně Sovětského svazu, lidových demokracií a mírových hnutí.

III. Zotročování a soustavné olupování národů jiných zejména zaostalých zemí

Pro imperialisty je podmínkou jejich života podmaňování si jiných, zejména zaostalých zemí. Z kolonií jim plynou obzvlášť veliké zisky. Snaha amerických imperialistů po světovládě není ničím jiným, než dřívějším plánem Hitlera — udělat ze všech zemí svoji kolonii. Jak rychle rostou zisky imperialistů v koloniích, svědčí tento přehled. Po druhé světové válce dosáhly americké monopoly těchto zisků v procentech investovaného kapitálu.

rok	zisk v USA	zisk v zahraničí
1945	7,7%	9,2%
1946	9,1%	12,2%
1947	12,0%	15,2%
1948	13,8%	17,1%

Z toho plyne, že daleko rychleji rostou zisky v koloniích, než doma ve své zemi. Proto také američtí imperialisté přicházejí s různými maršallovými plány, aby si co nejdříve podmanili svět.

Takové zisky mají imperialisté. Jak však žije lid. Lid koloniálních zemí žije nejbídnejším životem.

Životní úroveň lidu těchto zemí je hluboko pod úrovní bídne životní úrovně v kapitalistických státech. Uvedeme některé příklady nesmírného zhíbačení. Tak v Burmě v roce 1947 připadalo na 100 obyvatel 39 narozených a 38 úmrtí, v roce 1948 43 narozených a 37 úmrtí a v roce 1949 již 34 narozených a 37 úmrtí. A v roce 1949 ve 41 městech Burmy připadlo na 34.216 novorozeňat 2106 mrtvých narozených. A dokonce v roce 1949 z každého tisíce novorozeňat zemřelo 331.

O bytové kultuře dělníků v Indii mluvil na hospodářské konferenci v Moskvě Prem Sagar Gupty, který řekl:

»V Bombaji nemá více než 300.000 lidí přístřeší a je nuceno spát na ulicích. V malém jednopokojovém bytě někdy žije 10—20 dělníků, v některých případech žije v jedné místnosti několik rodin.«

Podobná situace je i v jiných zemích. Vedle kultury bytové je velmi nízká i gramotnost v těchto zemích. Tak na příklad v Paraguayi žije přes 90% obyvatel, kteří neumí číst a psát. Na Cypru musí každoročně 4.000 obyvatel odejet ze své země do Austrálie a jiných zemí pro nesmírnou bídu doma.

Takovéto zhíbačení a ničení koloniálních zemí a jejich lidu provádí imperialisté. Používají k tomu různých method. O jedné z těchto metod promluvil na mezinárodní hospodářské konferenci v Moskvě Orlando Millase Correo (Chile). Řekl: »Na světovém trhu se platí 50,7 centu za libru mědi. Spojené státy, které mají 80% chilské mědi, platí ji jenom v poměru 27,5 centu za libru.«

Dále »Chile má moderní továrny na zpracování mědi, výrobu, která je proslulá vysokou kvalitou, avšak USA činí potíže tomu, aby Chile zpracovala svoji měď, v důsledku čehož naše podniky jsou využity jen na 20% své kapacity.« A na konec: »Nutí nás platit hodně draho za špatné zboží dovážené z USA, naproti tomu dostáváme nízké ceny za námi vyvážené zboží. V důsledku toho ztrácíme každoročně na dovozu 22 miliard pesos.«

Okrádáním zemí o jejich bohatství, přivádí lid těchto zemí do nejhroznější bída — to je program a cesta politiky imperialistů.

KOUSKY MLADENCE FERDY MRAVENCE

Ondřej Sekora

Užskou láskou Ferdá kráčí,
pro jednoho právě stačí.

Mám ji naspěť? U sta hromu
jsem tu dřív a chvilám domů.

Dobrý nápad Ferdá lechtá.
Pohleď, kdo se ti to chcechtá!

Bliž se koukni, milý hechtu,
podobá se tobě trochtu.

Brout se ke mladě stočil...
Vzadu na záda mu skvětil

a přes brouka přešel prostě
iako na širokém mostě.

ČÍSLO 3

• ROČNÍK II •

3 Kčs

Mateřídouška

Čtenáči deník pro nejmenší čtenáře

D R A K

Karel Vlasák

Jah se tam u té výšce máš,
snad mě, draku, nehlédáš?
Já jsem tady v Praze.

Ty jsi pěkný větroplach,
ale já tě, neměj strach,
dřím na provaze.

